

Волинський національний університет
імені Лесі Українки

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Випуск 17

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

УДК 80-027.63(082)
А43

Друкується за рішенням Вченої ради
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол 16 від 27 грудня 2022 року).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор: **Макарук Л. Л.**, д. філол. н., проф. (Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

Відповідальний секретар: **Пасик Л. А.**, к. філол. н., доц. (Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

Белсхова Л. І., д. філол. н., проф. (Херсонський державний університет, м. Херсон)

Бехта І. А., д. філол. н., проф. (Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів)

Біскуп І. П., д. філол. н., проф. (Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

Кійко Ю. Є., д. філол. н., проф. (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці)

Коляда Е. К., к. філол. н., проф. (Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

Ущина В. А., д. філол. н., проф. (Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

Товарес Алла, доктор філософії з лінгвістики, доц. (Університет Говард, США)

Урбанавичене Йолита, старший науковий співробітник Центру досліджень стандартної мови (Інститут литовської мови, м. Вільнюс, Литовська Республіка)

Адреса редакційної колегії: 43025, м. Луцьк, проспект Воли, 13.

E-mail: philology@journals.vnu.volyn.ua. Веб-сайт збірника: <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/philology>

A43 Актуальні питання іноземної філології. Збірник наукових праць. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 17. 96 с.

ISSN 2414-1135 (Print)

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17>

Науковий журнал містить статті, у яких висвітлено актуальні питання сучасної іноземної філології (дискурсознавства, лексичної семантики, лінгвокультурології, літературознавства, термінознавства, лінгвістики тексту, лексикології, когнітивної, комунікативної та прикладної лінгвістики).

Для науковців, викладачів, аспірантів і студентів факультетів іноземних мов закладів вищої освіти та наукових установ.

This journal includes the articles which are related to current issues of modern foreign linguistics (discourse studies, lexical semantics, cultural linguistics, literary studies, terminology, text studies, lexicology, cognitive, communicative and applied linguistics).

The target audience is scientists, teachers, postgraduates and students of the foreign philology faculties of higher educational establishments and academic institutions.

УДК 80-027.63(082)

Науковий журнал «Актуальні питання іноземної філології»
zareєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 24818-14758ПР від 04.03.2021)

«Актуальні питання іноземної філології» включено до Переліку наукових фахових видань України
категорії Б у галузі філологічних наук (спеціальності 035 – Філологія)
відповідно до Наказу МОН України
від 30.11.2021 № 1290 (додаток 3).

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2414-1135 (Print)

© Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022

УДК 811.124'06'378

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-1>

Інна АПОНЕНКО

кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри мовної підготовки, Дніпровський державний медичний університет, вул. Володимира Вернадського, 9, м. Дніпро, Україна, 49044

ORCID: 0000-0003-1682-4218

Катерина ШУБКІНА

викладач кафедри мовної підготовки, Дніпровський державний медичний університет, вул. Володимира Вернадського, 9, м. Дніпро, Україна, 49044

ORCID: 0000-0002-5205-6335

Бібліографічний опис статті: Апоненко, І., Шубкіна, К. (2022). Мотивація іноземних здобувачів вищої медичної освіти при дистанційному викладанні латинської мови. *Актуальні питання іноземної філології*, 17, 3–10, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-1>

МОТИВАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ ПРИ ДИСТАНЦІЙНОМУ ВИКЛАДАННІ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ

У даній статті розглядаються особливості інкорпорації компетентнісного підходу та його методик у сучасний освітній процес в Україні, а також проаналізовано його ефективність реалізації серед іноземних здобувачів вищої медичної освіти. Будучи особистісно-орієнтованим, компетентнісний підхід сприяє швидкій адаптації освітнього процесу на рівні взаємодії: орган влади – вищий заклад освіти – адміністрація вищого закладу освіти – викладач – студент і активізує зворотній зв'язок. Викладач медичного закладу освіти повинен забезпечити предметні й міжпредметні зв'язки з іншими дисциплінами медичного профілю при викладанні дисципліни «Латинська мова та основи медичної термінології». При використанні активних й інтерактивних методів, активізується здатність здобувачів вищої освіти до самостійного аналізу набутих знань й умінь, створюються комфортні умови навчання й виникає мотивація до набуття знань. Вивчення медичної латини повинно базуватись не лише на граматичній та лексичній основах, а й ґрунтуватись на культурознавчому аспекті (дослідженні окремих тем побутового життя Античного світу, участь у конференціях, олімпіадах, відвідування фармацевтичних лабораторій з використанням набутих знань на практиці тощо). Окрім того, сучасне навчання надає вчителям можливість розкривати класичні теми з використанням нових технологій. Важливим досягненням стала й інтернаціоналізація навчального процесу, створення та використання онлайн-контенту на практичних заняттях з латинської мови. Проте не варто забувати, що втрата «живого» спілкування між усіма учасниками процесу є небажаною, призводить до зменшення мотивації щодо навчання. Однак, маючи певний досвід, можемо вдосконалити реалізацію компетентнісного підходу і, застосовуючи його надалі як основний (за певних обставин) або допоміжний до основного, отримати хороші результати в навчанні латинської мови в нефілологічних закладах освіти.

Ключові слова: компетентнісний підхід, мотивація, інтерактивні методи, латинська МСП (мова спеціального призначення).

Inna APONENKO

PhD in Philology, Senior Lecturer at the Department of Language Training, Dnipro State Medical University, 9, Vernadsky str., Dnipro, Ukraine, 49044

ORCID: 0000-0003-1682-4218

Kateryna SHUBKINA

Lecturer at the Department of Language Training, Dnipro State Medical University, 9, Vernadsky str., Dnipro, Ukraine, 49044

ORCID: 0000-0002-5205-6335

To cite this article: Aponenko, I., Shubkina, K. (2022). *Motyvatsiia inozemnykh здобувачів вищої медичної освіти pry dystantsiinomu vykladanni latynskoi movy [Motivation of foreign undergraduates at the process of Latin language distance teaching]. Current Issues of Foreign Philology, 17, 3–10, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-1>*

MOTIVATION OF FOREIGN MEDICAL UNDERGRADUATES AT THE PROCESS OF LATIN LANGUAGE DISTANCE TEACHING

This article examines the features of competency approach incorporation and its methods in the modern educational process in Ukraine, as well as analyzes its effectiveness among foreign applicants for higher medical education. Being personality-oriented, the competence approach contributes to the rapid adaptation of the educational process at the level of interaction: the authority – higher education institution – the administration of higher education institution – lecturer – student and activates feedback. The lecturer of a medical school must provide subject and interdisciplinary links with other disciplines of the medical profile when teaching the subject “Latin language and basics of medical terminology”. By using active and interactive methods, the ability of higher education students to independently analyze acquired knowledge and skills is activated, comfortable learning conditions are created and there is a motivation to acquire knowledge. The study of medical Latin should be based not only on grammatical and lexical bases, but also on cultural aspects (research on certain topics of everyday life in the ancient world, participation in conferences, competitions, visits to pharmaceutical laboratories using acquired knowledge in practice, etc.). In addition, modern ways of teaching gives lecturers an opportunity to discover classic topics using new technologies. An important achievement was the internationalization of the educational process, the creation and use of online content in practical classes in Latin. However, we should not forget that the loss of “live” communication between all participants of the process is undesirable, leads to a decrease in motivation to learn. However, with some experience, we can improve the implementation of the competency-based approach and, applying it further as the main (in certain circumstances) or auxiliary to the main, get good results in the beginning of Latin in non-philological educational institutions.

Key words: *competency-based approach, motivation, interactive methods, Latin SPL (special-purpose language).*

Актуальність проблеми. Найактуальнішим завданням реформи української освіти є реалізація компетентнісного підходу у викладанні дисциплін вищої школи, зокрема у системі вищої медичної освіти. Він передбачає володіння викладачами методиками компетентнісного навчання, розуміння тенденцій нової української освіти (Aponenko, 2019, p. 6). Суспільству потрібні освічені лікарі, здатні приймати відповідальні рішення з урахуванням можливих наслідків. Сьогодні вимагає мобільних, конструктивних фахівців, які мають високе почуття відповідальності за долю людей та країни. Все це стало передумовою для вагомих трансформаційних процесів у вітчизняній освітній галузі (Aponenko, 2020, p. 6). На сучасному етапі здійснюється методологічна перебудова навчального процесу вищої школи,

спрямована на особистісний розвиток студентів, формування в них ключових та предметних компетентностей. Таким чином, особистісно-орієнтоване навчання та виховання трансформується у компетентнісний підхід (Aponenko, 2020, p. 6).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорія компетентнісного підходу в освіті представлена не тільки в працях зарубіжних учених 80-х років (Р. Бадера, Д. Мертенса, Б. Оскарсона, А. Шелтена), а й розробляється сучасними вченими (Дж. Равен, А. Шейнкер, Д. Ричен, Маріон Ф. Скот) (Raven, 2002; Marion and Sheinker, 1999; Rychen, 2003). Перспективи компетентнісного підходу в сучасній українській освіті досліджували І. Бех, Н. Бібік, А. Богосвятська, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, С. Трубачева,

С. Шамшура та інші (Bekh, 2002, 2003; Bibik, 2004; Bohosviatska, 2012; Lokshyna, 2004; Ovcharuk, 2004; Parashchenko, 2004; Pometun, 2004; Shamshura, 2022; Trubacheva, 2004).

Мета дослідження. Дослідити реалізацію компетентнісного підходу при викладанні латинської мови іноземним здобувачам освіти за умови поєднання викладачем мотивації до навчання і саморозвитку з активною діяльністю студентів на заняттях, сприйняттям та засвоєнням матеріалу, зазначаючи міждисциплінарні зв'язки.

Виклад основного матеріалу і дослідження. Вивчення латинської мови має принципове значення для загальнокультурного розвитку іноземних студентів-медиків, для їхнього подальшого успішного оволодіння професією. Засобами міжпредметного та предметного зв'язків формуються й компетентності¹ при викладанні дисципліни «Латинська мова та медична термінологія» (Аропенко, 2018, с. 27). Зокрема: пізнавальні, ціннісно-сміслові, соціальні, загальнокультурні, комунікативні, моральні, інформаційні, автономізаційні, здоров'язбережувальні, спеціальні (фахові) компетентності. Компетентнісний підхід на практичних заняттях з латинської мови іноземних студентів вищого медичного закладу освіти реалізується за умови поєднання викладачем різних компетентностей та міжпредметних зв'язків (анатомія, гістологія, біологія, хімія, фармакологія) з мотивацією студентів до саморозвитку, активної діяльності, сприйняття навчального матеріалу (Аропенко, 2020, р. 6).

Які ж методи та технології можна використовувати при компетентнісно-орієнтованому підході вивчення латинської мови в умовах сучасного навчання іноземних студентів? Цей принцип передбачає широке застосування активних й інтерактивних методів навчання: усне опитування, роботу зі схемами, таблицями, підручниками, міні-підручниками, експрес-зошитами, демонстрацію презентацій, проектів.

Такі методи навчання можуть розглядатися як важлива ланка у системі послідовної взаємодії «викладач-студент». Упровадження таких форм роботи як бесіда з елементами дискусії

та рольової гри створює психологічні та дидактичні умови для розвитку системного мислення, концентрації уваги, більш ефективного засвоєння матеріалу (Аропенко, 2020, р. 6).

Інтерактивні методи мають конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент-іноземець відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Студенти навчаються працювати в колективі, самостійно шукати відповіді на запитання, аргументувати їх та відстоювати власну точку зору (Аропенко, 2020, р. 6–7).

Для формування комунікативних умінь з латинської мови у студентів-іноземців використовують такі види робіт як складання конспектів і словників, написання тез, участь в олімпіадах, конкурсах, створення презентацій та доповідей. Доречним на заняттях є застосування таких інтерактивних прийомів та методів як бліц-опитування по ланцюжку і «знайди помилку» (Аропенко, 2018, р. 14–15). Форми навчання можуть бути варіативними: парна, групова, індивідуальна, колективна. Саме такі форми організації пізнавальної діяльності створюють комфортні умови навчання та дозволяють забезпечити кожному студентові якісний продуктивний освітній процес, спрямований на вдосконалення знань, умінь, навичок.

На початковому етапі викладання латинської мови компетентнісний підхід реалізує викладач, який спонукає учнів до активної роботи в аудиторії, мотивує до саморозвитку. Здебільшого, групи формуються зі студентів із різних країн (це може бути Туніс, Марокко, Ізраїль, Індія та ін.). Таким чином, вже на першому занятті викладач звертається до комунікативної компетенції через знання іноземної мови, вміння ефективно співпрацювати у різнонаціональній групі, презентувати себе. Викладач повинен забезпечити успішну групову комунікацію, дати змогу студентам застосувати свої навички для опанування нових знань (Аропенко, 2019, р. 7).

Розглянемо кілька прикладів активізації окремих компетентностей на різних рівнях оволодіння латинською мовою та специфічною термінологією медико-біологічного профілю (на прикладі особливостей викладання основ латинської фонетики та фармації).

Мета викладача вже на початковому етапі викладання латинської мови, а це перші два

¹ Компетенція (лат. *competentia* – «коло питань») – це сукупність знань, умінь і навичок, необхідних для конкретної роботи; здатність і готовність ефективно застосовувати знання на практиці, у конкретній ситуації.

заняття з фонетики – сформувати такі компетентності: предметні (культура зв'язного усного мовлення, мислення) та ключові (уміння вчитися: навички пізнавальної діяльності та критичне мислення; комунікативні: навички спілкування у новому колективі та толерантне ставлення до почуттів та думок оточуючих; інформаційні: навички роботи з підручником, оволодіння основами фонетики латинської мови, поняття про довготу і короткість голосних, оволодіння основами постановки наголосу; загальнокультурні: знання про історичну та культурну спадщину латинської мови) (Аропенко, 2019, р. 6).

Усе це призводить до розробки та застосування інтенсивних форм навчання, тому що правильна вимова – одна з умов успішного оволодіння мовою. Таким чином, викладачем пропонуються вправи на розвиток слухових і мовленнєвих навичок здобувачів освіти. Багато уваги приділяється груповим формам роботи, а також виконанню індивідуальних завдань (Аропенко, 2019, р. 7). Наприкінці заняття можна запропонувати студентам інтерактивну вправу «Мікрофон» (Shamshura, 2022), як узагальнення опанованого матеріалу.

Не менш комплексним процесом є вивчення фармацевтичної термінології в курсі латинської мови – це оволодіння новим мовним матеріалом з великою кількістю лексичних одиниць. У студентів-іноземців, які навчаються як українською, так і англійською мовами, як правило, відсутнє асоціативне уявлення про цей предмет. Лексика фармації представляє особливий інтерес у зв'язку з тим, що в ній яскраво й наочно проявляється саме пізнавальна й комунікативна компетенції, а також взаємодія факторів лінгвістичного й екстралінгвістичного характеру. Тому тут необхідно згадати про принципи використання наочного методу на заняттях. Засоби зорової наочності (у цьому випадку таблиці і плакати) допомагають вирішити такі завдання як мобілізація активності студентів, збільшення можливості мимовільного запам'ятовування матеріалу, розширення обсягу засвоюваного і його систематизація (Аропенко, 2020, р. 7).

На заняттях з вивчення фармацевтичної термінології у студентів формується й реалізується комунікаційна компетенція – можливість працювати в групі. Тоді в якості наочного приладдя інколи використовуються не тільки таблиці,

а й самі лікарські препарати щоб іноземні студенти змогли не просто побачити, а й роздивитись ліки. Таким чином, студенти демонструють набуті попередні знання, навички роботи з підручником, конспектом, оцінюючи власну навчально-пізнавальну діяльність, здатність допомогти іншим, визначають свої здобутки і недоліки (Аропенко, 2018, р. 7).

Іншим ефективним засобом є «мозковий штурм», коли пропонується виписати рецепт в межах даних фармацевтичної задачі. Цей вид вправ стимулює критичне мислення та аналітичні здібності студентів і може бути застосований при ознайомленні з наступними темами: «Структура рецепту» та «Правила побудови латинської частини рецептурного рядка» (Аропенко, 2020, р. 203).

Одним з допоміжних факторів вивчення фармацевтичної термінології є похід з екскурсією до діючої аптеки, де студентам також пояснюють для чого потрібно виписувати рецепти саме латиною, розтлумачують нові положення українських законів, показують заповнені рецептурні бланки для різних типів ліків: за державною програмою «Доступні ліки», препаратів списку «А», попереджують про нововведення в Україні щодо електронних рецептів. На базі Дніпровського державного медичного університету (ДДМУ) розроблено програму планових відвідувань аптечних лабораторій з метою практичного ознайомлення з процесом виготовлення порошків, бальзамів, мазей тощо (Аропенко, 2020, р. 8).

Не зважаючи на особливий статус латинської мови як «міжнародної мови медицини», багато хто вважає вивчення латини недоцільним. І ви можете запитати: навіщо нам потрібна латинська мова, побачивши її в розкладі. «Адже ця мова – мертва (оскільки не має живих носіїв: людей, для яких латинська мова була рідною немає вже більше півтори тисячі років), нею ніхто не говорить!» На сьогодні це єдина активно вживана італійська мова, попри те, що вважається мертвою (Аропенко, 2020, р. 6).

Проте, латина присутня в нашому житті латентно. Часто ми не звертаємо уваги на латинську оболонку давно знайомих і звичних слів. У сучасній українській мові 27% слів латинського походження (операція, симпозіум, консенсус, університет, лаборант, іспит та ін.). Усі ці слова збагатили українську мову, стали

не просто зрозумілими, а й рідними (Ароненко, 2020, р. 6).

І сьогодні знання латинської мови (хоч би її основ) потрібне кожній людині, яка хоче називати себе культурною. Але найбільш важлива латина сучасним медикам. Медична термінологія – одна з великих і складних систем термінів. У ній налічується декілька сотень тисяч слів і словосполучень.

Латинська мова є засобом міжкультурного та професійного спілкування в медицині. Будучи дисципліною гуманітарного циклу, вона закладає основи наукового знання та спеціальної термінології. Латинська мова займає провідне місце в номінації хвороб, хворобливих станів, методів дослідження та лікування хворих (Bulat, Lysunets, Didyk, p. 205).

Таким чином, більшість латинських термінів (таких як *arthritis, gastritis, stenosis, anaemia* тощо) стали інтернаціоналізмами. Навіть коли існують еквіваленти у рідній мові, лікарі обирають транслітеровані замітники латинського походження. Усі органи та частини тіла мають свої латинські позначення. Те саме стосується і назв ліків: кожна рослина має своє «науково-стандартизоване» позначення (Shubkina, 2021, р. 110).

Кінцевою метою викладання латинської МСП (мови спеціального призначення) медицини відповідно до нормативних актів є: «Застосування медичних термінів греко-латинського походження в практиці спеціаліста» (Arnaudov, 1964, р. 115).

У професійному спілкуванні майбутній лікар повинен формулювати свої рекомендації й діагноз, використовуючи суто «міжнародну» лексику, вирази та ідіоми, що формують його ідіолект. Більшість європейських мов включають інтерпретації суто латинських виразів, що сприяли появі паремічних варіантів (Tamarikina, 2020, р. 82), таких як: лат. *De gustibus et coloribus non est disputandum* (укр. Смаки різняться) – англ. *Every man to his taste / There is no accounting for taste / Tastes differ*; лат. *Amicus optima vitae possessio* (укр. Вірний приятель – то найбільший скарб) – англ. *A friend in need is a friend indeed / They are rich who have true friends* (Shubkina, 2021, р. 112).

Однак, гуманітарна підготовка майбутніх фахівців не повинна обмежуватися лише граматичним чи термінологічним матеріалом. Також

необхідно познайомитися з історією та стародавньою культурою (наприклад, під час підготовки доповідей стосовно проведення свят у Стародавньому Римі та ін.). У цьому випадку студенти повинні самі встановити зв'язки й витоки сучасних культур з Античністю (Pylypiv, Myslovska, 2003, р. 80).

Ще одним компетентнісним методом активізації процесу засвоєння анатомічної термінології є «лінгвістична аналогія». Оскільки студенти-іноземці проводять паралелі між словником «живої» та «мертвої» мов, цей тип аналітичної роботи може бути надзвичайно корисним інструментом (лат. *basis, is f* (укр. основа) – англ. *base*; лат. *radix, icis f* (укр. корінь) – англ. *root, radical*; лат. *oculus, i m* (укр. око) – англ. *eye, oculus*) (Poliachenko, 2005, pp. 115–120).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Процес модернізації та інкорпорації методів компетентнісного підходу у медичних вишах, передбачаючи особистісно-орієнтоване навчання та виховання здобувачів вищої освіти, сприяв розвитку ключових та предметних компетентностей.

Застосовуючи активні й інтерактивні методи навчання, викладач створює комфортні умови, стимулює якісний і продуктивний процес включення студентів та спонукає їх до самостійного аналізу рівня набутих знань й умінь, з метою їхнього безперервного розвитку. Саме такий підхід викликає інтерес і любов до занять, предмета й «вічної» мови, закладаючи основи стійкого академічного зростання здобувачів освіти.

Латинська мова, не зважаючи на дискусійність її значення в сучасному освітньому процесі, залишається базовою в царині медицини й не втрачає свого статусу «міжнародної мови медицини». Медична термінологія є великою та складною системою професійної й міжкультурної латинської МСП – основи ідіолекту лікаря.

Гуманітарна підготовка майбутніх лікарів-іноземців повинна також включати культурологічний аспект, задля кращого засвоєння матеріалу та можливості створення асоціативних зв'язків з сучасними й рідними студентам реаліями. На кафедрі мовної підготовки ДДМУ створено всі умови для всебічного розвитку: підготовка доповідей з культури античного світу («Новий рік у Стародавньому Римі» й «Застосування латинської мови в сучасній

науці)), щорічна студентська конференція *Per aspera ad astra* (обмін першим науковим досвідом та здобутками між вітчизняними й іноземними студентами), щорічна олімпіада з основ латинської медичної термінології для студентів-першокурсників, регулярні практичні відвідування аптечних лабораторій м. Дніпро для студентів-фармацевтів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Апоненко І. М. Використання активних методів у процесі навчання іноземних студентів. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів* : матеріали ХХІІ міжвузівської наук.-практ. конф. Дніпро, 2020. С. 3–4.
2. Апоненко І. М. Використання компетентнісного підходу при викладанні латинської мови студентам-іноземцям медичних ВНЗ на початковому етапі. *Новітні чинники впливу на розвиток особистості майбутніх фахівців системи охорони здоров'я* : матеріали ХІХ міжнародної наук. конф. Київ : КМУ, 2019. С. 22–23.
3. Апоненко І. М. Компетентнісно орієнтований підхід до викладання латинської мови іноземним студентам. *Науково-методичні проблеми мовної підготовки іноземних громадян* : матеріали ХІ міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 24–25 квітня 2018 р. Київ : Вид-во НАУ, 2018. С. 26–28.
4. Апоненко І. М. Особливості компетентнісного підходу до викладання латинської мови студентам медичних ВНЗ. *Новітні чинники впливу на формування особистості фахівців системи охорони здоров'я* : матеріали ХVІІІ міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 21 березня 2018 р. Київ : КМУ, 2018. С. 14–15.
5. Апоненко І. М. Послідовність у вивченні медичної латинської термінології. *Новітні чинники впливу на розвиток особистості майбутніх фахівців системи охорони здоров'я* : матеріали ХХ міжнар. наук. конф. Київ : КМУ, 2020. С. 23–24.
6. Апоненко І. М. Реалізація компетентнісного підходу при викладанні латинської фармацевтичної термінології іноземним студентам. *Social and Economic Aspects of Education in Modern Society*. 2020. Vol. 3. P. 22–26.
7. Апоненко І. М. Трудности в изучении фармакологической терминологии иностранными студентами. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів* : матеріали міжвузівської наук.-практ. конф. Дніпро, 2018. С. 6–8.
8. Бех І. Д. Виховання особистості. *Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади* : навч.-метод. видання у 2 кн. Київ : Либідь. Кн. 1. 2003. 206 с.
9. Бех І. Д. Професійно-особистісна компетентність педагога у контексті гуманістичної особистісно орієнтованої освіти. *Педагогіка і психологія*. 2002. Вип. 6. Ч. 1. С. 13–19.
10. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 45–50.
11. Богосвятська А.І. Методика компетентнісного викладання на уроках літератури. *Зарубіжна література в школах України*. 2012. № 7–8. С. 56–63.
12. Булаг Л. М., Лисунець О. В., Дідик Н. В. Сучасні інтерактивні технології викладання клінічних дисциплін у студентів стоматологічного факультету медичного вишу. *Актуальні проблеми сучасної медицини. Вісник УМСА*. Том 15. Вип. 1 (49). С. 202–206.
13. Локшина О. І. Моніторинг рівнів досягнень компетентностей: інноваційні підходи. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи*. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 25–32.
14. Медицинская терминология на пяти языках. Латинский, русский, английский, французский, немецкий / сост. Г. Д. Арнаудов. София, 1964. 1030 с.
15. Медична освіта у світі та в Україні / Ю. В. Поляченко та ін. Київ : Книга плюс, 2005. 384 с.
16. Овчарук О. В. Результати емпіричних досліджень серед педагогічної громадськості щодо перспектив запровадження компетентнісного підходу до вітчизняного змісту освіти. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи*. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 57–63.
17. Паращенко Л. І. Вдосконалення організації педагогічної діяльності інноваційного навчального закладу за вимогами компетентнісного підходу. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Херсон : Видавництво Херсонського державного університету, 2004. Вип. 36. С. 115–118.
18. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи*. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 64–70.
19. Пилипів О. Г., Мисловська Л. В. Культурологічний аспект викладання латинської мови в системі університетської освіти. *Вища освіта України*. 2003. № 4. С. 80–84.
20. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация : пер. с англ. М. : «Когито-Центр», 2002. 396 с.
21. Трубочева С. Е. Умови реалізації компетентнісного підходу в навчальному процесі. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи*. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 51–56.

22. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно- ориентированной парадигмы образования. *Народное образование*. 2003. № 2. С. 58–64.
23. Шамшура С. Е. Компетентісно орієнтований підхід до викладання української мови та літератури у профільному навчанні. URL:<http://hiogin.ua/heronseka-zagalenoosvitnya-shkola-i-ii-stupeniv-1-hersonseko.html> (дата звернення: 03.03.2022).
24. Шубкіна К. А. *Invia est in medicina via sine lingua latina. Актуальні проблеми навчання іноземних студентів* : матеріали XXIII всеукр. наук.-практ. конф., Дніпро, 2021. С. 110–113.
25. Marion F. Scott and Sheinker Alan. Issues and Consequences for State Level Minimum Competency Testing Programs. Wyoming Report 1. 1999. URL:<http://education.umn.edu/NCEO/OnlinePubs> (дата звернення: 09.06.2022).
26. Rychen D. C. et al. Key Competencies for Successful Life and Well-Functioning Society. OECD : Hogrefe and Huber, 2003. 224 p.

REFERENCES:

1. Aponenko I. M. (2020), “Vykorystannia aktyvnykh metodiv u protsesi navchannia inozemnykh studentiv” [Use of active methods in the process of foreign students’ teaching]. “Aktualni problemy navchannia inozemnykh studentiv” [Current problems of foreign students’ teaching]. Materialy XXII Mizhvuzivskoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Interuniversity scientific-practical conference]. Dnipro. P. 3–4.
2. Aponenko I. M. (2019), “Vykorystannia kompetentnisnogo pidkhodu pry vykladanni latynskoi movy studentam-inozemtsiam medychnykh VNZ na pochatkovomu etapi” [Using the competence-based approach in teaching Latin to foreign students of medical universities at the initial stage]. “Novitni chynnyky vplyvu na rozvytok osobystosti maibutnikh fakhivtsiv systemy okhorony zdorovia” [The latest factors influencing personality development of future health care professionals]. Materialy XIX Mizhnarodnoi naukovo konferentsii [International scientific-practical conference]. NUK. P. 22–23.
3. Aponenko I. M. (2018), “Kompetentnisno oriientovanyi pidkhid do vykladannia latynskhoi movy inozemnym studentam” [Competence-oriented approach to teaching Latin to foreign students]. “Naukovo-metodychni problemy movnoi pidhotovky inozemnykh hromadian” [Scientific and methodological problems of language training of foreign citizens]. Materialy XI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [International scientific-practical conference]. Kyiv. P. 2628.
4. Aponenko I. M. (2018), “Osoblyvosti kompetentnisnogo pidkhodu do vykladannia latynskoi movy studentam medychnykh VNZ” [Features of the competence approach to teaching Latin to students of medical HEI]. “Novitni chynnyky vplyvu na formuvannia osobystosti fakhivtsiv systemy okhorony zdorovia” [The latest factors influencing personality development of future health care professionals]. Materialy XVIII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [International scientific-practical conference]. NUK. P. 14–15.
5. Aponenko I. M. (2020), “Poslidovnist u vyvchenni medychnoi latynskoi terminolohii” [Sequence in the study of medical Latin terminology]. “Novitni chynnyky vplyvu na rozvytok osobystosti maibutnikh fakhivtsiv systemy okhorony zdorovia” [The latest factors influencing personality development of future health care professionals]. Materialy XX Mizhnarodnoi naukovo konferentsii [International scientific-practical conference]. NUK. P. 23–24.
6. Aponenko I. M. (2020), “Realizatsiia kompetentnisnogo pidkhodu pry vykladanni latynskoi farmatsevtichnoi terminolohii inozemnym studentam”, Social and Economic Aspects of Education in Modern Society, vol. 3. P. 22–26.
7. Aponenko I. M. (2018), “Trudnomy v yzuchenyyi farmakolohycheskoi termynolohyy inostrannymy studentamy” [Difficulties in studying pharmacological terminology by foreign students]. “Aktualni problemy navchannia inozemnykh studentiv” [Current problems of foreign students’ teaching]. Materialy Mizhvuzivskoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Interuniversity scientific-practical conference]. Dnipro. P. 6–8.
8. Bekh I. D. (2003), “Vykhovannia osobystosti” : u 2 kn. Kn. 1. [Osobystisno oriientovanyi pidkhid : Teoretyko-tekhnologichni zasady] : navch.-metod. vydannia. Kyiv : Lybid, 206 p.
9. Bekh I. D. (2002), “Profesiino-osobystisna kompetentnist pedahoha u konteksti humanistychnoi osobystisno oriientovanoi osvity” [Pedagogical and psychological aspects]. Vyp. 6, ch. 1. Vinnytsia. P. 13–19.
10. Bibik N. M. (2004), “Kompetentnisnyi pidkhid: refleksyvnyi analiz zastosuvannia” [Competentnisnyi pidkhid u suchasni osviti : svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy]. Kyiv : “K.I.S.». P. 45–50.
11. Bohosviatska A. I. (2012), “Metodyka kompetentnisnogo vykladannia na urokakh literatury” [Methods of competence teaching at the literature lessons]. “Zarubizhna literatura v shkolakh Ukrainy” [Foreign literature in Ukrainian schools]. № 7–8. P. 56–63.
12. Bulat L. M., Lysunets O. V., and Didyk N. V. “Suchasni interaktyvni tekhnolohii vykladannia klinichnykh dystsypilin u studentiv stomatolohichnoho fakultetu medychnoho vyshu”, *Aktualni problemy suchasnoi medytsyny, Visnyk UMSSA*, vol. 15, № 1(49). P. 202–206.

13. Khutorskoi A. V. (2003). "Kliuchevye kompetentsyy kak komponent lychnostno-oryentirovannoi paradyhmy obrazovaniya", *Narodnoe obrazovaniye*. № 2. P. 58–64.
14. Lokshyna O. I. (2004), "Monitorynh rivniv dosiahnen kompetentnosti: innovatsiini pidkhody" [Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy]. Kyiv : "K.I.S.". P. 25–32.
15. Marion F. Scott and Sheinker Alan. Issues and Consequences for State Level Minimum Competency Testing Programs. Wyoming Report 1. 1999. URL: <http://education.umn.edu/NCEO/OnlinePubs> (дата звернення: 09.06.2022).
16. "Meditsynskaia terminolohiya na piaty yazykakh. Latynskiy, russkiy, anhlyiskiy, frantsuzskiy, nemetskiy" [Medical terminology in five languages. Latin, Russian, English, French, German] (1964), sost. H. D. Arnaudov, Sofiya, 1030 p.
17. "Medychna osvita u sviti ta v Ukraini" [Medical education in the world and in Ukraine] (2005). Yu. V. Poliachenko ta in. Kyiv : Knyha plius. 384 p.
18. Ovcharuk O. V. (2004), "Rezultaty empirychnykh doslidzhen sered pedahohichnoi hromadskosti shchodo perspektyv zaprovadzhennia kompetentnisnogo pidkhodu do vitchyznianoho zmistu osvity" [Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti : svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy]. Kyiv : "K.I.S.". P. 57–63.
19. Parashchenko L. I. (2004), "Vdoskonalennia orhanizatsii pedahohichnoi diialnosti innovatsiinoho navchalnogo zakladu za vymohamy kompetentnisnogo pidkhodu" [Pedahohichni nauky : zbirnyk naukovykh prats]. Kherson : Vydavnytstvo Khersonskoho derzhavnogo universytetu, Vyp. 36. P. 115–118.
20. Pometun O. I. (2004), "Dyskusiia ukrainskykh pedahohiv navkolo pytan zaprovadzhennia kompetentnisnogo pidkhodu v ukrainskii osviti" [Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti : svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy]. Kyiv : K.I.S.. P. 64-70.
21. Pylypiv O. H., Myslovska L. V. Kulturolohichni aspekt vykladannia latynskoi movy v systemi universytetskoi osvity. *Vyshcha osvita Ukrainy*. 2003. № 4. P. 80–84.
22. Raven Dzh. (2002), "Kompetentnost v sovremennom obshchestve: vyjavlenye, razvytye y realizatsiia" / per. s anhl. Moskva : "Kohyto-Tsentr", 396 p.
23. Rychen D. C. et al. Key Competencies for Successful Life and Well-Functioning Society. OECD : Hogrefe and Huber, 2003. 224 p.
24. Shamshura S. E. Kompetentnisno oriietovanyi pidkhid do vykladannia ukrainskoi movy ta literatury u profilnomu navchanni. URL: <http://hiogin.ua/heronseka-zagalenoosvitnya-shkola-i-ii-stupeniv-1-heronseko.html> (Accessed: 03.03.2022).
25. Shubkina K. A. (2021). Invia est in medicina via sine lingua latina. *Aktualni problemy navchannia inozemnykh studentiv* [Current problems of foreign students' teaching]. Materialy XXIII Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Interuniversity scientific-practical conference]. Dnipro. P. 110–113.
26. Trubacheva S. E. (2004), "Umovy realizatsii kompetentnisnogo pidkhodu v navchalnomu protsesi" [Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti : svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy]. Kyiv : K.I.S., 2004. P. 51–56.

УДК 811.112.2'373.46'25:[355:001.4]

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-2>

Оксана БЄЛИХ

кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-1167-0224

Максим КЛИМЮК

магістр кафедри німецької філології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025

ORCID: 0000-0003-4141-8836

Бібліографічний опис статті: Бєлих, О., Климюк, М. (2022). Структурно-семантичні та перекладацькі особливості німецької військової термінології. *Актуальні питання іноземної філології*, 17, 11–19, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-2>

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У науковому дослідженні зроблено аналіз способів утворення й перекладу німецьких військових термінів.

До найактуальніших способів утворення німецьких військових термінів відносимо морфологічний (словоскладання, абревіація) та синтаксичний (усічення, запозичення).

З точки зору труднощів розуміння й перекладу, аналізовані в представленій науковій розвідці військові терміни можна розділити на:

а) *терміни, які позначають реалії німецьких Сухопутних військ, ідентичні реаліям української військової дійсності. При перекладі термінів цієї групи можливе використання інтернаціоналізмів (Division – дивізія), використання еквівалента, форма якого не пов'язана з формою німецького терміна (Gewehr – гвинтівка) і використання еквівалента, коли загальне значення багатокomпонентного терміна повністю співпадає із значенням українського еквівалента, а окремі компоненти відрізняються (Kampfausrüstung – бойове спорядження);*

б) *терміни, які позначають реалії німецької військової дійсності, які відсутні в українській військовій дійсності і не мають термінологічних еквівалентів. Переклад таких термінів відбувається через опис (Angriffsführung – ведення наступального бою), калькування (taktische Luftflotte – тактична повітряна армія), часткове чи повне транскрибування (Kommandeur – командир). Кожний конкретний вибір залежить від практичного характеру повідомлення.*

Військова терміносистема, будучи динамічною і змінною, є великим джерелом для наукових розвідок не лише лінгвального, але й міждисциплінарного характеру. Вважаємо, що вивчення способів перекладу термінів загалом, та військових зокрема, сприятиме кращому розумінню закономірностей функціонування фахових мов та матиме прикладний характер, оскільки в наш час вони стають вживаними не лише військовими, але й волонтерами, політичними аналітиками, журналістами і пересічними громадянами зокрема, а нові військові терміни будуть символізувати лише новий рівень військового і технічного забезпечення найкращих і найвідважніших Збройних сил України.

Ключові слова: *Збройні сили України, військовий термін, способи утворення військових термінів, способи перекладу військових термінів.*

Oksana BIELYKH

PhD in Philology, Senior Lecturer at the Department of German Philology, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-1167-0224

Maksym KLYMIUK

Magister in Philology at the Department of German Philology, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0003-4141-8836

To cite this article: Bielykh, O., Klymiuk, M. (2022). Strukturno-semantychni ta perekladatski osoblyvosti nimetskoї viiskovoi terminolohii [Structural-semantic and translation features of german military terminology]. *Current Issues of Foreign Philology*, 17, 11–19, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-2>

STRUCTURAL-SEMANTIC AND TRANSLATION FEATURES OF GERMAN MILITARY TERMINOLOGY

Rapid scientific and technological progress in modern society, the requirements of automation of information processing in various fields of human activity, the intensification of international cooperation leads to an increase in terminology of various sciences as a means of obtaining and organizing scientific knowledge.

At a time when Ukraine is resisting Russia's aggression and many partner countries are helping not only with information and humanitarian aid, but also with weapons, the issue of translating military terminology has become a matter of national security, which has led to the relevance of scientific intelligence.

The purpose of this study was to analyze the ways of formation and translation of German military terms into Ukrainian.

The scientific novelty of the study lies in a comprehensive analysis of ways to create and translate German military terms into Ukrainian.

It was in studies revealing that the most relevant ways of forming German military terms are morphological (word formation, abbreviation) and syntactic (truncation, borrowing).

From the point of view of difficulties of understanding and translation, the military terms analyzed in the presented research can be divided into:

a) terms that denote the realities of the German armed forces are identical to the realities of Ukrainian military reality. When translating the terms of this group it is possible to use internationalisms, use the equivalent, the form of which is not related to the form of the German term and use the equivalent, when the general meaning of the multicomponent term completely coincides with the Ukrainian equivalent, and some components differ;

b) terms that denote the realities of German military reality, which are absent in the Ukrainian military reality and have no terminological equivalents. Such terms are translated through description, tracing, partial or complete transcription. Each specific choice depends on the practical nature.

The military terminology system, being dynamic and variable, is a great source for scientific research not only linguistic but also interdisciplinary. We believe that the study of ways of translating terms in general, and military in particular, will contribute to a better understanding of the laws of professional languages and will be applied, as they are now used not only by the military but also by volunteers, political analysts, journalists and ordinary citizens. The military terms will symbolize only a new level of military and technical support of the best and the bravest Armed Forces of Ukraine.

Key words: *Defensive forces of Ukraine, Viysk term, ways of establishing Viysk terms, ways of translating Viysk terms.*

Вступ. Стрімкий науково-технічний прогрес в сучасному суспільстві, вимоги автоматизації передачі обробки інформації в різних галузях людської діяльності, інтенсифікація міжнародної співпраці призводить до зростання термінології різних наук як засобу отримання й організації наукових знань.

На разі, коли Україна протистоїть агресії Росії і коли багато держав-партнерів допомагають не лише інформаційно, гуманітарно, але й зброєю, питання перекладу військової термі-

нології стало питанням національної безпеки, що й обумовило *актуальність* представленої наукової розвідки. В зв'язку з цим вивчення ситуації із спеціальною лексикою (термінологією) стає все важливішим як для розвитку мови, так і для полегшення взаєморозуміння між фахівцями.

Постановка мети та завдань. Представлена робота присвячена утворенню й перекладу термінологічних словосполучень в сучасному німецькому військовому дискурсі.

Об'єктом представлено дослідження є терміни німецького військового дискурсу.

Предметом наукової розвідки виступають способи утворення й перекладу військових термінів з німецької мови.

Мета дослідження полягає в аналізі способів утворення й перекладу німецьких військових термінів.

Для досягнення мети дослідження були поставлені наступні **завдання**:

1. Зробити характеристику військового терміну як одиниці спеціальної інформації.

2. Виявити і проаналізувати основні способи утворення німецьких військових термінів.

3. Виявити й охарактеризувати основні способи перекладу військової лексики при роботі із спеціальними текстами з точки зору їхньої ефективності для досягнення адекватного перекладу.

Наукова новизна представлено дослідження полягає в комплексному аналізі способів творення й перекладу німецьких військових термінів на українську мову.

Методи та методики дослідження. Методика дослідження охоплює кілька взаємопов'язаних етапів. Так, на першому етапі шляхом застосування методу суцільної вибірки сформовано корпус фактичного матеріалу. На другому етапі, відповідно до мети і завдань дослідження в роботі використано описовий метод, методи індукції, дедукції, аналізу й синтезу, за допомогою яких було зроблено аналіз виявлених способів утворення німецьких військових термінів. На третьому етапі застосовано перекладацькі методи (описовий, калькування, транскрибування), які уможливили формування двох груп серед аналізованих військових термінів.

Результати та дискусії. За час існування в умовах незалежності України непростий шлях становлення і розвитку пройшли її Збройні сили, які сьогодні належать до найефективніших армій світу. Такий же шлях здолали військова освіта й наука, а отже, і військова субмова загалом. Військова лексика як компонент однієї з найдавніших фахових термінологічних систем неодноразово була предметом лінгвістичного аналізу в різні часи і тим самим маємо нині неабиякі здобутки військово-

вої терміносистеми. Про це свідчать інструкції Міністерства оборони, військові статuti, численні галузеві словники, навчальні підручники та посібники, монографії, захищені дисертації тощо. Серед них: «Словник основних термінів з питань бойової і мобілізаційної готовності у Збройних силах України» (Словник основних термінів з питань бойової і мобілізаційної готовності у Збройних Силах України, 2012), «Словник ракетних військ і артилерії» (Словник ракетних і артилерійських термінів, 2001), підручники й навчальні посібники С. Василенка, О. Дробана, В. Зеленського, О. Гулика, О. Красюка, П. Ткачука, В. Яковенка та інших. Звертає на себе увагу й інший аспект проблеми: уже доволі широко досліджено етапи історії розвитку української військової термінології, які відображено зокрема у працях С. Гриценко, І. Литовченко, Л. Мурашко, Л. Туровської, Я. Яремка, Н. Яценко та інших. Створюються «функціонально-прагматичні» тлумачні словники, які містять терміни (та їх роз'яснення), необхідні для виконання та розуміння військовослужбовцями своїх фахових обов'язків. Наприклад, «Словник професійної термінології для майбутніх фахівців Національної гвардії України» (Вовк та ін., 2016) пропонує міжгалузеві та вузькогалузеві терміни з військової, медичної, юридичної галузей тощо. Окремі етапи розвитку української військової лексики (XIV–XV ст., XVI–XVII ст.) знайшли відображення у колективній монографії «Історія української мови. Лексика і фразеологія» (Винник та ін., 1983), створеної колективом авторів Інституту мовознавства ім. Потебні за редакцією В. М. Русанівського (1983, с. 496–504). У студіях згаданих авторів описано окремі лексичні групи військової термінології.

Своє формування військова наука, а разом з нею і термінологія, почала з усвідомлення труднощів із вирішенням міждержавних чи внутрішніх конфліктів. Слово «війна» – це організована збройна боротьба між державами, народами або ж збройними угрупованнями всередині країни; стан ворожнечі між ким-небудь; суперечка, сварка з кимсь; боротьба (Словник української мови).

При дослідженні будь-якої галузевої термінології завжди виникає питання про

визначення поняття «термін». Перші дослідження термінології в Європі проводилися майже одночасно із становленням багатьох наук. Витоки європейського перекладознавства походять із підручника Олександра Фінкеля «Теорія і практика перекладу» (Фінкель, 1929). Автор вважав, що переклад є засобом покращення мови, на яку здійснюється переклад та запропонував шляхи створення національних термінологічних систем. Історія розвитку цієї галузі науки в Україні представлена такими іменами, як П. С. Погребняк, В. Н. Комісаров, В. С. Виноградов, Т. Р. Кияк, В. І. Карабан, М. В. Стріха, Р. П. Зорівчак та ін.

На думку німецького дослідника Є. Шульце найбільш релевантною властивістю терміну є позначення чи вираження поняття. Автор застерігає від абсолютизації однієї з ознак, якою повинен володіти термін, так як деякі з вимог взаємно виключають один одного (Schulze, 1978, с. 178). Сучасна термінологічна наука визнає використання усіх частин мови у функції терміну. Так, терміном можуть бути не лише іменники, але й прикметники, прислівники, дієслова. Така обставина дозволяє вибудувати тематичні ряди термінів, які позначають поняття, об'єднані загальною ознакою: *Krieg – ballistisch-nuklearer, biologischer, chemischer, bakteriologischer, hybrider, globaler, totaler; Waffe – absolute, biologische, bakteriologische, strategische, großkalibrige, interkontinental, reaktive, überschwere, chemische*. Такі прикметники, як *biologisch, bakteriologisch, strategisch, chemisch* та інші можуть утворювати стійкі термінологічні словосполучення з різними іменниками.

Сучасний тлумачний словник української мови дає наступне визначення «терміну»: «Термін» означає слово (або словосполучення), що є точним визначенням певного поняття будь-якої спеціальної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя (Сучасний тлумачний словник). На думку лінгвіста Мостового О. В., термін – «це слово або словосполучення з історично умотивованим чи умовно закріпленим значенням, що відбиває одне поняття у спеціалізованій галузі знання чи виробництва» (Мостовий, 1993, с. 191). Інший науковець вважає, що «термін – це слово чи словосполучення спеціальної сфери

вживання, яке є найменуванням наукового чи виробничо-технологічного поняття та має дефініцію» (Даниленко, 1971, с. 11).

На відміну від слів загального вжитку, терміни отримують однозначність не через умови контексту, а через приналежність до термінології, так як вони пов'язані з термінологічним полем, яке може замінити контекст.

В нашому дослідженні ми будемо використовувати наступне визначення терміну: **Термін** – це особливий елемент системи, який представляє єдність звукового сигналу, кольорового коду, зображення з відповідним поняттям в організованій системі понять, і який виконує номінативну функцію. В основі кожного терміну лежить визначення (дефініція) реалії, яку він позначає, завдяки чому термін представляє собою точну і в той же час стислу характеристику предмету чи явища. До ознак терміну відноситься *мотивованість* (виникнення терміну визначається потребою назвати спеціальне поняття), *однозначність* (термін позначає конкретне спеціальне поняття в певній системі), *системність* (термін завжди співвідноситься із спеціальним поняттям, яке займає чітку позицію в системі спеціальних понять і відображає частину понятійної системи), *наявність дефініції, стилістична нейтральність*. **Військовий термін** – це слово, або словосполучення, які відповідають поняттям військової справи (Байло, 2013).

Із введенням воєнного стану в Україні чітко розрізняємо терміни «військовий» та «воєнний». Військовий – який стосується війська, військовика: *аеродром, аташе, госпіталь, дух, ешелон, завод, квиток, керівник, корабель, кореспондент, кредит, лад, лазарет, моряк, об'єкт, обов'язок, оркестр, парад, поїзд, порядок, радник, статут, телеграф, автоінспекція, академія, база, виставка, влада, дисципліна, дорога, економіка, література, людина, медицина, могутність, перевага, підготовка, присутність, сила, служба, справа, таємниця, техніка, форма, фортеця, хімія, частина, виробництво, відомство, замовлення, звання, керівництво, планування, правило, співробітництво, судно, училище, заходи, можливість, традиції*. Воєнний – який стосується війни, пов'язаний з нею: *закон, злочин, злочинець, напад, переворот, період, потенціал,*

режим, час, авантюра, боротьба, доктрина, загроза, здобич, інтервенція, історія, катастрофа, небезпека, обстановка, операція, підтримка, політика, проблема, провокація, ситуація, випробування, вторгнення, втручання, питання, приготування, дії, події, зусилля, інтереси, плани. Можливе паралельне вживання «військовий» і «воєнний» з такими словами: блок, союз, суд, трибунал, диктатура, допомога, історія, машина, наука, промисловість, стратегія, тактика, теорія, зіткнення, мистецтво, витрати, потреби, умови, цілі (Жалай, 2018).

Джерелом військових термінів та термінологічних словосполучень є, насамперед, фахові тексти. Зупинимося детальніше на Сухопутних військах Німеччини (*das Deutsche Heer*), які складаються з *Artillerietruppe* (артилерійські війська), *Fernmeldetruppe* (війська зв'язку), *Heeresaufklärungstruppe* (розвідувальні війська), *Heeresfliegertruppe* (військова авіація), *Heereslogistiktruppe* (частини служби тилу), *Infanterie* (піхота), *Panzertruppen* (танкові війська), *Pioniertruppe* (саперні війська), *Sanitätsdienst des Heeres* (медична служба сухопутних військ) (*Bundeswehr*) та входять до складу воєнного блоку НАТО і є потужно озброєними. Проте, воєнні факти і кадри з міст України, таких як Буча, Ірпінь, Маріуполь заставляють здригатися й задумуватися про міць своєї армії навіть найвпевненіших та найсильніших партнерів військового блоку. Так, міністр оборони Німеччини Крістіне Ламбрехт вважає, що кадрові військові країни повинні отримати більше бойового одягу й обладнання, аніж було заплановано чи як було раніше. Разом із генеральним інспектором Е. Цорном вона коментує порядок закупівлі захисних жилетів, бойового одягу, рюкзаків:

Bis 2025 werden Sie alle mit dem 110-Liter-Rucksacksystem und dem neuen Gefechtshelm ausgestattet. Ein Helm, der sich bei unseren Spezialkräften bewährt hat. Zu Ihrer Feldbekleidung erhalten Sie den Kampfbekleidungssatz Streitkräfte. Dieses Paket aus 25 Einzelteilen befähigt Sie für Einsätze in allen Klimazonen und Witterungen. In Zukunft passt Ihre persönliche Ausrüstung zu jedem Auftrag, an jedem Ort. Darüber hinaus bekommen Sie alle die Modulare Ballistische Schutz- und Trageausstattung Soldat

(MOBAST). Mit der individuellen Schutzweste, mit ballistischer Unterwäsche zum Schutz vor Kleinstsplittern und mit einer Trageausstattung für Zusatzausrüstung werden Sie bestmöglich geschützt sein – und den Umgang damit bereits im täglichen Dienst im Heimatstandort üben können.

... Die Drohnenbewaffnung ist bereits entschieden und wird umgesetzt. Zu den F-35-Kampfflugzeugen führen wir Vertragsverhandlungen mit unseren amerikanischen Freunden. Die Entscheidung für den schweren Transporthubschrauber wird in Kürze folgen. Wir schaffen eine Bundeswehr, die deutlich leistungsfähiger sein wird als heute – kampfbereiter und mit einem größeren Teil ihrer Kräfte schneller verlegbar (Bundeswehr).

Характерною рисою військової термінології є *усічення* (вид скорочення багатоконпонентних словосполучень, коли відбувається скорочення з перших букв чи першого складу терміну): *MOBAST* – модульне балістичне захисне і переносне спорядження солдата, *F-35-Kampfflugzeugen* – винищувач F-35, *110-Liter-Rucksacksystem* – 110-ти літровий тактичний рюкзак. Це явище відповідає потребам мови у тенденції до уникнення надлишкової інформації та повторів, економії мовної енергії, упорядкованості та регламентації, що є типовим військової лексики й особливо важливим в умовах воєнного стану.

Інший спосіб утворення військової термінології є *словоскладання* (телескопія) – утворення шляхом приєднання двох чи більше словотвірних основ (слів) (Виноградов, 2003а, с. 275). Активність словоскладання як способу утворення нових лексичних одиниць обумовлена необхідністю виражати складні поняття в межах однієї цільнооформленої одиниці.

Словоскладання є особливо продуктивним способом утворення термінів в німецькій мові, в результаті якого утворено багато іменників і прикметників. Так, терміни-іменники у наведеному вище прикладі утворюються за наступними схемами:

S+S: *Feldbekleidung* – камуфляжна форма, *Drohnenbewaffnung* – озброєння безпілотного летального апарату, *Transporthubschrauber* – військово-транспортний вертоліт, *Gefechtshelm* – бойовий (тактичний) шолом,

Streitkräfte – збройні сили, *Schutzweste* – захисний жилет, бронежилет, *Gefechtsfeld* – поле бою;

S+S+S: *Kampfbekleidungssatz* – комплект бойового екіпірування (тактичне спорядження);

A+S: *Kleinstsplitter* – дрібний осколок, *Spezialkräfte* – сили спеціальних операцій (ССО).

Терміни, утворені способом усичення чи словоскладання, в більшості випадків не є складними для перекладу. В усіх вищенаведених прикладах терміни, які є основою для словотвору в німецькій мові, є також основою для словотвору і в українській мові. Перш за все, потрібно проаналізувати усі існуючі значення слова для отримання чіткого уявлення про те, який ряд предметів окреслює це слово. Тоді слід визначити, якими особливостями вони відрізняються (тема) і підібрати те значення, яке найкраще підходить для перекладу. Таким чином, значення терміну визначається дуже легко, часто, навіть без звернення до контексту.

Серед синтаксичних способів утворення військових термінів часто вживаним є абревіація. Інтерв'ю “*EGB – eine ganz besondere DNA*” з майором А. Бахмар яскраво це ілюструє:

... Am Rande der Ausbildung beschreibt Bachmann aus eigener Erfahrung, was einen EGB-Soldaten ausmacht. Dieser unbeirrbarer Wille zur militärischen Durchsetzung steckt wie Erbgut, wie tiefsitzende DNA, in allen EGBlern.

... *Wir sind keine Spezialkräfte, wie die KSK-Soldaten, sondern Fallschirmjäger* (Bundeswehr).

Абревіація – продуктивно складний спосіб словотвору, так як він найкраще відображає тенденцію до економії мови і відповідає пред'явленим до засобів номінації вимогам компактності й цілісноформленості. Для сучасної мови війни характерне прагнення до скорочення складних термінів і термінологічних сполучень з метою раціоналізації повідомлення. Акронімізації підлягають назви зброї, військових підрозділів: *EGB-Soldaten* (*Erweiterte Grundbefähigungs-Soldaten*) – десантники високої кваліфікації; *KSK-Soldat* (*Kommando Spezialkräfte-Soldat*) – солдат підрозділу спеціального призначення, *EGBlern* – члени десантних груп. Скорочення можуть утворюватися

посередництвом самої мови або запозичуватися з інших мов в результаті міжнародних контактів: *DNA* (*Desoxyribonukleinsäure*) (з англійської *deoxyribonucleic acid*) – ДНК.

Такий вид термінів є надзвичайно складним для перекладу, тому що вимагає від перекладача велику ерудицію і спеціальну підготовку в галузі термінології. Трудність полягає в першу чергу в тому, що абревіації підлягають всі частини мови від іменників до прийменників. Ускладнює переклад і те, що в реченні терміни отримують синтаксичне оформлення, наприклад, форму множини (*EGBlern*), пишуться через дефіс, дріб, разом, окремо. Крім того існують незареєстровані та неофіційні значення. В таких випадках, як правило, термін розшифровується за допомогою контексту, а його тлумачення подають в примітках чи предметному вказівнику.

Переклад таких скорочень на українську мову можна здійснювати:

1) перекладом повного терміну, який є в основі скорочення і створення українського варіанту скорочення (*DNA* – ДНК *дезоксирибонуклейнова кислота*);

2) перекладом повного терміна, який лежить в основі скорочення (*KSK-Soldat* – спецпризначенець).

В інструкції по підготовці спецоперації зустрічаємо багато *запозичень*, тобто запозичення терміну з іншої мови із збереженням його основних дефініційних параметрів та фонетико-морфологічної адаптації. Запозичення як спосіб збагачення словникового складу відіграє велику роль у поновленні термінологічного фонду військової лексики німецької мови. Це пояснюється перш за все міжнародним характером співпраці з НАТО.

Die beauftragte Einheit, auch Task Unit genannt, soll mit einer luftgestützten Operation unter Nutzung von zwei Transporthubschraubern vom Typ CH-53 der Luftwaffe ein sogenanntes High Value Individual (HVI), eine Hochwert-Zielperson, genannt Red Hammer, an ihrem derzeitigen Aufenthaltsort festsetzen und ausschalten (Bundeswehr).

Task Unit – Таск Юніт – оперативна група військ, тимчасове оперативне об'єднання збройних сил, яке складається із формувань одного чи декількох родів військ, яке створене

для виконання оперативних завдань самостійно чи в складі вищого воєнного формування для дій на оперативному напрямку чи ділянці.

High Value Individual – у військовій фаховій мові це ціль, яка має особливе значення для досягнення успіху.

Red Hammer – Ред Хаммер – особливо важлива особа, яку потрібно впіймати і знешкодити.

Зазвичай переклад таких запозичень або має повний аналог в українській мові (часткова чи повна транслітерація, транскрибування), або виконується за допомогою описового способу. Кінцевий вибір способу перекладу залежить від лексичного наповнення словосполучення і від інформаційного навантаження всього контексту. Ключем до адекватного перекладу в подібних випадках є знання перекладачем організації й історії збройних сил обох країн. Дискусії щодо шкоди чи користі запозичень є виправданими, адже інтернаціональність, їхня ізольованість від загальної системи, і в результаті – відсутність можливих переосмислень й асоціацій зі словами рідної мови. Проте, якщо не існує підходящого еквівалента, то перекладач виправдано створює інтернаціоналізм.

При перекладі термінів потрібно пам'ятати і про псевдотерміни, і про фальшивих друзів перекладача, які представляють чималу загрозу перекладачеві. Так, повідомлення *“Das Upgrade hat es in sich”* про боєвий танк «Леопард 2 А7V» це яскраво ілюструє:

Nach fast zweijähriger Prüfung werden nun die ersten neuen Leopard 2 A7V an die Truppe ausgeliefert. Einen der letzten Tests hat der neue Kampfpanzer im November 2020 bei der taktischen Einsatzprüfung durch das Amt für Heeresentwicklung auf dem Truppenübungsplatz Senne in Ostwestfalen bestanden. 30 der auf Herz und Nieren getesteten Fahrzeuge werden nun an das Panzerbataillon 393 nach Bad Frankenhausen geliefert. Das thüringische Bataillon wird im Jahr 2023 Teil der Very High Readiness Joint Task Force (VJTFV) der NATO sein.

... Das Rohr der 120-Millimeter-Glattrrohrkanone wurde gehärtet und kann künftige, moderne reichweitengesteigerte Munition verschießen. Mit dieser Munition kann mit dem Leopard

2 A7V eine maximale Kampffernung von bis zu 5.000 Metern erreicht werden. Weniger ein-drucksvoll, dafür umso effektiver, ist die neue Kommunikationsfähigkeit des Panzers. Eine digitalisierte Elektronik ermöglicht die Vernetzung mit dem Battle Management System (BMS). Das BMS ist die neue digitale Führungstechnologie auf dem Gefechtsfeld.

Як бачимо у вищенаведеному прикладі, термін *der neue Leopard 2 A7V* означає назву оновленого танка «Леопард 2 А7V», термін *Munition* має значення «боєпунаси», *der Panzer* – «танк», *Glattrrohrkanone* – «гладкоствольна пушка».

В таких випадках потрібно враховувати наступне: використовувати в українській мові лише той термін, який за змістом повністю співпадає з німецьким (англійським); якщо термін, який співзвучний з інтернаціональним, а в українській мові він має інше значення, то такий термін слід перекладати описовим способом, намагаючись знайти варіант, який найбільш наближено і найпрозоріше передасть його значення.

Висновки. Таким чином, до найчастіше вживаних способів утворення німецьких військових термінів відносимо морфологічний (словоскладання, абревіація) та синтаксичний (усічення, запозичення).

З точки зору труднощів розуміння й перекладу, аналізовані в представленій науковій розвідці військові терміни можна розділити на:

а) терміни, які позначають реалії німецьких Сухопутних військ, ідентичні реаліям української військової дійсності. При перекладі термінів цієї групи можливе використання інтернаціоналізмів (*Division* – *дивізія*), використання еквівалента, форма якого не пов'язана з формою німецького терміна (*Gewehr* – *гвинтівка*) і використання еквівалента, коли загальне значення багатоконпонентного терміна повністю співпадає із значенням українського еквівалента, а окремі компоненти відрізняються (*Kampfausrüstung* – *бойове спорядження*);

б) терміни, які позначають реалії німецької військової дійсності, які відсутні в українській військовій дійсності і не мають термінологічних еквівалентів. Переклад таких термінів відбувається через опис (*Angriffsführung* – *ведення наступального бою*), калькування

(*taktische Luftflotte* – тактична повітряна армія), часткове чи повне транскрибування (*Kommandeur* – командир). Кожний конкретний вибір залежить від практичного характеру повідомлення.

Отже, військова терміносистема, будучи динамічною і змінною, є великим джерелом для наукових розвідок не лише лінгвального, але й міждисциплінарного характеру. Вважаємо, що вивчення способів перекладу термінів загалом, та військових зокрема, сприятиме кращому розумінню закономірностей функціонування

фахових мов та матиме прикладний характер, оскільки в наш час вони стають вживаними не лише військовими, але й волонтерами, політичними аналітиками, журналістами і пересічними громадянами зокрема, а нові військові терміни будуть символізувати лише новий рівень військового і технічного забезпечення найкращих і найвідважніших Збройних сил України.

На нашу думку, перспективними видаються подальші розвідки, спрямовані на дослідження військових термінів на позначення зброї та техніки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Байло Ю. В. Особливості поняття «військовий термін» (семантичний аспект). *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки*. 2013. Книга 3. С. 62–64.
2. Виноградов В. С. Грамматика испанского языка: Практический курс. М. : Высшая школа, 2003а. 432 с.
3. Даниленко В. П. Лексико-семантические и грамматические особенности слов-терминов. *Исследования по русской терминологии*. М. : Наука, 1971. С. 7–78.
4. Жалай В. Я., Линник Т. Г. та ін. Новітні тенденції функціонування української військової терміносистеми. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. 2018, С. 5–43.
5. Історія української мови. Лексика і фразеологія : монографія / В. О. Винник, В. Й. Горобець, В. Л. Карпова та ін. ; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1983. 742 с.
6. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови : підручник для студентів ін-тів і фак. іноземної мови. Харків : Основа, 1993. 255 с.
7. Панасюк К. Військова термінологія в романі Юрія Щербака «Зброя судного дня». *Вісник нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2018. № 890. С. 66–69.
8. Словник основних термінів з питань бойової і мобілізаційної готовності у Збройних Силах України / за ред В. М. Телелима. Київ : НУОУ, 2012. 56 с.
9. Словник професійної термінології для майбутніх фахівців Національної гвардії України (до курсу «Українська мова за професійним спрямуванням») / уклад.: М. П. Вовк, Р. С. Троцький, О. В. Чуприна, О. А. Блінов, С. І. Шепель ; за ред. А. О. Пожидаєва. Київ : НАВС України, 2016. С. 1–11.
10. Словник ракетних і артилерійських термінів. Суми : Вид-во Суми ДУ, 2001. 263 с
11. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/vijna>
12. Сучасний тлумачний словник української мови: 100000 слів; за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. Харків : ВД «ШКОЛА», 2011. 1008 с.
13. Проценко Т. Історія виникнення науки про терміни, сучасний стан та перспективи розвитку в Україні [History of the science of terms, current state and prospects of development in Ukraine]. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/03_protzenko.pdf. [in Ukrainian]
14. Schulze E. Terminus, Eigenschaften und Wesen sowie Abgrenzung von anderen Lexemarten. *Sprache in Wissenschaft und Technik*. Leipzig : VEB Verlag Enzyklopädie, 1978. S. 173–189.
15. Bundeswehr. URL: <https://www.bundeswehr.de> (дата звернення: 22.04.2022).

REFERENCES:

1. Baylo Y. (2013). Osoblyvosti ponyattya “viyskovyy termin” (semantichnyy aspekt) [Features of the concept of “military term” (semantic aspect)]. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholya. Filolohichni nauky*. Knyha 3. S. 62–64 [in Ukrainian].
2. Vynohradov V. (2003a). Hrammatyka ispanskoho yazyka [Spanish Grammar]: Praktycheskyy kurs. M. : Vysshaya shkola. S. 432 [in Russian].
3. Danylenko V. (1971). Leksyko-semanticheskiye i hrammatycheskiye osobennosti slov-termynov [Lexical-semantic and grammatical features of term words]. *Issledovaniya po russkoy termynolohyy*. M. : Nauka, S. 7–78 [in Russian].
4. Zhalay V., Lynnyk T. ta in. (2018) Novitni tendentsiyi funktsionuvannya ukrayinskoyi viyskovoyi terminosystemy [Recent Trends in the Ukrainian Military Terminosystem]. *Linhvistyka XXI stolittya: novi doslidzhennya i perspektyvy*. S. 5–43 [in Ukrainian].

5. Istorija ukraïnskoi movi. Leksika i fraseologia : monografia / V. O. Vinnik, V. J. Gorobets, V. L. Karpova ta in. ; AN URSS, In-tut movoznavstva im. O. O. Potebni. Kyiv : Nauk. Dumka, 1983. 742 s [in Ukrainian].
6. Mostovyy M. (1993) Leksykologhiya anhliyskoyi movy [Lexicology of the English Language]. Pidruchnyk dlya studentiv in-tiv i fak. inozemnoyi movy. Kharkiv : Osnova., S 255 [in Ukrainian].
7. Panasyuk K. (2018). Viyskova terminologhiya v romani Yuriya Shcherbaka "Zbroya sudnoho dnia" [Military terminology in the novel "Doomsday Weapon" by Yuri Scherbak]. *Visnyk nats. un-tu "Lvivska politekhniky". Seriya "Problemy ukraïnskoyi terminologhiyi"*. № 890, S. 66–69 [in Ukrainian].
8. Protsenko T. Istorija vynyknennya nauky pro terminy, suchasnyy stan ta perspektyvy rozvytku v Ukraini [History of the science of terms, current state and prospects of development in Ukraine]. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/03_protzenko.pdf [in Ukrainian].
9. Slovník osnovnich terminiv z pitan bojovoi i mobilisatsiinoi gotovnosti u Zbroinich Silach Ukraini / za red. V. M. Telelima. Kyiv : NYOY, 2012, 56 s [in Ukrainian].
10. Slovník profesiinoi terinologii dlja maibutnich fachivtsiv Natsionalnoi gvardii Ukraini (do kursy "Ukraïnska mova za profesiinim spriamzvanjam") / Uklad. M. P. Vovk, R. S. Trotskii, O. V. Chzprina, O. A. Blinov, S. I. Shepel ; za red. A. O. Pozydajeva. Kyiv : NABS Ukraini, 2016. S. 1–11 [in Ukrainian].
11. Slovník raketnich i artileriiskich terminiv. Sumi : Vid-vo Sumi DU, 2001. 263 s [in Ukrainian].
12. Slovník ukraïnskoi movi. URL: <http://sum.in.ua/s/vijna> [in Ukrainian].
13. Suchasnyy tлумachnyy slovník ukraïnskoyi movy. (2011) [Modern explanatory dictionary of the Ukrainian language]: 100000 sliv ; za zah. red. d-ra filol. nauk, prof. V. Dubichynskoho. Kharkiv : VD "SHKOLA". S. 1008 [in Ukrainian].
14. Finkel O. M. Teoria i praktika pereklady. H.: DVY, 1929. 168 s.[in Ukrainian]
15. Schulze E. (1978). Terminus, Eigenschaften und Wesen sowie Abgrenzung von anderen Lexemarten [Terminus, properties and essence, as well as differentiation from other types of lexemes]. *Sprache in Wissenschaft und Technik*. Leipzig : VEB Verlag Enzyklopädie., S. 173–189 [in German].
16. Bundeswehr [German Armed Forces]. URL: <https://www.bundeswehr.de> [in German].

УДК 81'25

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-3>

Олексій ДЕЙКУН

аспірант катедри англійської філології і філософії мови, Київський національний лінгвістичний університет, вул. Велика Васильківська, 73, м. Київ, Україна, 03680

ORCID: 0000-0001-7363-4811

Бібліографічний опис статті: Дейкун, О. (2022). Моделі українського перекладу мовних засобів в англійськомовних новинних заголовках: позиція утримування уваги. *Актуальні питання іноземної філології*, 17, 20–24, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-3>

МОДЕЛІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ МОВНИХ ЗАСОБІВ В АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ НОВИНИХ ЗАГОЛОВКАХ: ПОЗИЦІЯ УТРИМУВАННЯ УВАГИ

Мета розвідки – виокремити і обґрунтувати доцільність використання моделей перекладу мовних засобів у позиції утримування уваги на матеріялі українських тлумачень англійськомовних заголовків. Позиція утримування уваги, співвідносна з присудком або групою присудка, характеризує референт, названий на початку заголовка. Задля досягнення поставленої мети залучено методологію риторичного аналізу з особливою увагою до канону диспозиції, під час якого референційний зміст заголовка розподіляється по позиціях привернення, утримування та спрямовування уваги читачів. Метод контекстуального аналізу застосовано для виявлення специфіки функціонування мовних засобів, які заповнюють позиції утримування уваги заголовків оригіналу й перекладу.

У статті вперше виділено та схарактеризовано моделі перекладу мовних засобів у позиції утримування уваги заголовків BBC News. Виявлено, що мовні засоби з позиції утримування уваги англійськомовних заголовків передають українською за чотирма головними парадигматичними моделями: еквівалентною; специфікаційною; інтерпретаційною; граматицізованими, які охоплюють інфінітивні, термінальні, модальні, складносурядні та складнопірядні. Крім того, синтагматична модель поєднує два простіші різновиди: модальний і транзитивний.

За еквівалентної моделі перекладу мовні засоби в позиції утримування уваги оригіналу відтворюють з урахуванням ідентичності значення або форми і значення. Специфікаційні моделі перекладу уточнюють значення мовних засобів у позиції утримування уваги оригіналу завдяки розрізненню рівнів категоризації позначуваних референтів і конкретизації зображуваних подій. Інтерпретаційна модель залучає додаткові мовні засоби для розтлумачення українським читачам дій суб'єкта граматицізованою транзитивною конструкцією в позиції утримування уваги перекладу.

Ключові слова: риторика, диспозиція, новинний заголовок, позиція утримування уваги заголовка, моделі перекладу заголовків, конструкції.

Oleksii DEIKUN

Postgraduate Student, Department of English Philology and Language Philosophy, Kyiv National Linguistic University, 73, Velyka Vasylkivska Street, Kyiv, Ukraine, 03680

ORCID: 0000-0001-7363-4811

To cite this article: Deikun, O. (2022). Modeli ukrainskoho perekladu movnykh zasobiv v anhliiskomovnykh novynnykh zaholovkakh: pozytsiia utrymuvannia uvahy [Ukrainian Translation Patterns of Linguistic Means in English News Headlines: Attention-keeping Position]. *Current Issues of Foreign Philology*, 17, 20–24, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-3>

UKRAINIAN TRANSLATION PATTERNS OF LINGUISTIC MEANS IN ENGLISH NEWS HEADLINES: ATTENTION-KEEPING POSITION

The goal of the paper is to single out and substantiate the use of the translation patterns of the linguistic means in the attention-keeping positions drawing on the Ukrainian renderings of English headlines. The attention-keeping position related to a predicate or predicative group of the sentences underlying the headline characterizes an entity named in the headline's attention-attracting position. The goal is achieved by the application of the rhetorical analysis methodology with a special attention to the disposition canon, according to which the referential content of a headline is distributed

among the attention-attracting, attention-keeping and nudging positions. The method of contextual analysis is employed to reveal the specifics of the functioning of linguistic means that fill in the attention-keeping positions of the original and rendered headlines.

The novelty of the paper lies in singling out and defining the translation patterns of linguistic means in the attention-keeping positions of BBC News headlines. The paper reveals that the linguistic means in the attention-keeping position in the original are usually rendered according to four main patterns: equivalent; specifying; interpretive; grammaticalized with the latter subdivided into infinitival, terminal, modal, compound and subordinate, as well as syntagmatic entailing two simpler patterns: modal and transitive.

Due to the equivalent pattern, the linguistic means in the attention-keeping position of the original are rendered by meaning or interaction of form and meaning. Specification patterns elaborate on the content of the original attention-keeping position by indicating the categorization levels of referents and detailing the event description. The interpretive model takes advantage of additional linguistic means to illuminate to the Ukrainian readership the actions of the subject by a grammaticalized transitive construction in the target attention-keeping position.

Key words: rhetoric, disposition, headline, attention-keeping position of headline, translation patterns of headlines, constructions.

Актуальність проблеми. Сучасна медіялінгвістика спрямована на дослідження впливу на різнорівню читачку аудиторію різножанрових текстів та їхніх перекладів (Benpoui, 2020; Dordevic, 2019; Schäffner, 2018), серед яких на окрему увагу заслуговують заголовки текстів новин. Вони точно й лаконічно відтворюють зміст і цілі повідомлення (Imawa, 2019, с. 101–102), слугуючи за його резюме, привертаючи увагу аудиторії та відповідаючи її потребам (Potapenko, 2021, с. 5).

Вивчення способів впливу на аудиторію зумовлює звернення до античної риторики як мистецтва і науки про переконання (Ueding, 2009, с. 7). Риторичний аспект організації українських заголовків, перекладених з англійської мови, спирається на взаємодію риторичних канонів, що охоплюють *інвенцію* (вибір теми), *диспозицію* (лінеаризація змісту), *елокуцію* (мовне оформлення змісту) та *перформацію* (представлення) (Aristotle, 2020).

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що більшість досліджень вивчають заголовки в аспекті синтаксису (Gherman, 2021, с. 65–69), функцій (Saburova et al, 2020), впливу на поведінку читачів через його зміст (Nagar, Diakoroulos et al, 2022) за допомогою сенсаційних, утім оманливих статистичних даних (Mishra, Zhang, 2021, с. 1). Для захоплення уваги аудиторії та доладного наративу окремі дослідження зосереджуються на виокремленні принципів ефективного заголовка: його актуальності і здатності активувати емоції (Harris, 2015, с. 136–137), а також довжини, частоти і важливості для читачів мовних одиниць (Xie, Wang et al, 2019). Вплив на фокусування уваги читачів також розглядають крізь призму автоматичної генерації заголовка (Xie,

Wang et al, 2019) із розробленням моделі привернення уваги (*attention model*) (Liao, Meng et al, 2020).

Водночас поза увагою більшості дослідників залишається питання розподілу уваги читачів. Під час опрацювання цього питання встановлено три позиції заголовків: *привернення*, яке захоплює увагу аудиторії, *утримання*, що фокусує її, та *спрямування*, котре підштовхує читачів до сприйняття новинного тексту повністю (Potapenko, 2021, с. 2). Такий підхід узгоджується з неориторичними поглядами на медіядискурс (Потапенко, 2021).

Мета дослідження – виокремити моделі перекладу одиниць у позиції утримання уваги на матеріалі англійськомовних заголовків BBC News (<https://www.bbc.com/news>) та їхніх перекладів на BBC News Україна (<https://www.bbc.com/ukrainian>) за 2021–2022 рр., дібраних методом суцільної вибірки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи, що на етапі диспозиції зміст заголовка розподіляється по трьох позиціях: привернення уваги, її утримання та спрямування до прочитання новинного тексту (Potapenko, 2021, с. 1–5), звернімося до позиції утримання уваги. Вона – друга в новинному заголовку і зосереджує увагу читачів мовними засобами, які корелюють із групою присудка та характеризують референт, позначений в позиції привернення уваги (Potapenko, 2021, с. 1–5), пор.: *Woman gives birth in Kyiv metro underpass – Жінка народила просто у переході київського метро* (BBC 13 May 2021). У розглянутій парі заголовків позицію привернення уваги заповнено еквівалентними одиницями *woman – жінка* в позиції підмета. Активність жінок позначено одиницями в позиціях утримання

уваги конструкцією *gives birth* та дієсловом *народила*, що є еквівалентними на рівні лексичного значення.

Конструкція – це будь-яке конвенціоналізоване поєднання форми та функції (Croft, 2022, с. 5; 17), або форми і значення (Hoffman, 2022, с. 4), що зберігається в ментальному лексиконі та довгостроковій пам'яті мовця і слугує для вираження змісту. Конструкції функціонують як одне ціле (Nordquist 2020), мають різні контекстні типи, обсяг і складність (Hilpert, 2021, с. 7), включаючи різнорівневі мовні засоби: від морфем, слів, ідіом аж до складних і абстрактних синтаксичних моделей (Goldberg, 2006: 5; 2009). Конструкції розглядають у двох перспективах: парадигматичній та синтагматичній (Potapenko, 2017, с. 172–180). Парадигматична перспектива стосується різних рівнів вираження значення, а синтагматика зосереджена на лінійній взаємодії конструкцій (Talavira, 2017, с. 102). Парадигматичні конструкції поділяють на три різновиди: *цільні* (item-based), що є незмінними за будь-яких ситуацій; *лексикалізовані* (lexicalized), що спираються на абстрактно-стабільні острови надійності; *граматикалізовані* (grammaticalized), котрі охоплюють конструкції руху, модальності, підрядних означальних та порівняльних речень (Tomasello, 2000, с. 62–63).

Моделі перекладу мовних засобів у позиціях утримування уваги заголовків оригіналу й перекладу поділяємо на *еквівалентну, специфікаційну, інтерпретаційну, граматикалізовані*, які охоплюють *інфінітивні, термінальні, модальні, складносурядні та складнопідрядні*, а також *синтагматичну*, котра поєднує два простіші різновиди: *модальний і транзитивний*.

Еквівалентна модель передбачає відтворення мовних засобів у позиції утримування уваги оригіналу за двома параметрами: *за значенням та взаємодією форми і значення*.

За значенням відтворюють ті заголовкові дієслова, що відрізняються за формою, але близькі за семантикою, пор.: *'Bondi Beast' serial rapist identified after almost 40 years* (BBC 22 Nov 2022) – «Звір з Бонді». *Серійного гвалтівника ідентифікували через 40 років* (BBC 23 Nov 2022).

У позиції утримання уваги оригіналу дієслово минулого часу *identified* перекладено еквівалентно за значенням одиниці українською мовою *ідентифікували*. Водночас з огляду на стилістичні особливості англійськомовного

заголовка в ньому вилучено допоміжне дієслово *was*, що позначає пасивний стан.

Форми і значення взаємодіють під час перекладу дієслів, що стоять в однакових часових формах та позначають ту саму дію, пор.: *Elon Musk denies he spoke to Putin about Ukraine war* – *Маск заперечує, що говорив із Путіним перед своїм скандальним «мирним планом»* (BBC 12 Oct 2022). Дієслова оригіналу й перекладу *denies* – *заперечує*, що стоять у формі теперішнього часу та позначають незгоду підприємця, відтворено еквівалентно.

Специфікаційні моделі уточнюють зміст позиції утримання уваги оригіналу двома способами: позначенням рівнів категоризації референтів і конкретизацією зображення подій.

Категоризаційна специфікація перекладу заголовків спирається на референти, співвідносні з трьома рівнями класифікації: базовим, що репрезентує об'єкт на рівні сенсомоторного сприйняття; субординатним, який вказує на вияви об'єкта; суперординатним, котрий позначає загальне поняття (Rosch, 1978, с. 28–40).

Специфікаційно-категоризаційна модель передбачає тлумачення присудка оригіналу, що характеризує референт на базовому рівні категоризації, лексикалізованими конструкціями, які зображають його на субординатному рівні, пор.: *Sydney school students injured after science experiment goes wrong* – *Вибуховий експеримент. Десять учнів отримали опіки, досліджуючи реакцію спирту на уроці* (BBC 21 Nov 2022). У розглянутих заголовках присудок оригіналу *injured* «поранено», що характеризує учнів на базовому рівні категоризації, витлумачено лексикалізованою конструкцією *отримали опіки*, котра конкретизує тип поранення на субординатному рівні.

Специфікаційно-конкретизаційна модель зображення подій передбачає модифікацію значення дієслова оригіналу з наслідків дії на її причину в перекладі, пор.: *Bear shot dead by 70-year-old hunter in France* (BBC 20 Nov 2021) – *Ведмедиця напала на 70-річного мисливця. Той її застрелив* (BBC 21 Nov 2021). Вищезгадана зміна послідовності події в позиціях утримування уваги заголовків зумовлює заміну конструкції *shot dead*, котра позначає наслідок дії, на власне її причину в тлумаченні *напала*.

Інтерпретаційна модель передбачає залучення мовних засобів для роз'яснення укра-

їнській аудиторії дій суб'єкта за допомогою граматикизованої транзитивної конструкції в позиції утримання уваги перекладу, пор.: *How Kremlin accounts manipulate Twitter – Як Кремль маніпулює та поширює фейки у Twitter* (BBC 19 Mar 2022). Дієслово з позиції утримування уваги оригіналу *manipulate* подано еквівалентно *маніпулює*, яке є ядром граматикизованої транзитивної конструкції *поширює фейки*, сповіщаючи українського читача про додаткове правопорушення росіян.

Граматикизовані моделі охоплюють конструкції, засновані на спільності форм та функцій низки конкретних структур на позначення руху, модальності, а також складних речень тощо (Tomasello, 2000, с. 62). Специфічними конструкціями заголовків є інфінітивні, термінальні, модальні, складносурядні та складнопідрядні.

За семантикою інфінітивну граматикизовану конструкцію, що в позиції утримання уваги оригіналу має значення майбутнього часу, перекладають еквівалентно, пор.: *Ukraine war: Russia to keep key gas pipeline to EU closed – Росія триматиме газогін до Європи закритим через «протікання»* (BBC 03 Sept 2022). У розглянутих вище заголовках позиції утримування уваги заповнено двома семантично еквівалентними конструкціями: інфінітивом *to keep key gas pipeline (closed)* та формою майбутнього часу *триматиме газогін (закритим)*.

Термінальну граматикизовану конструкцію відтворюють синонімічною в перекладі, пор.: *Hurricane Ian: Cuba begins restoring power after storm – Куба повністю знеструмлена через ураган* (BBC 28 Sept 2022). Термінальну граматикизовану конструкцію *begins restoring (power)* у формі активного стану теперішнього часу відтворено термінальною конструкцією у формі пасивного стану минулого часу *повністю знеструмлена* через затримку на переклад статті.

Модальна граматикизована конструкція складається з модального дієслова та інфінітива і може зберігатися або вилучатися в перекладі. Останній варіант представлено в такій парі заголовків, пор.: *Putin can't escape fallout from Russian retreat in Ukraine – Путін не уникне наслідків після відступу Росії з Херсона* (BBC 11 Nov 2022). Модальну граматикизовану конструкцію *can't escape fallout* з позиції утримання уваги оригіналу відтворено через вилучення сильної модальності, позначеної

в оригіналі дієсловом *can't*.

Складносурядні моделі представлені еквівалентним і калькованим варіантами.

Збереження одиниць в позиції утримання уваги відбувається за спрощеної позиції привернення, пор.: *War in Ukraine: 'My son hides bread, afraid there won't be any food' – «Мій син ховає хліб, боїться, що не буде їжі»*. *Історія після Маріуполя* (BBC 04 Apr 2022). Тематичний класифікатор *War in Ukraine*, яким заповнено первинну позицію привернення уваги заголовка оригіналу, вилучено в перекладі, тоді як позицію утримання уваги заповнено еквівалентними підрядними конструкціями *there won't be any food* і *боїться, що не буде їжі*.

Кальковану граматикизовану конструкцію в українському заголовку перекладають дослівно з оригіналу, пор.: *Death of Queen Elizabeth II: The moment history stops* (BBC 08 Sept 2022) – *Смерть Єлизавети II: момент, коли історія зупиняється* (BBC 11 Sept 2022). Темпоральний сполучник *moment* (Кобрин, 1986, с. 129) з оригіналу перекладається повнозначним іменником у взаємодії із темпоральним сполучником *when*.

Синтагматичну модель представлено змінами кількох конструкцій у перекладі, пор.: *Life on Mars? Australian rocks may hold clues for Nasa rover* (BBC 11 Nov 2022) – *Життя на Марсі? Про нього можуть розповісти скелі в Австралії* (BBC 12 Nov 2022). У наведеному прикладі еквівалентні модальні конструкції з дієсловами *may* і *можуть* взаємодіють із граматикизованою транзитивною конструкцією *hold clues* в оригіналі і дієсловом *розповісти* в перекладі відповідно.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, позиція утримування уваги в заголовках слугує для вживання мовних засобів, що характеризують референт, названий на початку заголовка. Переклад мовних засобів, що заповнюють позиції утримування уваги заголовків в оригіналі та перекладі, дає підстави виокремити низку моделей: еквівалентну, специфікаційну, інтерпретаційну та низку граматикизованих моделей, які охоплюють інфінітивні, термінальні, модальні, складносурядні та складнопідрядні, а також синтагматичну, що поєднує дві простіші моделі.

Перспективи подальших досліджень полягають у виокремленні елокутивних моделей перекладу мовних засобів у позиції утримування уваги заголовків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Aristotle. *Poetics*. Nick Hern Books. 2020. 60 p. URL: <https://www.perlego.com/book/1421171/poetics-pdf> (дата звернення: 30.11.2022).
2. Croft, W. *Morphosyntax: Constructions of the World's Languages: Cambridge Textbooks in Linguistics*. Cambridge : Cambridge University Press, 2022. 340 p. DOI: doi:10.1017/9781316145289
3. Dordevic, J. P. Translation in Serbian media discourse: the discursive strategy of argumentation as an adaptation technique. *Perspectives*. 2019. 28(3). P. 454–468. DOI: <https://doi.org/10.1080/0907676x.2019.1595068>
4. Goldberg A. *Constructions at Work: The Nature of Generalization in Language*. Oxford : Oxford University Press, 2006. 280 с.
5. Goldberg A. The nature of generalization in language. *Cognitive Linguistics*. 2009. Vol. 20. № 1. С. 93–127.
6. Hagar N., Diakopoulos N., DeWilde B. Anticipating Attention: On the Predictability of News Headline Tests, *Digital Journalism*. 2022. 10:4. P. 647–668. DOI: 10.1080/21670811.2021.1984266
7. Harris G. K., Stevenson C., Joyner H. Taking an Attention-Grabbing “Headlines First!” Approach to Engage Students in a Lecture Setting. *Journal of Food Science Education*. 2015. 14(4). P. 136–141. DOI: <https://doi.org/10.1111/1541-4329.12068>
8. Hilpert M. *Ten Lectures on Diachronic Construction Grammar*. Leiden, The Netherlands : Brill, 2021. DOI: <https://doi.org/10.1163/9789004446793>
9. Hoffmann T. *Construction Grammar (Cambridge Textbooks in Linguistics)*. Cambridge : Cambridge University Press, 2022. 336 p. DOI:10.1017/9781139004213
10. Iwama K. & Kano Y. Multiple News Headlines Generation using Page Metadata. *ACLWeb: Association for Computational Linguistics*, 2019. P. 101–105, DOI: <https://doi.org/10.18653/v1/W19-8612>
11. Liao Y., Meng K., Zhang J., Liu G. Unleashing the Potential of Attention Model for News Headline Generation. *International Joint Conference on Neural Networks (IJCNN)*, 2020. P. 1–8. DOI: 10.1109/IJCNN48605.2020.9207206.
12. Mishra R., Zhang, Sh., POSHAN: Cardinal POS Pattern Guided Attention for News Headline Incongruence. *In Proceedings of the 30th ACM International Conference on Information and Knowledge Management (CIKM '21)*, 2021. P. 1–10. DOI: <https://doi.org/10.1145/3459637.3482376>
13. Nordquist R. *Construction Grammar*. URL: <https://www.thoughtco.com/what-is-construction-grammar-1689794> (30.11.2022).
14. Oakley, T. *From Attention to Meaning: Explorations in Semiotics, Linguistics, and Rhetoric (new ed.)*. Pieterlen, Switzerland : Verlag Peter Lang, 2009. 268 p.
15. Potapenko S. Globalising and localising translation strategies from rhetorical perspective: Rendering English headlines into Ukrainian. *SHS Web of Conferences*. 105, 02001. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110502001>.
16. Rosch, E. Principles of categorization. In Allan Collins, Edward E. Smith (eds.). *Readings in Cognitive Science, a Perspective From Psychology and Artificial Intelligence*. Morgan Kaufmann Publishers. 1978. P. 312–322.
17. Saburova N., Fedorova C., Radnaeva L. (2020). Headline as a Means of Drawing Readers' Attention in Modern English-Language Entertainment Media. *Integrating Engineering Education and Humanities for Global Intercultural Perspectives*. Springer: Cham. 2020. Vol. 131. P. 1066–1072. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-47415-7_114
18. Schäffner C. Language, interpreting, and translation in the news media. In Malmkjær K., ed., *The Routledge Handbook of Translation Studies and Linguistics*. Abingdon and New York : Routledge, 2018. P. 327–341.
19. Talavira N. English orientating constructions denoting location: classification and article use. *Lingua Posnaniensis*. 2017. 59(2). P. 101–120. DOI: <https://doi.org/10.1515/linpo-2017-0015>
20. Tomasello M. First steps toward a usage-based theory of language acquisition. *Cognitive Linguistics*. 2000. Vol. 11. № 1/2. P. 61–82.
21. Ueding G. *Moderne Rhetorik von der Aufklärung bis zur Gegenwart*. München: Beck, 2009. 135 p.
22. Xie J., Wang X., Wang X., Pang G., Qin X. An eye-tracking attention-based model for abstractive text headline. *Cognitive Systems Research*, 2019. 58, P. 253–264. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cogsys.2019.07.003>

УДК 81'25:004

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-4>

Ольга ЖУЛАВСЬКА

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології, Сумський державний університет, вул. Миколи Сумцова, 2, м. Суми, Україна, 40000

ORCID: 0000-0002-3132-6877

Анастасія ДОРОГОКУПЛЯ

магістрантка II курсу факультету іноземної філології та соціальних комунікацій, Сумський державний університет, вул. Миколи Сумцова, 2, м. Суми, Україна, 40000

ORCID: 0000-0002-9068-0833

Бібліографічний опис статті: Дорогокупля А., Жулавська О., (2022). Використання програмних засобів корпусної лінгвістики у перекладі офіційної документації. *Актуальні питання іноземної філології*, 17, 25–35, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-4>

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНИХ ЗАСОБІВ КОРПУСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ У ПЕРЕКЛАДІ ОФІЦІЙНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

У статті проаналізовано застосування програмного забезпечення в цілому та корпусного редактора WordSmith Tools та Sketch Engine зокрема як засоба для удосконалення та поглиблення вивчення лексичних та граматичних явищ в лінгвістичних дослідженнях. Розглянуто можливі шляхи та галузі застосування корпусних менеджерів в межах розвитку корпусної лінгвістики та застосування її засобів на практиці. У роботі були проаналізовані та окреслені такі поняття як корпусна лінгвістика, її функції, перспективи та напрямки розвитку. Було досліджено поняття перекладацьких трансформацій; проаналізовано частотність вживання перекладацьких трансформацій на основі аналізу корпусу офіційно-ділових текстів за допомогою програмного забезпечення WordSmith Tools та Sketch Engine.

На основі проведеного дослідження були зроблені такі висновки, що використання лексико-граматичних перекладацьких трансформацій у процесі перекладу текстів офіційного стилю зумовлено різною мовною природою англійської та української мови і є необхідною умовою вирішення проблеми адекватності перекладу. Корпусні менеджери в свою чергу, зокрема WordSmith Tools та Sketch Engine, надають змогу перекладачеві створити власний корпус текстів певного жанру або спрямування, щоб в подальшому при виникненні сумнівів у використанні певних перекладацьких трансформацій, внаслідок яких одиниця з мови оригіналу видозмінюється в мові перекладу, мати змогу перевірити доцільність використання цієї лексеми, її частоту вживання в певному дискурсі та використання певної граматичної форми.

Ключові слова: корпусна лінгвістика, перекладацькі трансформації, корпусні менеджери, офіційно-діловий стиль.

Olha ZHULAVSKA

PhD (Philology), Associate Professor, Germanic Philology Department
Sumy State University, 2 Mykoly Sumtsova str., Sumy, Ukraine, 40000

ORCID: 0000-0002-3132-6877

Anastasiia DOROHOKUPLIA

2nd year student at the Social Communication and Foreign Languages Faculty Sumy State University,
2 Mykoly Sumtsova str., Sumy, Ukraine, 40000

ORCID: 0000-0002-9068-0833

To cite this article: Dorohokuplia A., Zhulavska O., (2022). Vykorystannya prohramnykh zasobiv korpusnoyi linhvistyky u perekladi ofitsiynoyi dokumentatsiyi [Application of corpus linguistics software in translation of official documentation]. *Current Issues of Foreign Philology*, 17, 25–35, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-4>

APPLICATION OF CORPUS LINGUISTICS SOFTWARE IN TRANSLATION OF OFFICIAL DOCUMENTATION

In the article the use of the software in general and the corpus editors WordSmith Tools and Sketch Engine are analyzed as tools for improving and deepening the study of lexical and grammatical phenomena in linguistic research. Possible ways and areas of application of corpus managers within the framework of the development of corpus linguistics and the application of its tools in practice are considered. Concepts such as corpus linguistics, its functions, perspectives and directions of development were analyzed and outlined in the work. The concept of translation transformations was described; the frequency of use of translation transformations was analyzed based on the analysis of the corpus of official business texts using WordSmith Tools and Sketch Engine software.

Based on the research, the following conclusions were made that the use of lexical-grammatical translation transformations in the process of translating official-style texts is due to the different linguistic nature of the English and Ukrainian languages and is a necessary condition for solving the problem of translation adequacy. Corpus managers, on examples of WordSmith Tools and Sketch Engine, enable the translator to create his own corpus of texts of a certain genre. So if there are doubts about the use of certain translation transformations, as a result of which a unit from the original language is modified in the language of translation, it is possible to check the feasibility of using this lexeme, its frequency of use in a certain discourse and the use of a certain grammatical form.

Key words: *corpus linguistics, translation transformations, corpus managers, official-business style.*

Актуальність проблеми. Корпусна лінгвістика як напрямок прикладної лінгвістики визначає загальні принципи побудови лінгвістичних корпусів даних із використанням сучасних комп'ютерних технологій, окреслює методику відбору текстів та шляхи їх збереження та аналізу (McEnery T., Wilson, 2001: 4). Формат представлення текстів у корпусі (*mode of communication*) може бути усним, писемним або змішаним; від режиму накопичення даних у корпусі (*data collection regimes*) залежать лінгвістичні завдання, заради вирішення яких і створюється корпус, і може бути обмеженим / необмеженим, моніторинговим (Sinclair, 1991: 171), статичним (Biber, 1993: 245). Корпуси поділяються на багатомовні (*multilingual*) та одномовні (*monolingual*), анотовані (*annotated*) / неанотовані (*unannotated*) в залежності від наявності спеціальних міток, що приписуються словам у текстах корпусу та позначають різноманітні лінгвістичні категорії.

Переклад – це процес інтерпретації та створення усних і письмових одномовних і двомовних об'єктів мовлення (Швачко, 2017: 5). Орієнтиром перекладу є фактор *Tertium Comparationis*, який співвідноситься з процесами референтного зіставлення, знаходження значення ситуацій, світогляду та слугує довербальній інтерпретації найменування, мотиваційним компонентом лінгвокогнітивного підходу. В. М. Манакін назвав цей термін квазісміслом. При перекладі слів увага акцентується на номінативних одиницях, а при перекладі речень – на квазізначеннях (Манакін, 2012: 44). Значні труднощі виникають при пере-

кладі речень, оскільки не розпізнається багатозначність слів, загадковий прагматизм і лакуни в складах.

Аналіз досліджень. На сьогодні, науковці в різних країнах приділяють особливу увагу як дослідженню безпосередньо корпусів текстів та напрямків їх використання, так і прикладним програмним засобам за допомогою яких полегшується обробка та аналіз корпусів текстів. Серед них: П. Бейкер, С.Ю. Богданова, О.М. Демська-Кульчицька, В.В. Жуковська, О.О. Жулавська, В.П. Захаров, Т. МакЕнері, Дж. Синклер, А. Уілсон, та інші. З іншого боку, феномен перекладу, зокрема текстів офіційно-ділового стилю є предметом вивчення в роботах багатьох науковців таких як: Т. О. Анохіна, Н. В. Ботвіна, В. В. Калюжна, І. К. Кобякова, В. М. Манакін, М. Пилинський, С. О. Швачко, та інші. Явище перекладу ділових документів ще не набуло широкого вивчення з позицій корпусної лінгвістики із застосуванням програмного забезпечення для аналізу корпусів текстів, що складає наукову **новизну** нашого дослідження.

Об'єктом нашого дослідження є корпус офіційно-ділових текстів, що був складений авторами статті самостійно та обробляється корпусними редакторами *WordSmith Tools* та *Sketch Engine*, а **предметом** є особливості перекладу офіційно-ділових текстів.

Метою нашого дослідження є проведення порівняльного аналізу вживання перекладацьких трансформацій під час перекладу офіційно-ділових текстів за допомогою корпусного менеджера *WordSmith Tools* та *Sketch Engine*.

Досягнення мети нашого дослідження передбачає визначення та вирішення низки завдань, а саме:

1. Дати визначення основним поняттям дослідження, якими є: корпусна лінгвістика та перекладацькі трансформації, визначити їхні функції, перспективи та напрямки розвитку.

2. Створити корпус офіційно-ділових текстів, на основі якого проведено дослідження вживання перекладацьких трансформацій та їхнього функціоналу в корпусі текстів.

3. Проаналізувати зумовленість використання перекладацьких трансформацій за допомогою корпусного редактора *WordSmith Tools* та *Sketch Engine* та базуючись на результатах аналізу зробити висновок щодо еквівалентності вживання трансформацій та їх доцільності під час перекладу текстів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз тексту із застосуванням прикладних засобів корпусної лінгвістики є актуальним та релевантним напрямком сьогоденних досліджень, тому, існує досить велика кількість, як онлайн-ових, так і інтегрованих у сучасне комп'ютерне обладнання програм, що дають можливість проводити лінгвістичний аналіз тексту, будувати конкорданси, обчислювати частоту вживань певних лексичних одиниць чи граматичних форм у текстах всіх жанрів та стилів. Безпосередня робота з корпусами текстів здійснюється спеціалізованими програмними засобами, комерційними програмами-конкордансами, найбільш розповсюдженими з яких є *Sketch Engine*, *WordSmith*. Це програмне забезпечення має назву корпусні менеджери, тобто *спеціальна пошукова система, що включає програмні засоби для пошуку даних у корпусі, отримання статистичної інформації й надання результатів користувачеві в зручній формі* (Демська-Кульчицька, 2003: 30).

Sketch Engine – корпусний менеджер та програма для аналізу текстів, створена в 2003 році компанією “*Lexical Computing Limited*”. Головною метою є надання спеціалістам, які вивчають мовну поведінку, змоги формувати у великих збірках тексту складні та лінгвістично-мотивовані запити (Thomas, 2016: 23). *Sketch Engine* складається з трьох основних компонентів: системи управління базами даних *Manatee*, веб-інтерфейсу пошуку *Vonito* та веб-інтерфейсу управління корпусом.

WordSmith Tools – це програмне забезпечення, розроблене британським лінгвістом Майком Скоттом, з Університету Ліверпуля і оприлюднене в 1996 році (Scott, 2015: 2). Інструменти *WordSmith* представлені 80 різними мовами та аналізують файли, представлені в таких форматах, як .html, .xml та .txt. Основними інструментами цього корпусного менеджера є: *Concord* (створення конкордансів); *WordList* (пошук всіх слів або кластерів корпусу); *KeyWord* (створення переліків слів і словоформ відповідно до певних статистичних критеріїв) (Scott, 2015: 2).

У своєму дослідженні текстів офіційно-ділового спрямування взятих із власного перекладацького доробку, що налічує близько 180 000 знаків, ми спираємося на визначення В.Н. Комісарова, який виділяє такі основні типи трансформацій під час перекладу (Комиссаров, 1973: 175), які кількісно вживаються у такому співвідношенні: *лексичні трансформації*: транскрипція та транслітерація – 112; калькування та лексико-семантичні заміни (конкретизація, узагальнення, модуляція) – 263 (Комиссаров, 1950: 210–211); *граматичні трансформації*: синтаксична асиміляція (дослівний переклад) – 215; зміна структури речення – 89; граматичні заміни (форми слова, частини мови або частини речення) – 316 (Комиссаров, 1950: 217–222); *комплексні* (лексико-граматичні трансформації): антонімічний переклад – 72, експлікація (описовий переклад) – 23, компенсація – 223 (Комиссаров, 1950: 219–225).

Для аналізу доцільності вживання лексичних трансформацій, ми використали корпус текстів офіційно-ділового стилю *DGT-Translation Memory*, що налічує загалом 59 106 576 слів та є доступним завдяки ресурсу *Sketch Engine* (Steinberger R., Eisele A., Klocek S., Pilos S., Schlüter P. (2013). DGT-TM: A freely available translation memory in 22 languages).

Підбираючи еквівалент до терміну, перекладач має змогу звернутися до корпусного менеджера, та проаналізувавши використання слова в різних контекстах прийняти рішення, щодо застосування певної трансформації для адекватної передачі його сенсу. Як-от:

(1) *До визначених обов'язків у рамках кожного проекту відносять: ...надання оновленої інформації про статус проекту вищому керівництву та іншим зацікавленим сторонам. –*

The specific duties for each project may include: ...providing status updates to senior management and external stakeholders (Base of official documents, Text 1).

Під час перекладу словосполучення було застосовано калькування із використанням від-

повідника, що відтворює морфемний склад слова та частини стійкого словосполучення мови оригіналу (Комиссаров, 1973: 182). Доцільність вживання цього відповідника передбачала аналіз, тому ми використали функцію корпусного менеджера *Sketch Engine*, отже:

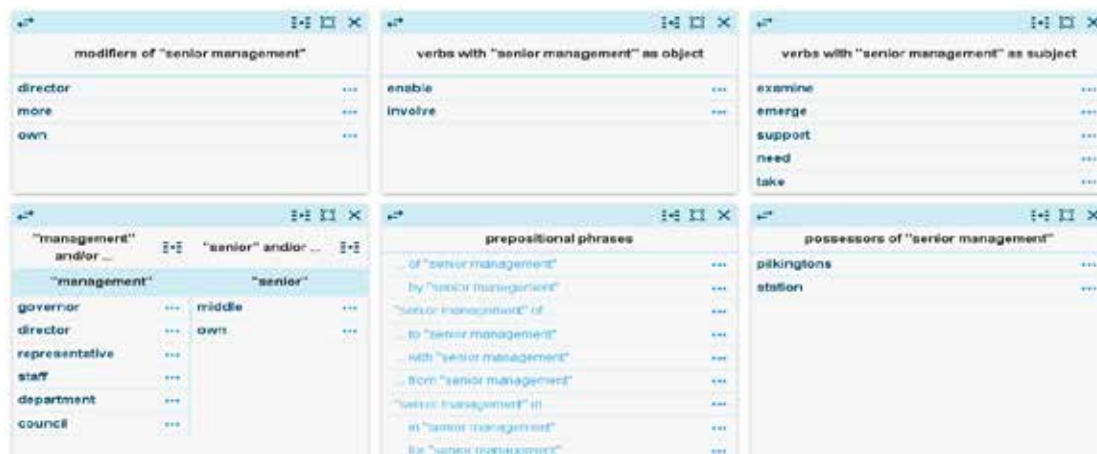

Рис. 1. Застосування функції “Word Sketch”, Sketch Engine

Таким, чином програма *Word Sketch* формує частотні списки найбільш уживаних граматичних парадигм, в яких вживається проаналізований термін, щоб прийняти рішення, щодо трансформації, яку необхідно використати під час його перекладу.

Корпусний менеджер *Sketch Engine* дає змогу перекладачу проаналізувати використання терміну в контексті та його граматичної форми.

(2) При узгодженні умов поставки Сторони використовують Правила Міжнародної торгової палати «Інкотермс» в редакції 2010 року. –

The Parties shall follow International Chamber of Commerce Rules, Incoterms version 2010 to coordinate delivery conditions (Base of official documents, Text 14).

Транскодуювання застосовується для компенсації відсутньої у мові перекладу одиниці (передача звукової/графічної форми слова засобами мови перекладу) (Комиссаров, 1973: 182), тож за допомогою функції *Concordance* перекладач знаходить всі відомі програми випадки цієї лексеми та прийняти рішення щодо схожості мовної ситуації у відомому йому випадку та еквівалентності цього слова.

Рис. 2. Застосування функції “Concordance”, Sketch Engine

Тож, цей термін у мові перекладу зазвичай вживається в іменниковій формі множини, а трансформація транскрибування використана доцільно і адекватно.

Перекладача перевіряє наявність прямого відповідника оригінального слова у мові перекладу як от:

(3) Сторони звільняються від відповідальності за повне або часткове невиконання зобов'язань за Контрактом, якщо це стало

наслідком **об'єктивних обставин непереборної сили**, таких як військові дії, міжнародні санкції, природні стихії, дії влади та інші обставини, які виникли після укладання цього Контракту та безпосередньо впливають на його виконання. – *The Parties shall be relieved of liability for full or partial non-execution of their contractual obligations if they are prevented from it by any cause outside their reasonable control including military actions,*

international sanctions, natural calamities, official acts of authorities and other causes, which emerged after conclusion of this Contract and have direct influence on its execution (Base of official documents, Text 1).

У прикладі використовується описовий переклад лексеми, за допомогою якого розкривається значення мовної одиниці за умов від-

сутності концепту у мові перекладу (Комиссаров, 1973: 183).

Корпусний менеджер дає змогу перевірити контекстуальну доцільність використання певного словосполучення, що утворилось внаслідок перекладацької трансформації, та дослідити частотність вживання певної граматичної форми або кластеру слів.

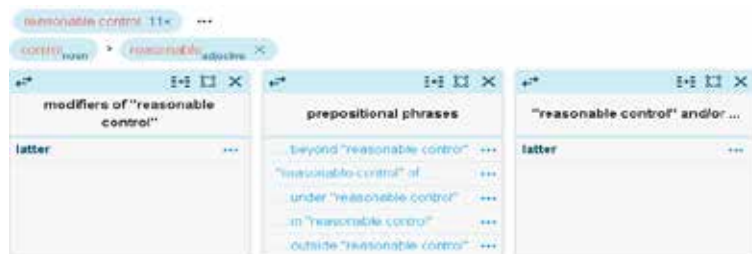

Рис. 3. Застосування функції “Word Sketch”, Sketch Engine

Використовуючи програму *Word Sketch*, ми проаналізували прийменники, що найчастіше згадуються з вищезгаданим терміном та дійшли висновку, що використання при-

йменника “*outside*” доцільне у вищезгаданому словосполученні. Програма дає нам можливість спостерігати саме за цим кластером слів у речення за допомогою функції *Concordance*.

Рис. 4. Застосування функції “Concordance”, Sketch Engine

Вищезгадане словосполучення доцільно вживати у офіційному контексті, зокрема у контракті воно досить часто вживається в такій формі та для передачі відповідного

сенсу. Проте термін «*обставин*», що був трансформований в “*cause*” викликає питання, тож проаналізуємо ще декілька випадків використання цього кластеру.

Рис. 5. Застосування функції “Concordance”, Sketch Engine

Таким чином, допускається вживання обидвох відповідників, тож подальше рішення щодо здійснення трансформації залежить від перекладача.

Конкретизація (слово ширшої семантики в оригіналі замінюється словом вузької семантики) є однією з найрозповсюдженіших під час перекладу термінів в офіційно-діловому стилі (Комиссаров, 1973: 183). Наприклад:

(4) У разі, якщо Товар виявиться дефектним або таким що не відповідає умовам Контракту, він підлягає безкоштовній заміні, або його **вартість** підлягає поверненню Покупцю або відповідному зменшенню. – *Should the Goods be found faulty or not conforming to the terms of the Contract, they are to be replaced free of charge or the purchase price is to be refunded*

to the Buyer or proportionally decreased (Base of official documents, Text 10).

Трансформація зумовлена відмінностями у функціональних особливостях словникових еквівалентів лексичних одиниць оригіналу

й частіше використовується при перекладі слів із ширшим значенням. Тож, функція **Concordance** перевіряє вживання конкретизованої лексики в певному контексті, щоб переконатися в доцільності цієї трансформації під час перекладу.

Рис. 6. Застосування функції “Concordance”, Sketch Engine

Перекладач аналізує мовне середовище, в якому вживається потенційний відповідник та з’ясовує, що конкретизований відповідник належить офіційно-діловому стилю та передає семантичне та логічне навантаження, що має словосполучення у мові оригіналу.

Генералізація (слово з вузьким значенням замінюється словом із ширшим) (Комиссаров, 1973: 184) може призвести до деякої втрати точності інформації. Її варто застосовувати лише у випадках, коли використання словникового еквіваленту слова, що перекладається, може призвести до порушення граматичних чи стиліс-

тичних норм перекладу.

Наприклад:

(5) *Печатки та штамп Продавця, текст яких викладений українською мовою, допускаються.* – *Seals and stamps of the Seller, contents of which are in Ukrainian language, are admissible* (Base of official documents, Text 1).

У реченні мови оригіналу ми маємо слово «*текст*» прямиий відповідник якого є “*text*” (Зубков М., Мюллер З., 2018: 351), за узгодженням з контекстом його значення генералізується до “*contents*”. Вживання цього відповідника ми аналізуємо за допомогою **Concordance**:

Рис. 7. Застосування функції “Concordance”, Sketch Engine

В позиціях 1, 4, 5 та 8 на Рис.7, ця лексема вживається зі схожим смисловим навантаженням та подібному контексті. Тож, використання вищезгаданої трансформації є доцільним.

Лексичні трансформації часто вимагають додавання або вилучення деяких елементів. Введення додаткових слів зумовлене кількома причинами: відмінностями в структурі речень і тим, що більш стислі англійські речення вима-

гають більш розгорнутого викладу думок українською мовою (Комиссаров, 1973: 177). Відсутність слова-відповідника або відповідного лексико-семантичного варіанта слова також є причиною введення додаткових слів під час перекладу. Як-от:

(6) *Упаковка Товару повинна забезпечувати його захист від пошкоджень при перевезенні та зберіганні.* – *The packing and conservation*

should ensure full protection against damage while in **transit transportation** and storage (Base of official documents, Text 13).

У цьому реченні слово «перевезення», словниковий варіант якого “**transporta-**

tion” розширене (Зубков М., Мюллер З., 2018:652), та у реченні використане “**transit transportation**”, з метою передачі семантичного навантаження терміну у мові оригінали засобами мови перекладу.

Рис. 8. Застосування функції “Concordance”, Sketch Engine

За допомогою програми *Concordance*, ми бачимо, що вживання цього терміну є не типовим для мови перекладу, тож використання цієї трансформації небажане у цьому випадку.

Оскільки мови оригіналу та перекладу мають різні мовні норми та традиції, задля досягнення адекватності необхідно відхилення в перекладеному тексті від оригіналу. У такому випадку перекладач вдається до модуляції (прийом контекстної заміни, коли в перекладі використовується слово, значення якого є логічною прогресією значення слова, що перекладається) (Комиссаров, 1973: 178). Наприклад:

(7)Сторони звільняються від відповідальності за повне або часткове невиконання зобов'язань за Контрактом, якщо це стало наслідком об'єктивних обставин непереборної сили... – *The Parties shall be relieved of liability for full or partial non-execution of their contractual obligations if they are prevented from it by any cause outside their reasonable control...* (Base of official documents, Text 4).

Доцільність використання цієї трансформації ми, перш за все, можемо перевірити за допомогою програми *Concordance*, шляхом аналізу використання цього терміну в подібних контекстах та співставлення їх текстом для перекладу.

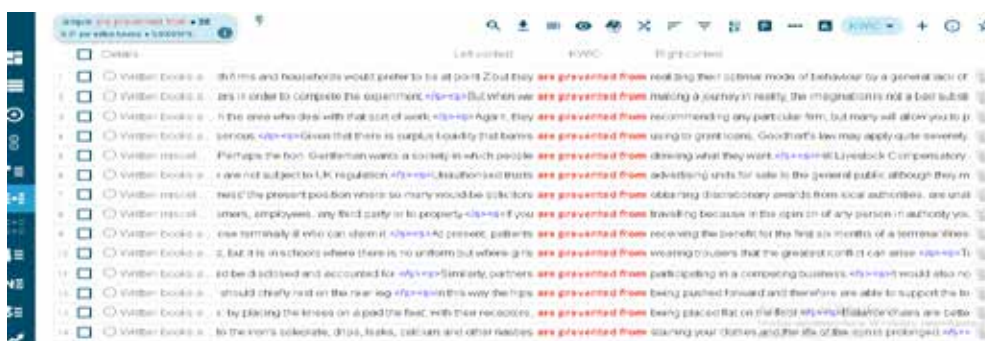

Рис. 9. Застосування функції “Concordance”, Sketch Engine

Вищезгадане словосполучення доцільно вживати в офіційно-ділових текстах, воно передає семантичне навантаження слова з мови оригіналу.

Для полегшення та модернізації роботи перекладача з текстами, зокрема офіційно-діловими, на прикладі корпусних менеджерів

розглядається використання інструментарію корпусної лінгвістики. У нашому дослідженні для аналізу обраних перекладачем відповідників ми використали таке програмне забезпечення як *WordSmith Tools*, створивши корпус із добірки текстів, що перебувають у робочій базі авторів цього дослідження, до якої увійшли

двадцять два документи офіційно-ділового спрямування, загальною кількістю 180 000 знаків, для подальшої оптимізації роботи з цим дискурсом (Base of official documents, 19).

Завдяки створенню добірки одномовних текстів, що об'єднані спільним дискурсом, полегшується процес аналізу перекладеної одиниці на відповідність її семантичній та стильовій доцільності. Таким чином, у дослідженні було висунуто припущення, щодо корисності використання корпусних менеджерів, зокрема *WordSmith Tools* у аналізі доцільності та адекватності використання перекладацьких трансформацій, у текстах офіційно-ділового спрямування. Наприклад у випадках, коли форма однини в англійській мові відповідає

формі множини в українській мові або навпаки, і перекладачеві необхідно прийняти рішення стосовно застосування перекладацької трансформації (Корунець, 2008: 78). Як от:

(8) *Ціни і загальна вартість Контракту – Price and Total Value of the Contract* (Base of official documents, Text 5).

Таким чином, у перекладі відображено використання трансформації заміни однини множиною і навпаки. Ця трансформація широко застосовується під час перекладу документів, а за допомогою функції *Concordance* у *WordSmith Tools* перекладач має змогу проаналізувати обраний відповідник та впевнитися щодо доцільності його використання.

Рис. 10. Застосування функції “Concordance”, WordSmith Tools

Завдяки результату нашого запиту на основі добірки офіційних документів, ми можемо зробити висновок, що зазвичай у текстах цього стилю перекладена лексема вживається у множині у мові оригіналу «*Ціни*», а у мові перекладу доцільно використати однину “*Price*” для передачі семантичного змісту. Тож, вживання цієї трансформації є доцільним у цьому випадку.

Використовуючи функцію корпусного менеджера перекладач перевіряє наявність схожої одиниці у перекладених текстах цього стилістичного спрямування та приймає рішення на основі цього аналізу. Перекладацька трансформація заміни однини множиною і навпаки застосовується через невідповідність мови оригіналу та перекладу, щоб надати реченню

форму та стислість, притаманні англійській мові та офіційно-діловому стилю.

Зміна частини мови – це найпоширеніший вид трансформації морфологічного рівня, що спричинена різними нормами сполучуваності слів у мовах оригіналу та перекладу, або відсутністю частини мови (наприклад, артикль) з відповідним значенням у мові перекладу (Корунець, 2008: 80). В офіційно-діловому дискурсі така трансформація обумовлена необхідністю дотримання вимог щодо стилості та неемоційності тексту.

(9) *Про готовність партії Товару до поставки... – When the Goods are ready to ship...* (Base of official documents, Text 1).

У цьому випадку відбулась заміна на іменника «готовність» в українській мові на англійське дієслово пасивного стану “are ready”.

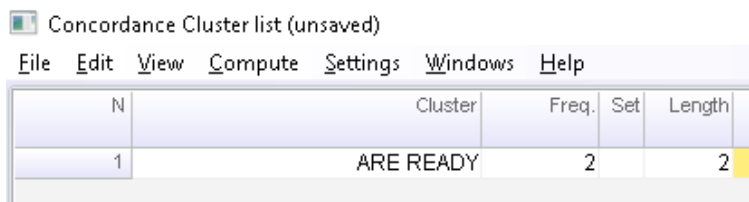

Рис. 11. Застосування функції “Clusters”, WordSmith Tools

Функція *Clusters* у програмі *Concordance* уможливує застосування пошуку певного кластеру слів. У нашому прикладі це дієслова у пасивному стані. Відповідник, що використовується у текстах означеного стилю, та трансформація не спотворюють семантичний зміст слова.

(10) У разі запізнення в поставці партії Товару, виключаючи провину Покупця, більш, ніж на 7 (сім) днів проти термінів, узгодже-

них сторонами в специфікаціях... – *Failing to deliver a consignment of Goods for 7 (seven) days, excluding the Buyer's fault, over the time coordinated by the Parties in the Specification...* (Base of official documents, Text 1).

У мові оригіналу використовується іменникове словосполучення, що при перекладі передається безособовою формою дієслова. Для перевірки доцільності використання цієї трансформації використаємо *Concordance*.

Sl	Tag	Word	# Sent	# Para	# H.	# Sect	File	Date	%
1		regarded as the date of the claim to the Seller. 10.4. Failing to deliver a consignment of Goods for 7	1872	0	1	0	Новий текстовий	20227.2000	33,4%
2		not delivered in due time per day of delay. 10.5. Failing to pay for the Goods for 7 (seven) days over	1837	0	1	0	Новий текстовий	20227.2000	34,3%
3		the claim (including documents and samples). 7.3. Failing to deliver a consignment of Goods for 2	1772	0	1	0	Новий текстовий	20227.2000	60,4%

Рис. 12. Застосування функції “Concordance”, WordSmith Tools

Програма демонструє нам, що така форма дієслова вживається для перекладу слова з подібною семантикою, тож трансформація додає перекладу еквівалентності. Ця трансформація зберігає нейтральний тон речення та усуває необхідності вживання додаткових конструкцій в реченні.

Висновки. На основі нашого дослідження ми дійшли таких висновків, що корпусна лінгвістика – це якісно новий підхід до аналізу мовного матеріалу, зокрема під час процесу перекладу та застосування перекладацьких трансформацій. Створивши корпус текстів офіційно-ділового спрямування, ми провели дослідження якісного та кількісного аналізу вживання перекладацьких трансформацій та їхнього функціоналу, зокрема з’ясували, що у проаналізованих текстах було вжито *лексичні* – 675; *граматичні* – 620; *комплексні* – 318. Також можемо стверджувати, що завдяки кількісному аналізу, ми з’ясували, що у текстах офіційно ділового спрямування найуживанішими є лексичні трансформації. Проаналізувавши контекстуальність вживання перекладацьких транс-

формацій за допомогою корпусного редактора *WordSmith Tools* та *Sketch Engine* ми можемо стверджувати, що використання перекладацьких трансформацій під час перекладу текстів офіційного стилю засобами англійської мови зумовлено відмінністю у структурі мов на різних рівнях і є необхідною умовою вирішення проблеми адекватності перекладу. За використання корпусного менеджера *Sketch Engine*, з’являється можливість розглянути найпоширеніші контексти вживання певного терміну, його найуживанішу граматичну форму та доцільність використання у текстах певного спрямування, зокрема офіційно-ділових документах. Корпусний менеджер *WordSmith Tools* надає змогу перекладачеві створити власний корпус текстів певного жанру або спрямування, щоб в подальшому при виникненні сумнівів у використанні певних перекладацьких трансформацій, внаслідок яких одиниця з мови оригіналу видозмінюється в мові перекладу, мати змогу перевірити доцільність використання цієї лексеми, її частоту вживання в певному дискурсі та використання певної граматичної форми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ботвина Н. В. Офіційно-діловий та науковий стиль української мови / Наталія Василівна Ботвина. Київ : АртЕк, 1999. 178 с.
2. Демська-Кульчицька О. М. Базові поняття корпусної лінгвістики. *Українська мова*. Київ, 2003. № 1. С. 42–47.
3. Жуковська В. В. Вступ до корпусної лінгвістики: навчальний посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 142 с.
4. Жулавська О.О., Дорогокупля А.О. Дослідження безособових форм дієслів програмними засобами корпусної лінгвістики. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / редактори-упорядники М. Пантук, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», Вип. 34. Том 2. 2020. С. 131–139.

5. Захаров В. П., Богданова С. Ю. Корпусная лингвистика : учебник для студентов гуманитарных вузов. Иркутск : ИГЛУ, 2011. 161 с.
6. Зубков М., Мюллер З. Сучасний англо-український та українсько-англійський словник. Харків : Школа, 2018. 752 с.
7. Калюжная В. В. Стиль англоязычных документов международных организаций. Київ : Наукова думка, 1982. 123 с.
8. Комиссаров В. Н. Слово о переводе . М. : Международные отношения, 1973. 215 с.
9. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. М. : Высш. шк., 1990. 253 с.
10. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства / англ./укр. Вінниця : Нова Книга, 2008. 511 с.
11. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 285 с.
12. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль / відп. ред. В. М. Русанівський. Київ : Наукова думка, 1976. 288 с.
13. Швачко С. О., Об'єкти перекладознавства : монографія / С. О. Швачко, І. К. Кобякова, Т. О. Анохіна. Суми : Сумський державний університет, 2019. 222 с.
14. Baker P. Using Corpora in Discourse Analysis. London : Continuum, 2006. 208 p.
15. Biber D. Representativeness in Corpus Design. *Literary and Linguistic Computing*. 1993. Vol. 8, № 4, P. 243–257. DOI: doi.org/10.1093/lc/8.4.243
16. Steinberger R., Eisele A., Klocek S., Pilos S., Schlüter P. (2013). DGT-TM: A freely available translation memory in 22 languages. arXiv preprint arXiv:1309.5226.
17. McEnery T., Hardie A. Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 294 p.
18. McEnery T., Wilson A. Corpus Linguistics. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2001. 235 p.
19. Sinclair J. Corpus, Concordance, Collocation. Oxford : Oxford University Press, 1991. 179 p.
20. Skott M. WordSmith Tools Manual. Stroud: Lexical Analysis Software Ltd., 2015. 503 p.
21. Thomas J. Discovering English with Sketch Engine: A Corpus-Based Approach to Language Exploration. 2nd ed. Brno : Versatile, 2016. 228 p.
22. Dorohokuplia A. Base of official documents (Google based corpus, 01.07.2022) URL: https://drive.google.com/drive/folders/12S4_hKTi7m2BnKPqHviH_3sgBtvMydH6?usp=sharing

REFERENCES:

1. Botvyna N. V. (1999). Ofitsiyno-dilovyy ta naukovyy styl ukrayinskoyi movy [Official, business and scientific style of the Ukrainian language]. Kyiv : ArtEk [in Ukrainian].
2. Demaska-Kulchytska O. M. (2003). Bazovi ponyattya korpusnoyi linhvistyky [Basic concepts of corpus linguistics. Ukrainian language] Kyiv [in Ukrainian].
3. Zhukovska V. V. (2013). Vstup do korpusnoyi linhvistyky: navchalnyy posibnyk [Introduction to corpus linguistics: study guide] Zhytomyr: Publication of ZhDU named after I. Franka [in Ukrainian].
4. Zhulavska O. O., Dorogokuplya A. O. (2020). Doslidzhennya bezosobovykh form diyesliv prohramnymy zasobamy korpusnoyi linhvistyky. [Study of impersonal forms of verbs using software tools of corpus linguistics.] *Aktualni pytannya humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka* [Current issues of humanitarian sciences: interuniversity collection of scientific works of young scientists of Ivan Franko State Pedagogical University of Drohobyt'sk] / [editors-compilers M. Pantyuk, A. Dushny, I. Zymomria]. Drohobych : "Helvetika" Publishing House, Vol. 34. Volume 2 [in Ukrainian].
5. Zakharov V.P., Bohdanova S.Yu. (2011) Korpusnaya lynchvistyka: uchebnyk dlya studentov humanitarnykh vuzov [Corpus linguistics: textbook for students of humanities universities]. Irkutsk: IGLU [in Ukrainian].
6. Zubkov M., Müller Z. (2018) Suchasnyy anhlo-ukrayinskyi ta ukrayinsko-anhliyskyi slovnyk. [Modern English-Ukrainian and Ukrainian-English dictionary]. Kharkiv : School [in Ukrainian].
7. Kalyuzhnaya V. V. (1982) Styl anhloyazychnykh dokumentiv mizhnarodnykh orhanizatsiy [Style of English-language documents of international organizations]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
8. Komissarov V.N. (1973) Slovo o perevode [The word about translation]. Moscow : International Relations [in Russian].
9. Komissarov V. N. (1990) Teoriya perevoda (linhvistychni aspekty) [Theory of translation (linguistic aspects)]. for in-tov and fac. foreign I'm from. M. : Higher Shk. [in Russian].
10. Korunets I. V. (2008) Vstup do perekladознавства / anhл./ukr [Introduction to translation studies / English/Ukrainian]. Vinnytsia : Nova Kniga [in Ukrainian].

11. Manakin V.M. (2012) *Mova i mizhkulturna komunikatsiya: navch.posibnyk* [Language and intercultural communication: study guide]. Kyvi : VC “Akademiya” [in Ukrainian].
12. Pylynskyi M.M. (1976) *Movna norma i styl* [Linguistic norm and style] resp. ed. V. M. Rusanivskiyi. Kyiv : Naukova dumka [in Ukrainian].
13. Shvachko S. O. (2019) *Obyekty perekladoznavstva : monohrafiya* [Objects of translation studies : monograph] / S. O. Shvachko, I. K. Kobyakova, T. O. Anokhin. Sumy : Sumy State University [in Ukrainian].
14. Baker P. *Using Corpora in Discourse Analysis*. London : Continuum, 2006. 208 p.
15. Biber D. (1993). Representativeness in Corpus Design. *Literary and Linguistic Computing*. Vol. 8. № 4. P. 243–257. DOI:doi.org/10.1093/lc/8.4.243
16. Steinberger R., Eisele A., Klocek S., Pilos S., Schlüter P. (2013). DGT-TM: A freely available translation memory in 22 languages. *arXiv preprint arXiv:1309.5226*.
17. McEnery T., Hardie A. *Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 294 p.
18. McEnery T., Wilson A. *Corpus Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2001. 235 p.
19. Sinclair J. *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford: Oxford University Press, 1991. 179 p.
20. Skott M. *WordSmith Tools Manual*. Stroud: Lexical Analysis Software Ltd., 2015. 503p.
21. Thomas J. *Discovering English with Sketch Engine: A Corpus-Based Approach to Language Exploration*. 2nd ed. Brno : Versatile, 2016. 228 p.
22. Dorohokuplia A. Base of official documents (Google based corpus, 01.07.2022) URL: https://drive.google.com/drive/folders/12S4_hKti7m2BnKPqHviH_3sgBtvMydH6?usp=sharing

УДК 811.111+811.161.2'25

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-5>

Марія ІВАНЧЕНКО

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов та перекладознавства, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, вул. Клепарівська, 35, м. Львів, Україна, 79000

ORCID: 0000-0001-7363-4600

Бібліографічний опис статті: Іванченко, М. (2022). Структурні параметри лексико-семантичної групи *обман* у сучасній англійській мові. *Актуальні питання іноземної філології*, 17, 36–41, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-5>

СТРУКТУРНІ ПАРАМЕТРИ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ГРУПИ ОБМАН У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Наукове дослідження присвячене аналізу системного упорядкування лексико-семантичної групи обман у сучасній англійській мові. У статті визначено межі позамовної дійсності, які охоплює досліджуваний феномен у мовній свідомості носіїв англійської мови. Таким є хибне сприйняття дійсності, зумовлене неправильним, викривленим відображенням її органами чуття. Здійснено аналіз авторитетних ідеографічних словників англійської мови, і виділено три основних значення лексеми, що позначає обман в англійській мові.

У результаті аналізу ідеографічних словників та тезаурусів англійської мови ми виділили групу лексем обман об'єднаних значенням «переконати будь-кого, що щось неправдиве є істиною, або приховати правду від когось для власної вигоди». Інвентаризацію лексико-семантичної групи ми провели за відомою процедурою. До складу цього угруповання увійшли лексичні одиниці, у тлумаченні яких зустрічається лексема to deceive.

В межах цієї групи дієслів видається можливим виокремити певні підгрупи, в яких лексичні одиниці більш тісно пов'язані між собою, об'єднані спільною семою. Так, наприклад нам вдалося виокремити предикати із спільною семою «збивати з пантелику, вести хибним шляхом», «вмовляти», «обманювати-хитрувати», «обманювати-розігрувати», «обманювати-виманювати», «обманювати-підробляти». Найчисельнішою є група дієслів із семою «обманювати-шахраювати».

У англійській мовній свідомості обманювати актуалізується як «поводиться нечесно, фальшиво, вдаватись до хитрощів», про що свідчать конституенти досліджуваної групи, які мають значення – прикидатись, імітувати, вести подвійну гру, спотворювати. З іншого боку нечесна людина поводить себе обережно, щоб не бути викритим та не відлякнута «жертву» обману (to con, to stick, to chisel, to shave).

Перспективою подальших досліджень є аналіз метафоричної актуалізації досліджуваного екстралінгвістичного феномену.

Ключові слова: лексико-семантична група, структура, сема, тлумачення, лексичні одиниці, словникова стаття.

Mariia IVANCHENKO

PhD in Philology, Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages and Translation Studies, Lviv State University of Life Safety, 35 Kleparivska str., Lviv, Ukraine, 79000

ORCID: 0000-0001-7363-4600

To cite this article: Ivanchenko, M. (2022). Strukturni parametry leksyko-semantycznej grupy obman u suchasnyj anghliiskijj movi [English advertising slogans of office equipment: translation aspect]. *Current Issues of Foreign Philology*, 17, 36–41, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-5>

STRUCTURAL PARAMETERS OF THE LEXICAL-SEMANTIC GROUP DECEPTION IN MODERN ENGLISH

The scientific study is devoted to the analysis of the systematic arrangement of the lexical-semantic group of deception in the modern English language. The article defines the boundaries of non-linguistic reality, which are covered by the studied phenomenon in the linguistic consciousness of English speakers. This is a false perception of reality, caused by an incorrect, distorted reflection of it by the senses. An analysis of authoritative ideographic dictionaries of the English language was carried out, and three main meanings of the lexeme denoting deception in the English language were highlighted.

As a result of the analysis of ideographic dictionaries and thesauruses of the English language, we singled out a group of lexemes "deception" united by the meaning "to convince anyone that something false is true, or to hide the truth from someone for one's own benefit" was pointed out. We carried out the inventory of the lexical-semantic group according to a known procedure. This grouping includes lexical units in the interpretation of which the lexeme to deceive is found.

Within this group of verbs, it seems possible to point out certain subgroups in which the lexical units are more closely related, united by a common seme. So, for example, we managed to point out predicates with the common seme "confuse, lead astray", "persuade", "deceive-trick", "deceive-trick", "deceive-deceive", "deceive-forged". The most numerous is the group of verbs with the seme "deceive-cheat".

In the English linguistic consciousness, to deceive is actualized as "behaving dishonestly, falsely, resorting to tricks", as evidenced by the constituents of the studied group, which have the meaning – to pretend, to imitate, to play a double game, to distort. On the other hand, a dishonest person behaves carefully so as not to be exposed and not to scare away the "victim" of deception (to con, to stick, to chisel, to shave).

The perspective of further research is the analysis of the metaphorical actualization of the studied extralinguistic phenomenon.

Key words: lexical-semantic group, structure, seme, interpretation, lexical units, dictionary article.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Мова, як невід’ємний феномен людського життя, реагує на соціально-політичні зміни у суспільстві та науково-технічний розвиток появою нових слів та термінів. За таких умов дослідження лексичної семантики є одним із пріоритетних напрямків сучасної лінгвістики. Своєї **актуальності** ця наукова галузь не втрачає, оскільки лексичний склад мови постійно поповнюється новими одиницями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення системного упорядкування мови, зокрема семантики, бере свій початок з кінця XIX століття у працях М.М. Покровського, Й. Тріра, В. Порціга, Н. Дьоршнера, О. Духачека, Р. Хоберга, Р. Освальда та ін.

«Слова та їх значення живуть не окремих одне від одного життям, а об’єднуються в нашій душі, незалежно від нашої свідомості, в різні групи, причому основою для угруповання є подібність або протилежність за основним значенням» (Микитенко, 2018, с. 32).

Одним із способів вивчення семантичних відносин у мові є виокремлення певних системних одиниць, таких як, наприклад, групи слів. Так, В. А. Звєгінцев виділяє групи слів синонімічного характеру, групи слів об’єднані узагальнюючим значенням, та інші (Звєгінцев, 2001, с. 115). Науковці лінгвісти також розрізняють лексико-семантичні, лексико-тематичні, функціонально-семантичні, лексико-граматичні групи.

Лексико-семантична група визначається як «об’єднання значень слів, які містять конкретні поняття, що різняться ступенем виявлення якості, ознаки, дії і протиставленими якістьми ознаки, дії, предмета, явища» (Левицький, 2000, с. 54). Основними ознаками остан-

ньої є: наявність слова-домінанти, яке входить до складу групи; лексичні одиниці, об’єднані спільним компонентом значення; системні відношення в межах групи (Левицький, 1989).

Метою цієї наукової розвідки є визначення структурних параметрів лексико-семантичної групи обман у сучасній англійській мові. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**: визначити межі позамовної дійсності, які охоплює досліджуваний феномен у мовній свідомості носіїв англійської мови, інвентаризувати відповідну лексико-семантичну групу, виділити групи, в яких лексеми пов’язані між собою, та встановити семи у структурі досліджуваного угруповання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У фокусі уваги нашої наукової розвідки знаходиться лексико-семантична група «Обман» у сучасній англійській мові, яка ще не виступала у ролі наукового лінгвістичного дослідження.

На початку ми спробували окреслити межі позамовної дійсності, які охоплює це поняття. Так, у словнику сучасної української мови обман визначається як «неправдиві слова, вчинки, дії; хибне сприйняття дійсності, зумовлене неправильним, викривленим відображенням її органами чуття; омана» (ВТССУМ, 2005, с. 345). З точки зору філософії, обман – мислиться як напівправа, яка провокує людину робити хибні висновки із достовірних фактів (Поваренков, 2002). Обман, за В. В. Знаковим, відноситься до більш широкої категорії, ніж брехня. Обман здійснюється із розрахунку на те, що співрозмовник зробить помилкові висновки із достовірних фактів, що розповідаються певним чином. Інформатор зміщає акценти, і, таким чином, намагається прогнозувати пове-

дінку співбесідника (Яремчук 2021, с. 85).

В англійській мові, відповідно до лексикографічних даних це значення найбільш повно та адекватно відображає дієслово *to deceive*, яке у тлумачних словниках англійської мови (Cambridge, 2006; Collins; The Free Dictionary; Macmillan, McGraw-Hill, 2002; New Webster's, 1993; Oxford, 2020; Random House, 1990; Roget's Thesaurus, 2003) визначається як:

1. To persuade someone, make believe that something false is truth or to keep truth hidden from someone, usually in order to get some advantage for yourself.

She deceived her father into thinking she was going to school. (Collins);

The sound of the door closing deceived me into thinking they had gone out. (Cambridge).

2. To deceive yourself, to refuse to accept the truth.

Alcoholics are notorious for their ability to deceive themselves about the extent of their problem. (Collins);

She thinks he'll come back, but she's deceiving herself. (Cambridge).

3. To use dishonest or illegal methods to get something or to give the wrong impression and make people believe that something is true when it is not.

These were fraudulent transaction aimed at deceiving creditors and investors. (Cambridge)

У результаті аналізу ідеографічних словників та тезаурусів англійської мови ми виділили групу лексем *обман* об'єднаних значенням «переконати будь-кого, що щось неправдиве є істиною, або приховати правду від когось для власної вигоди» (ВТССУМ, 2005, с. 512). Інвентаризацію лексико-семантичної групи ми провели за відомою процедурою (Левицький, 1989). До складу цього угруповання увійшли лексичні одиниці, у тлумаченні яких зустрічається лексема *to deceive*: *burn, bamboozle, beguile, bunco, bluff, mislead, cheat, cajole, con, cozen, cross, circumvent, chisel, defraud, delude, dodge, double-cross, dupe, falsify, fake, finesse, flimflam, fool, fraud, gyp, hoax, hoodwink, jockey, juggle, inveigle, scam, shave, snow, stick, swindle, spoof, trick, two-time, take in, lead on, mislead, mock, racket, rook, to take in.*

В межах цієї групи дієслів видається можливим виокремити певні підгрупи, в яких лексичні одиниці більш тісно пов'язані між собою,

об'єднані спільною семою. Так, наприклад нам вдалось виокремити предикати із спільною семою «збивати з пантелику, вести хибним шляхом»: *to mislead, to delude, to inveigle*. До цієї підгрупи ми включили лексему *to snow*, що тлумачиться у Collins dictionary як “if someone snows you, they persuade you to do something or convince you of something by flattering or deceiving you” (Collins) та містить у своїй семантиці сему «плести нісенітницю, небилицю».

Сема «вмовляти» об'єднує дієслово *to cajole* (persuade (someone) to do something by sustained coaxing or flattery (Oxford Living Dictionary, 2020) та фразеологізм *to lead on* (if someone leads you on, they encourage you to do something, especially by pretending that something is true (Collins). Наявність цієї семи в межах досліджуваної лексико-семантичної групи, очевидно наголошує на ролі повідомлення (словесного чи письмового) у процесі викривлення достовірної інформації метою якого є обман, ошукування, зрада, шахрайство.

Найчисельнішу підгрупу дієслів лексико-семантичної групи **Обманювати** в англійській мові формують одиниці із семою «обманювати-шахраювати», тобто «обдурювати когонебудь, вдаючись до хитрощів, підступів» (ВТССУМ, 2005, с. 424), як правило з метою отримання матеріальної вигоди. Остання нараховує 13 лексем, а саме: *to cozen, to double-cross, to dupe, to gyp, to swindle, to chisel, to shave, to con, to stick, to bunco, to bluff, to spoof, to rook*. До цієї підгрупи ми долучили фразеологізм *to take in*, оскільки воно містить у своєму тлумаченні семему “if you are taken in by someone or something, you are deceived by them, so that you get a false impression of them” (Collins).

Ми провели аналіз гіперо-гіпонімічних відносин в межах цієї групи і виокремили підгрупи, наприклад: «шахраювати-вдаряти (легко)», до складу якої увійшли лексеми *to con, to stick*. Імовірно периферійні значення цих ад'єктивів розвинулись у асоціативній площині «обманювати – підштовхувати до хибного рішення»: *to con* – “to persuade (someone) to do or believe something by lying to them” (Oxford, 2020); *to stick* – “to rob by the use of trickery or threats (webster)”.

She was jailed for conning her aunt out of £500,000 (Oxford, 2020);

She got stuck by an unscrupulous seller while using the online auction site (Webster).

Підгрупу «шахраювати-обробляти (шляхом вилучення верхнього прошарку)» формують дієслова *to chisel*, *to shave*. Фізичні процеси стали основою для розвитку периферійних значень в межах семантичної структури згаданих дієслів: “to cheat, to obtain by cheating; to swindle someone (Collins)». Такий процес очевидно відбувся у асоціативній площині «зрізати (тонкими скибочками, шарами з поверхні) – позбавляти грошей та інших матеріальних цінностей».

Одним із способів незаконного отримання грошей є азартні ігри, зокрема карткові. Блеф, у сучасному словнику української мови визначається як «вигадка для обману чи залякування когонебудь». (ВТССУМ, 2005, с. 197), тоді як у психології він розглядається як різновид маніпуляцій, зокрема політичних (Лісовський, 20096, с. 15). Як картярський термін це «один із тактичних прийомів гри в покер, суть якого полягає у збільшенні ставки при слабкій карті з метою психологічного тиску на супротивників» (ВТССУМ, 2005, с. 45). Так, дієслова *to bunco*, *to bluff*, *to cheat*, *to spoof*, *to rook* утворюють підгрупу із спільною семою «шахраювати-блефувати».

Досягати будь-чого непрямим, обманним шляхом, діяти підступно, лукаво (ВТССУМ, 2005, с. 64) в українській мові є основним значенням дієслова *хитрувати*. Сема «обманювати-хитрувати» об’єднує лексеми *to circumvent*, *to dodge*, *to finesse*, *to scam*, *to racket* із значеннями «обійти закон, чинити аферу, заманити у пастку». До цієї групи увійшло дієслово *to jockey* за своїм значенням “to get by trickery, to cheat, to manage or manipulate (someone or something) in a tricky way” (Oxford). За даними словника англійської мови Collins English dictionary (Collins) іменник *jockey* є зменшувально-пестливою формою шотландського власного імені Jock, що вживалось у значенні “boy, fellow” (1520), а пізніше набуло значення “person, who rides horses in races” (1660). З часом у семантичній структурі слова *jockey* з’явився ще один лексико-семантичний варіант, а саме “one, who manages or has to do with horses; one who deals in horses; a horse-dealer (1668)» (Oxford), який у 80-х роках 17 століття набуває нового відтінку значення “a crafty or fraudulent bargainer; a cheat (from a character attributed to horse-dealers) (1683)». Саме цей ЛСВ став рушійною

силою утворення дієслова *to jockey* у 1708 році у тому значенні за яким воно увійшло до складу лексико-семантичної групи «Обманювати».

Однією із форм обману є розіграш, тобто спроба «обманюючи, поставити в безглузде становище, піддурити» (ВТССУМ, 2005, с. 682). Сема «обманювати-розігрувати» є спільною для дієслів *to flimflam*, *to hoax*, *to hoodwink*, *to trick*, *to two-time*, *to cross*. Процес розіграшу актуалізується згаданими лексичними одиницями як «говорити нісенітницю, свідчити неправдиво» (*to flimflam*, *to hoax*), «вести подвійну гру» (*to two-time*, *to cross*), «обмежувати фізичні можливості» (*to hoodwink*).

Англійські дієслова *to defraud* та *to beguile* мають значення “illegally obtain money from (someone) by deception” (Oxford); “to deprive (someone) of or out of something by deceit, cheat” (Collins), і, об’єднані семою «обманювати-вманювати», тобто здобувати, одержувати що-небудь за допомогою хитрощів. Наприклад:

He used a second identity to defraud the bank of thousands of pounds (Oxford);

He was beguiled of his money (Collins).

Об’єктами фальсифікації як правило є документи, дорогоцінний метал та каміння, інформативні дані та інше. Підробка, тобто «виготовлення фальшивої подоби чого-небудь, яку видають за справжню» (ВТССУМ, 2005, с. 492), є одним із способів введення в оману, обману. Сема «обманювати-підробляти» зустрічається у семантичній структурі дієслів *to falsify*, *to fake*, *to juggle*, *to mock*. Підробляти актуалізується як імітувати, наслідувати, прикидатись (*fake*, *mock*), робити оманливі рухи (*juggle*, *fake*), спотворювати (*falsify*, *juggle*). Наприклад:

He faked a heart attack and persuaded prison staff to take him to hospital (Cambridge);

He was arrested for falsifying information and obstructing the course of justice (Oxford);

It won't matter if we juggle the figures – no one will know (Cambridge).

Лексичні одиниці досліджуваної групи актуалізують обман як екстралінгвістичний феномен, метою якого є отримання матеріальної вигоди. Така діяльність передбачає «порушення закону, вчинення афер», злочинець намагається «вести хибним шляхом, збиває з пантелику, заманює у пастку» суб’єкта обману. Заради досягнення своєї цілі шахрай вдається до маніпулятивних дій, таких як мотивація

суб'єкта до здійснення хибних дій за допомогою словесного повідомлення. В рамках нашого дослідження ми виокремили два способи вербального донесення хибної інформації: заговорювання (повідомлення надмірної несуттєвої інформації) та переконання.

У англійській мовній свідомості обманувати актуалізується як «поводитись нечесно, фальшиво, вдаватись до хитрощів», про що свідчать конституенти досліджуваної групи, які мають значення – прикидатись, імітувати, вести подвійну гру, спотворювати. Дієслова *to bunco, to bluff, to cheat, to spoof, to rook, to juggle* наголошують на наявності ігрового елементу в діях шахрая.

З іншого боку нечесна людина поводиться обережно, щоб не бути викритим та не відлякнати «жертву» обману (*to con, to stick, to chisel, to shave*).

Висновки. Отже, у результаті проведеного наукового аналізу нам вдалось виокремити наступні семи у структурі лексико-семантичної групи *обманувати* в англійській мові: вести хибним шляхом, вмовляти, шахраювати (вдаляти, блефувати, обробляти), хитрувати, виманювати, розігрувати, підробляти.

Перспективою подальших досліджень є аналіз метафоричної актуалізації досліджуваного екстралінгвістичного феномену.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. В. Т. Бусел (гол. ред.). Київ ; Ірпінь, 2005. VIII, 1728 с. URL: <https://sum.in.ua>
2. Звегинцев В. А. Язык и лингвистическая теория. М. : Эдиториал УРСС, 2001. 248 с.
3. Канонік Н., Шкаровецька А. Наукові підходи до вивчення лексико-семантичних полів у лексико-семантичній системі сучасної української мови. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Л. Українки*. 2015. С. 189–195.
4. Левицький В. В. Статистическое изучение лексической семантики. Київ, 1989. 155 с.
5. Левицький В. В., Огуй О. Д., Кійко Ю. С., Кійко С. В. Апроксимативні методи вивчення лексичного складу. Чернівці : Рута, 2000. 136 с.
6. Лісовський П. М. Феномен маніпуляції свідомістю : сутність, структура, механізм у сучасному суспільстві (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 «Соціальна філософія і філософія історії». Укр. держ. ун-т фінансів та міжнар. торгівлі. Київ, 2009. 20 с.
7. Микитенко А. Процес номінації у сучасній лінгвістиці: семасіологічний та ономасіологічний підходи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 21. 2018. С. 30–33.
8. Папуча М. В. Внутрішній світ людини та його становлення : наукова монографія. Ніжин, 2011. 656 с.
9. Поваренков Ю. П., Черноморець Е. Г. Ложь как объект философского и психологического анализа. *Ярославский педагогический вестник*. 2002. № 1. URL: http://vestnik.yspu.org/releases/pedagoka_i_psichology/13_6/
10. Семасиология / Изд. 2, исправл. и дополн. Винница : Нова Книга, 2012. 680 с.
11. Федірчик І. Я. Принципи виділення ядра лексико-семантичного поля найменувань осіб (на матеріалі іменників сучасної німецької мови). *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство*. № 7, 2017. С. 207–212.
12. Яремчук Р. А. Психологічна сутність категорій «неправда» та «брехня» в межах інтерпретації результатів поліграфічних досліджень. *Юридична психологія*. № 1 (28). 2021. С. 82–87.
13. Cambridge Dictionary. URL: <http://dictionary.cambridge.org>
14. Cambridge Idioms Dictionary (2006), (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
15. Collins English dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com>
16. A Dictionary of American Proverbs (n. d.). URL: <https://books.google.com.ua/books?isbn=1469120933>
17. The Free Dictionary by Farlex. URL: <http://www.thefreedictionary.com>
18. Macmillan English Dictionary. URL: <http://www.macmillandictionary.com>
19. McGraw-Hill. (2002). *Dictionary of American Idioms and Phrasal Verbs*. New York : The McGraw-Hill Companies, Inc. URL: <http://english4success.ua>
20. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. N.Y., 1993.
21. Oxford living dictionaries. Oxford University Press, 2020. URL: <https://en.oxforddictionaries.com>
22. The Random House Dictionary of the English Language. N.Y., 1990.
23. Roget's Thesaurus of English Words and Phrases. London : Penguin Books, 2003. 712 p.

REFERENCES:

1. *Velikiy tлумachniy slovník suchasnoi ukrainskoi movy* [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] (2005). V. T. Busel (chief editor). Kyiv ; Irpin, 2005. VIII, 1728 p. URL: <https://sum.in.ua> [in Ukrainian].
2. Zvegintsev V. A. (2001). *Yazyk i lingvisticheskaya teoriya* [Language and Linguistic Theory]. M. : Editorial URSS, 2001. 248 p. [in Russian].
3. Kanonik N., Shkarovetska A. (2015). Naukovi pidkhody do vyvchennya leksyko-semantychnykh poliv u leksyko-semantychniy systemi suchasnoyi ukrayinskoyi movy [Scientific approaches to the study of lexical-semantic fields in the lexical-semantic system of the modern Ukrainian language]. *Naukovyy visnyk Skhidnoyevropeyskoho natsionalnoho universytetu imeni L. Ukrayinky*. 2015. P. 189–195. [in Ukrainian].
4. Lisovskyi P. M. Fenomen manipulyatsiyi svidomistyu : sutnist, struktura, mekhanizm u suchasnomu suspilstvi (sotsialno-filosofskyy analiz) [The phenomenon of manipulation of consciousness: essence, structure, mechanism in modern society (social and philosophical analysis)] : avtoref. dys. ... kand. filos. nauk : 09.00.03 “Sotsialna filosofiya i filosofiya istoriyi”. Ukr. derzh. un-t finansiv ta mizhnar. torhivli. Kyiv, 2009. 20 s. [in Ukrainian].
5. Levitsky V.V. (1989). *Statisticheskoye izucheniye leksicheskoy semantiki* [Statistical study of lexical semantics]. Kyiv, 155 p. [in Russian].
6. Levytskyi V.V., Ogyu O.D., Kiyko Yu.S., Kiyko S.V. (2000). *Aproksymativni metody vivchennya leksichnogo skladu* [Approximate methods of learning vocabulary]. Chernivtsi, Ruta. 136 p. [in Ukrainian].
7. Mykytenko A. Protses nominatsiyi u suchasniy linhvistytsi: semasiologichnyy ta onomasiologichnyy pidkhody [The nomination process in modern linguistics: semasiological and onomasiological approaches]. *Aktualni pytannya humanitarnykh nauk*. 2018. Vyp. 21. P. 30–33 [in Ukrainian].
8. Papucha M. V. Vnutrishniy svit lyudyny ta yoho stanovlennya: [Inner world of man and its formation] [Naukova monohrafiya]. Nizhyn, 2011. 656 s. [in Ukrainian].
9. Povarenkov Y.P., Chernomorets E.H. (2002). *Lozh kak obyekt filosofskogo i psikhologicheskogo analiza*. [A lie as an object of philosophical and psychological analysis. Yaroslavl pedagogical journal]. № 1. URL: http://vestnik.yspu.org/releases/pedagoka_i_psichologiy/13_6/ [in Russian].
10. *Semasiologiya* [Semasiology] (2012). 2nd edition, corrected and additional Vinnytsia : Nova Kniga, 2012. 680 p. [in Russian].
11. Fedirchuk I. YA. Pryntsypy vydilennya yadra leksyko-semantychnoho polya naymenuvan osib (na materialy imenykiv suchasnoyi nimetskoyi movy) [Principles of selection of the core of the lexical-semantic field of names of persons (on the material of nouns of the modern German language)]. *Naukovyy visnyk DDPU imeni I. Franka. Seriya “Filologichni nauky”*. *Movoznavstvo*. 2017. № 7. P. 207–2012 [in Ukrainian].
12. Yaremchuk R. A. Psykholohichna sutnist katehoriy “nepravda” ta “brekhnya” v mezhakh interpretatsiyi rezultativ polihrafichnykh doslidzhen [Psychological essence of the categories “untruth” and “lie” within the limits of interpretation of the results of polygraphic studies]. *Yurydychna psikhohihiya*. 2021. № 1 (28). P. 82–87. [in Ukrainian].
13. *Cambridge Dictionary*. URL: <http://dictionary.cambridge.org>
14. *Cambridge Idioms Dictionary* (2006), (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
15. *Collins English dictionary*. URL: <https://www.collinsdictionary.com>
16. *A Dictionary of American Proverbs* (n. d.). URL: <https://books.google.com.ua/books?isbn=1469120933>
17. *The Free Dictionary by Farlex*. URL: <http://www.thefreedictionary.com>
18. *Macmillan English Dictionary*. URL: <http://www.macmillandictionary.com>
19. McGraw-Hill. (2002). *Dictionary of American Idioms and Phrasal Verbs*. New York : The McGraw-Hill Companies, Inc. URL: <http://english4success.ua>
20. *New Websters Dictionary and Thesaurus of the English Language*. N.Y., 1993.
21. *Oxford living dictionaries*. Oxford University Press, 2020. URL: <https://en.oxforddictionaries.com>
22. *The Random House Dictionary of the English Language*. N.Y., 1990.
23. *Rogets Thesaurus of English Words and Phrases*. London : Penguin Books, 2003. 712 p.

УДК 81'22:821.111

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-6>

Марта КАРП

кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики, Національний університет «Львівська політехніка», вул. Степана Бандери, 12, м. Львів, Україна, 79000

ORCID: 0000-0002-7332-7739

Юлія КУЧЕР

здобувачка вищої освіти за другим (магістерським) рівнем зі спеціальності 035 Філологія (прикладна лінгвістика), Національний університет «Львівська політехніка», вул. Степана Бандери, 12, м. Львів, Україна, 79000

ORCID: 0000-0002-0728-6617

Бібліографічний опис статті: Карп, М., Кучер Ю. (2022). Невербальний складник у графічному романі Алана Мура *Вартові*: семіотико-нарративна інтерпретація. *Актуальні питання іноземної філології*, 17, 42–47, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-6>

НЕВЕРБАЛЬНИЙ СКЛАДНИК У ГРАФІЧНОМУ РОМАНІ АЛАНА МУРА «ВАРТОВІ»: СЕМІОТИКО-НАРАТИВНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

Стаття присвячена виявленні закономірностей невербальних складників у композиції фреймів графічного роману Алана Мура «Вартові». Сучасні тексти майже неможливо уявити без використання візуальних компонентів – ми все частіше творимо та використовуємо мультимодальні тексти, які використовують більше ніж один модус для передавання інформації (наприклад, це може бути звичайний текст та зображення, текст та звукове супроводження). Вивчення текстів стає комплексною задачею, де аналіз візуальних елементів відіграє таку ж важливу роль як і аналіз суто текстової інформації. Метою статті є дослідження композиції сторінок, встановленні можливої системи невербальних складників та виведенні композиційних закономірностей, які присутні у графічному романі Алана Мура «Вартові». Методами дослідження виступили нарративний та семіотичний аналізи, які утворюють комплексну семіотико-нарративну інтерпретацію. Новизна дослідження полягає у спробі вивести закономірності у композиції невербальних візуальних складників графічного роману та дослідити візуальні елементи з формальної точки зору. Виведення закономірностей використання тих чи інших візуальних форм допоможуть ефективно використовувати ці невербальні ресурси. Висновки: за інформаційною цінністю композицію сторінки можна розділити на центрові та поляризовані. Центрові діляться на Кругові та Центр-Поля. Поляризовані діляться на Відоме-Нове та Ідеальне-Реальне. Також важливими компонентами в композиції є значущість та обрамлення. Значущість буває посиленою та послабленою, а обрамлення вказує на роз'єднання або згуртованість елементів. Важливим інструментом творення нових смислів є спрямованість читання – воно може бути лінійним та нелінійним. Нелінійні тексти, на відміну від лінійних, нав'язують парадигматику – подається певна структура Центру і Полів або Відомого і Нового, – але саме читач залишає за собою право встановлювати їхню послідовність і зв'язки між собою.

Ключові слова: мультимодальність, невербальний складник, візуальна грамотність, графічний роман, семіотико-нарративна інтерпретація.

Marta KARP

PhD in Philology, Associate Professor at the Department of Applied Linguistics, Lviv Polytechnic National University, 12 Stepana Bandery street, Lviv, Ukraine, 79000

ORCID: 0000-0002-7332-7739

Yuliia KUCHER

postgraduate student of specialty 035 Philology (applied linguistics), Lviv Polytechnic National University, 12 Stepana Bandery street, Lviv, Ukraine, 79000

ORCID: 0000-0002-0728-6617

To cite this article: Karp M., Kucher Y. (2022). Neverbalnyi skladnyk u hrafichnomu romani Alana Mura *Vartovi*: semiotyko-naratyvna interpretatsiia [Nonverbal component in graphic novel *Watchmen* by Alan Moore: semiotic-narrative interpretation]. *Current Issues of Foreign Philology*, 17, 42–47, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-6>

NONVERBAL COMPONENT IN GRAPHIC NOVEL “WATCHMEN” BY ALAN MOORE: SEMIOTIC-NARRATIVE INTERPRETATION

*The article is concerned with the identification of patterns of non-verbal components in the composition of frames of Alan Moore's graphic novel "Watchmen". Modern texts are almost impossible to imagine without the use of visual components. We are increasingly creating and using multimodal texts that use more than one mode to convey information (for example, it can be plain text and images, text and sound). The study of texts is becoming a complex task, where the analysis of visual elements plays as the important role as the analysis of purely textual information. **The aim** of the article is to study the composition of pages, to establish a possible system of non-verbal components and to derive compositional patterns that are present in Alan Moore's graphic novel "Watchmen". **The methods** of research are narrative and semiotic analyses, which form a complex semiotic-narrative method. **The novelty** of the study is the attempt to derive rules in the composition of non-verbal visual components of the graphic novel and to explore visual elements from a formal point of view. The derivation of regularities in the use of certain visual forms will help to effectively use these non-verbal resources. **Conclusions** were made that the composition of the page can be divided into central and polarized according to the information value. The central ones are divided into Circular and Center-Margin Fields. Polarized are divided into Given-New and Ideal-Real. Saliency and framing are also important components in the composition. Saliency can be enhanced and weakened, and framing indicates the separation or cohesion of elements. An important tool for creating new meanings is the direction of reading. This direction can be linear and non-linear. Non-linear texts, in comparison to linear ones, impose a paradigm, so that a certain structure of the Center and the Margins or the Given and the New is presented, but it is the reader who reserves the right to establish their sequence and connections between them.*

Key words: multimodality, nonverbal component, visual literacy, graphic novel, semiotic-narrative interpretation.

Актуальність проблеми. Сучасні тексти майже неможливо уявити без використання візуальних елементів. Все більшої уваги привертають мультимодальні тексти. Однак, невербальна візуальна складова тексту, яка, однак, є дуже важливою у сьогоднішній, ще не є достатньо вивчена. Виведення певної системи використання тих чи інших візуальних форм, вивчення закономірностей використання структури візуальної композиції, допоможуть ефективно використовувати ці невербальні ресурси у мультимодальних текстах. Це допоможе набутти кращих навичок представлення візуальної інформації для покращення загальної комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільше цю проблему розглядали Г. Кресс і Т. ван Левен (Kress, Leeuwen, 2006). Вони підійшли до проблеми комплексно, і досліджували візуальну комунікацію не тільки у межах малюнків, а і, наприклад, аналізували використання матеріалів і кольорів у інтер'єрі, та застосування простору та об'єму у скульптурах. Якщо говорити про зображення, то великий внесок у теорію кольорів зробив Й. Іттен (Itten, 1970). Р. Арнхайм, як першопочатковець застосування формалізму в мистецтві, також глибоко вивчав те, яке значення надає композиція у зображеннях (Arnheim, 1982). Найпершими нарратив у графічному романі почали досліджувати С. Чатмен – у своїх працях він описує фундаментальні практики нарративної теорії та надає загальний нарис семіотики нарратив-

ної структури (Chatman, 1978), та У. Ейснер – він увів поняття «графічний роман» до широкого кола науковців та досліджував семіотику у графічному нарративі (Eisner, 2008). Також варто зазначити внесок у вивчення графічної наратології, який зробили Й. Бетенс і Х. Фрей (Baetens, Frey, 2014) та Н. Кон (Cohn, 2003, 2012). М. Гейткемпер-Сйтс досліджував нарратив сучасних графічних романів та пропонував додати графічний код, за допомогою якого читач пропускає кожен з закодованих систем через візуальну організацію формального komponування графічних текстів; їхній візуальний стиль, організацію кольорів, вибраних методів надписів (Heitkemper-Yates, 2018).

Мета дослідження роботи полягає у дослідженні композиції фреймів та встановленні системи невербальних складників, які присутні у графічному романі Алан Мура «Вартові» (Moore, 1987) та виведенні композиційних закономірностей у фреймах графічного роману.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одна з найбільш помітних тенденцій розміщення інформації (і текстової, і візуальної), є чітке розмежування на ліву та праву частину. На таких сторінках права сторона – це сторона ключової інформації, того, на що читач повинен звернути особливу увагу. Ліва частина – це сторона *вже відомого* для читача. У широкому розумінні сенс *Нового* є під питанням, тоді як *Відоме* подається як загальноприйняте, те, що не потребує доказів. Зрозуміло, що об'єктивно *вже відома* інформація може бути насправді

невідомою читачу, так само як і нова інформація може бути як раз *вже відомою*, однак важливим є те, що інформація подається так, ніби вона має такий статус або цінність для читача, і читач повинен сприймати її саме в такому вигляді, навіть якщо для якогось конкретного читача це не так (Kress, Leuween pp. 180–181). Розберемо випадок застосування композиції *Відоме-Нове* на прикладі фрейму з графічного роману Алана Мура «Вартові» (Moore, 1987). На Рисунку 1 ми чітко бачимо розділення зображення горизонтально на дві рівних частини: зліва розміщена людина, а справа – костюм супергероя (див. Рисунок 1). Людина є *Відомим*, оскільки ми вже познайомились з ним на попередніх сторінках – ми дізналися його ім'я та навіть трошки особистої інформації. Костюм справа є *Новим* – до цього моменту ми не знали яким саме супергероєм він був та як точно виглядав його костюм.

Рис. 1. Приклад організації Відоме-Нове

Ще однією композиційною організацією візуальної і текстової інформації може бути доволі чітко розділення на верх та низ. Якщо у візуальній композиції частина елементів розміщена у верхній частині, а інші елементи – в нижній частині, тоді те, що розміщено вгорі, подається як *Ідеальне*, а те, що розміщено внизу, пропонується як *Реальне*. *Ідеальне* означає ідеалізовану або узагальнену суть інформації, а отже, ніби це її найсуттєвіша частина. *Реальне* протиставляється *Ідеальному* – воно зображає більш конкретну інформацію, більш *приземлену*, або більш практичну інформацію (Kress, Leeuwen, 2006, pp. 186–187). За приклад можемо взяти фрейм, який представлений

нижче (див. Рисунок 2). Ми можемо умовно розділити зображення на дві частини: верхню, де зображений гвинтокрил та нижню, де розміщений натовп. Верхня частина з гвинтокрилом, президентом та фесерверками як раз і символізує *Ідеальне* – святкування перемоги у В'єтнамі. Президент та військові уособлюють переможну Америку, її військову силу та панування навіть на території, далекій від неї. Люди внизу, своєю чергою, зображають *звичайне* суспільство – *Реальне*, і їхня функція – захоплюватися *Ідеальним*.

Рис. 2. Приклад організації Ідеальне-Реальне

Ще одним прикладом організації композиційного простору сторінки є розділення на центр та край сторінки. Для того, щоб окреслити використання центру у візуальній композиції, ми можемо сказати, що якщо в ній значною мірою залучений центр, таким чином, що один елемент розміщений посередині, а інші елементи навколо нього, то ми будемо називати центральний елемент *Центром*, а інші елементи навколо нього – *Полями*. *Поля* – це допоміжні, підлеглі, залежні структури (Kress, Leeuwen, 2006 р. 196). Розглянемо фрейм, взятий з другого випуску «Вартових» (див. Рисунок 3) (Moore, 1987). Головною темою попереднього першого випуску та половини другого була смерть Веселуна – саме його труна та яма для поховання зображені в центрі фрейму. Тобто, за нашими формальними визначеннями, це є *Центром*. Люди, які стоять навкруги є *Полями*. Тож цей фрейм, який має чітко окреслений *Центр*, що не є явищем, яке часто зустрічається у цьому графічному романі, зображає важливу подію. З одного боку це є прямим образом кінця –

а саме кінця життя цього персонажа. Але, з іншого боку це є і символом початку – саме смерть Веселуна стане відправною точкою всіх подальших подій роману.

Рис. 3. Приклад організації Центр-Поля

Не всі елементи *Поля* рівновіддалені від *Центру* – елементи можуть бути розміщені таким чином, що вони створюються поступові, граду-йовані за певною шкалою області. Іншими словами, бічні елементи в композиції *Центр-Поля* розміщуються вище, нижче і з боків від центру, а між цими поляризованими положеннями можуть бути розміщені інші елементи. Такі композиції будемо називати *Круговими* (Kress, Leeuwen, 2006 р. 196, 209).

Композиція сторінки також передбачає різний ступінь значущості її елементів. Незалежно від того, де вони розміщені, значущість може створювати ієрархію важливості серед елементів, виділяючи деякі з них як більш важливі, ніж інші. Значущість елемента важко виміряти об'єктивно – вона стає зрозумілою зі складної взаємодії низки факторів: розміру, різкості фокуса, тонального контрасту, кольорних контрастів. Також розміщення в полі зору, перспектива. Не треба забувати про конкретні культурні фактори, такі як поява людської фігури або відомого культурного символу (Kress, Leeuwen, 2006 рр. 201–202). Одним з прикладів такого значущого символу може бути зображення годинника. Вони символізують Годинник Судного дня, стрілка якого пересувається ближче або далі від опівночі, чим ближче або далі світ від глобальної рукотворної катастрофи. В графічному романі візуальний образ Годинника активно викорис-

товується протягом усього сюжету. Протягом усього роману годинник все ближче і ближче до півночі. Ці образи підсилюють текстову складову – одним з мотивів роману є загроза ядерної війни між Америкою та Радянським Союзом. Ці годинники ніби натякають, що ядерна загроза неминуха – з кожною главою стрілка все ближче до опівночі. В кінці катастрофа дійсно стається, рівно о 12 годині ночі, але не така, яку боялися герої роману. Один з героїв роману – Вейдт – створив штучну загрозу (яка вбила мільйони людей в Нью-Йорку), щоб створити ілюзію зовнішньої небезпеки, і тим самим об'єднати Америку та Радянський Союз. До речі, фрейм з зображенням Вейдта, який святкує успіх, теж є символом годинника, де його руки утворюють стрілки, а світло – циферблат. Штучна катастрофа вже сталась, однак його руки ніби вказують час *за п'ять хвилин дванадцята*. Тобто, він щиро вірить, що запобіг ядерній катастрофі, і посунув стрілки годинника назад. Однак пізніше візуальний образ годинника вказує на те, що насправді катастрофа все-таки відбулась – залитий кров'ю годинник показує рівно 12. Варто зазначити що на верхній частині, в зоні *Ідеального*, яке ми розглядали вище, присутній ще один символ – картина, яка ілюструє легенду про Александра Македонського та Гордіїв вузол (див. Рисунок 4). Вейдт бачить себе Александром Македонським, а свою спробу об'єднати світ – розв'язання проблеми Гордіїва вузла. Однак це сприйняття є ідеалізованим.

Рис. 4. Приклад використання символу годинника

Ще одним важливим компонентом композиції є обрамлення. Чим чіткіше візуально зображено обрамлення, тим сильніше елемент представляється окремою незалежною частинкою інформації. І, навпаки, відсутність помітного обрамлення підсилює відчуття групової ідентичності. Існує багато шляхів того, як мож-

ливо досягти відчуття обрамлення – завдяки реальним лініям рамки, білим простором між елементами, розривами в кольорі кольору і так далі. (Kress, Leeuwen, 2006 pp. 203–204). Приклад обрамлення бачимо на фреймі нижче на рисунку (див. Рисунок 5). Кожний екран розділений чорними та білими лініями – відбиття того факту, що кожний екран зображає події з різних частин світу. Кожний екран є самостійною одиницею, і це також додає масштабності місцю дії. Окрім цього, обрамлення підсилює ефект слів, які написані у діалоговій хмаринці: *Just me and the world – Тільки я та світ* (Moore, 1987).

Рис. 5. Приклад обрамлення

У звичайних сторінках, процес читання є лінійним та побудованим за суворими, чіткими правилами. Такі тексти читаються саме таким чином, як це задумував автор – зліва направо, зверху вниз, рядок за рядком. В нелінійних способах шлях читання побудований не за такими суворими законами. В нелінійних текстах читачі можуть самі обирати, які зображення переглядати, і в якому порядку їх переглядати. Нелінійні тексти, на відміну від лінійних, нав'язують парадигматику. Обираються певні елементи та подаються відповідно до певної парадигматичної логіки – наприклад структура *Центру і Полів* або *Відомого і Нового*, – але саме читач залишає за собою право встановлювати їхню послідовність і зв'язки між собою (Kress, Leeuwen, 2006 pp. 204–208). За приклад такого нелінійного читання візьмемо сторінку графічного роману, на якій розміщено дев'ять фреймів. На ній автор зображує два сюжети: перший – основний сюжет графічної новели, та другий – побічний сюжет коміксу про піра-

тів, який читає один з героїв «Вартових» (див. Рисунок 6) (Moore, 1987). Візуальне зображення цих двох сюжетів почергово змінюється з кожним фреймом, перестрибуючи з одного оповідання на інше. Текстова компонента йде паралельно – на кожному фреймі, ми бачимо хмаринки з текстом, які стосуються і першого сюжету (текст на лівій стороні на Рисунку 6), так і другого сюжету (текст на правій стороні на Рисунку 6). Нелінійність композиції полягає у тому, що читач може обирати стратегію читання – наприклад, він може спочатку прочитати основне оповідання, а потім – другорядне про піратів.

Рис. 6. Приклад фрейму з другорядним сюжетом

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, ми проаналізували різні види композиції сторінки. За інформаційною цінністю можна розділити структури на центрові та поляризовані. Центрові своєю чергою діляться на Кругові та Центр-Поля. Поляризовані діляться на Відоме-Нове та Ідеальне-Реальне. Також важливими компонентами в композиції є значущість та обрамлення. Значущість буває посиленою та послабленою, а обрамлення вказує на роз'єднання або згуртованість елементів.

Перспективою подальших досліджень у цій темі є більш детальне вивчення невербальних візуальних складників та складання розширеного фреймворку формальних візуальних складників, за допомогою якого буде можливо аналізувати різноманітні мультимодальні тексти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Arnheim R. The power of the center. Los Angeles: University of California Press, 1982. 227 p.
2. Baetens J., Frey H. The Graphic Novel: An Introduction. Cambridge, United Kingdom : Cambridge University Press, 2014. 298 p.
3. Chatman, S. Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film. Ithaca : Cornell University Press, 1978. 277 p.
4. Cohn, N. Comics, linguistics, and visual language: The past and future of a field. In Linguistics and the Study of Comics. London : Palgrave Macmillan, 2012. P. 92–118.
5. Cohn, N. Early Writings on Visual Language. Carlsbad : Emaki Productions, 2003. 120 p.
6. Eisner, W. Graphic Storytelling and Visual Narrative. New York : W. W. Norton, 2008. 164 p.
7. Heitkemper-Yates, M. Toward a narratology of the graphic: Exploring the narrativity of the contemporary graphic novel. *Multicultural Language Scapes*. 2018. Vol. 2. P. 27–47.
8. Itten, J. The Elements of Colour, New York : John Wiley & Sons, 1970. 96 p.
9. Kress G., van Leeuwen T. Reading images: the grammar of visual design. 2nd ed. New York : Taylor & Francis e-Library, 2006. 321 p.
10. Moore A. Watchmen. New York : DC Comics, 1987.

UDC 81'25:811.111=81.161.1'2

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-7>

Svitlana OSTAPENKO

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Head of the Department of Foreign Philology, Ukrainian Studies and Social and Law Disciplines, Mykhailo Tuhan-Baranovskyi Donetsk National University of Economics and Trade, 16 Tramvaina Str, Kryvyi Rih, Ukraine, 50005

ORCID: 0000-0002-3915-4854

To cite this article: Ostapenko, S. (2022). Grammatical transformations application in the Ukrainian translation of “Coraline” by Neil Gaiman. *Current Issues of Foreign Philology*, 17, 48–53, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-7>

**GRAMMATICAL TRANSFORMATIONS APPLICATION
IN THE UKRAINIAN TRANSLATION OF “CORALINE” BY NEIL GAIMAN**

The purpose of the article is to analyze the application of grammatical transformations in the process of translation of “Coraline” by Neil Gaiman into Ukrainian, carried out by O. Mokrovolskyi, and carry out their comparative analysis.

The main scientific results are obtained applying a set of general scientific and special methods of research, namely: analysis and generalization of scientific literature on the problems of translation transformations; theoretical generalization, analysis and synthesis; comparative, descriptive, contrastive, and analytical methods.

The author defines the grammatical transformations as a method of translation by which a grammatical unit in the original is transformed into a unit of the target language with a different grammatical meaning.

In translation process of “Coraline” O. Mokrovolskyi applies all kinds of grammatical transformations both of syntactic and morphological nature. Most often the transformations of replacement, inner and outer partitioning, adjectivation, nominalization and permutation are used, less often – outer integration, compensation and adverbialization. But in most cases transformations are of complex nature. The translator uses several transformations simultaneously in order to achieve adequacy.

Having analyzed the frequency and specificity of translation transformations application, we can draw a general conclusion that in the process of reproducing a work of art from English into Ukrainian, transformations mainly occur at the syntactic level, namely, permutations, replacement, transition from reverse to direct word order, changing predicates during translation, partitioning of sentences, integration of sentences, the type of syntactic connection change. At the morphological level, in turn, the transposition of parts of speech and sometimes word-forming transformations are used.

Key words: fiction translation, grammatical transformation, compensation, partitioning, integration, replacement, transposition, permutation.

Світлана ОСТАПЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, вул. Трамвайна, 16, м. Кривий Ріг, Україна, 50005

ORCID: 0000-0002-3915-4854

Бібліографічний опис статті: Остапенко, С. (2022). Grammatical transformations application in the Ukrainian translation of “Coraline” by Neil Gaiman. *Актуальні питання іноземної філології*, 17, 48–53, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-7>

**ЗАСТОСУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ
В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ «КОРАЛІНИ» НІЛА ГЕЙМАНА**

Мета статті – проаналізувати застосування граматичних трансформацій у процесі перекладу «Кораліни» Ніла Геймана українською мовою, виконаного О. Мокровольським, та здійснити їх порівняльний аналіз.

Основні наукові результати отримано із застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, а саме: аналізу та узагальнення наукової літератури з проблем перекладацьких трансформацій; теоретичного узагальнення, аналізу і синтезу; порівняльного, описового, порівняльного та аналітичного методів.

Автор визначає граматичні трансформації як спосіб перекладу, за допомогою якого граматична одиниця оригіналу перетворюється на одиницю мови перекладу з іншим граматичним значенням.

У процесі перекладу «Кораліни» О. Мокровольський застосовує всі види граматичних трансформацій як синтаксичного, так і морфологічного характеру. Найчастіше використовуються трансформації заміни порядку слів, внутрішнього та зовнішнього поділу, ад'єктивної, номіналізацій та пермутацій, рідше – зовнішньої інтеграції, компенсації та адвербалізації. Але в більшості випадків перетворення носять комплексний характер. Перекладач використовує декілька трансформацій одночасно для досягнення адекватності.

Проаналізувавши частотність та специфіку застосування перекладацьких трансформацій, можна зробити загальний висновок, що в процесі відтворення художнього твору з англійської мови на українську трансформації відбуваються переважно на синтаксичному рівні, а саме перестановки, заміни, перехід від зворотного до прямого порядку слів, зміна предикатів під час перекладу, поділ речень, об'єднання речень, зміна типу синтаксичного зв'язку. На морфологічному рівні, у свою чергу, використовується транспозиція частин мови, а іноді й словотвірні трансформації.

Ключові слова: художній переклад, граматична трансформація, компенсація, поділя, інтеграція, заміна порядку слів, транспозиція, перmutація.

Problem statement. Fiction text translation, as you know, is significantly different from other functional and stylistic translations. Undoubtedly, one of the main tasks of the translator of a literary text is to preserve the writer's individual style – a system of content-related and formal linguistic characteristics specific to the author's works, which make the author's way of language expression embodied in these works unique. Thus, it should be noted that for the translator of a fiction work, not only the primary semantics of the linguistic sign is important, but also the pragmatic meaning, and therefore the author's specificity of vision and reflection of the world and the concept of the original work of art.

The translation process is very complex and multifaceted, so the translator has to overcome a number of obstacles. The main task of the translator in achieving the adequacy of the translation is related to the ability to elicit the translation problem qualitatively and correctly and apply translation transformations, which are necessary so that the target text conveys all the information contained in the source text as accurately as possible, while following the relevant norms of the language of translation.

Due to the differences in the grammatical structure of the English and Ukrainian languages, translation from one language to another is impossible without grammatical transformations. Grammatical transformations are primarily the restructuring of a sentence (changing its structure) and all kinds of substitutions, both syntactic and morphological. Grammatical transformations depend on various reasons – both purely grammatical and lexical, although the main role is played by grammatical factors (Ostapenko, 2021).

Analysis of recent research and publications.

The issue of translation adequacy and related problems are considered in the works of such

scientists as Z. Hetman, A. Hudmanian, V. Demetska, R. Zorivchak, V. Karaban, T. Kyiak, N. Klymenko, S. Maksimov, M. Novikova, O. Cherednychenko and many others.

Such researchers as V. Karaban, T. Kyiak, L. Naumenko & A. Hordieieva pay attention to the reasons for using different types of transformation in general and K. Nedbailo, S. Ostapenko, A. Shyshko & H. Lukanska, O. Volchenko & V. Nikishyna, L. Stanislavska, A. Demchenko – grammatical transformations in particular.

The story “Coraline” was not an object of many scientific researches. Such linguists as O. Naumchyk, O. Krekhelieva study it from the literary point of view. O. Mokhnachova investigates artistic features of the story, the study of which should be aimed at increasing the reading level interest of students. L. Cheban analyses strategies of narratology applied by O. Mokrovolskyi in the translation of “Coraline”.

Thus, there has been no separate comprehensive study of translation transformations application in general and grammatical transformations in particular in Ukrainian translation of “Coraline”. This is the reason for the choice of our study.

The **purpose** of the article is to analyze the application of grammatical transformations in the process of translation of “Coraline” by Neil Gaiman into Ukrainian, carried out by O. Mokrovolskyi, and carry out their comparative analysis.

The main scientific results are obtained applying a set of general scientific and special methods of research, namely: analysis and generalization of scientific literature on the problems of translation transformations; theoretical generalization, analysis and synthesis; comparative, descriptive, contrastive, and analytical methods.

The outline of the main research material. Modern linguistics is aimed at studying

various issues and solving a whole range of linguistic problems, one of the directions being translation and translation activity in general. In order for the translation to be clear, adequate, and understandable, translation transformations are used. Today, our attention is still focused on the study of the application of grammatical transformations, which partially or completely change the structure of the sentences of the original. Without the use of grammatical transformations, translation is practically impossible, because the structure of sentences, the order of words, the inconsistency of grammatical constructions, morphological and syntactic differences cause the need to use one or another grammatical transformation.

Grammatical transformations are a method of translation by which a grammatical unit in the original is transformed into a unit of the target language with a different grammatical meaning. A grammatical unit of any level can be replaced: part of speech, part of a sentence, etc.

According to the classification of L. Naumenko and A. Hordieieva (Naumenko, 2011), grammatical transformations are divided into: compensation, replacement, integration (inner and outer) and partitioning (inner and outer).

In the process of comparative analysis of “Coraline” by Neil Gaiman (Gaiman, 2012) and its Ukrainian translation performed by O. Mokrovolskyi (Gaiman, 2016) a lot of grammatical transformation can be identified, both of syntactic and morphological nature.

The most common is the transformation of **replacement** of word order:

said the cat drily (Gaiman, 2012) – *сухо зазначив кіт* (Gaiman, 2016)

said the dog gloomily (Gaiman, 2012) – *понуру прогавкав дог* (Gaiman, 2016)

said Coraline (Gaiman, 2012) – *попрохала Кораліна* (Gaiman, 2016)

head and tail held high and proud (Gaiman, 2012) – *високо й гордо тримаючи голову й хвоста* (Gaiman, 2016)

The blue and red lights flashed on and off (Gaiman, 2012) – *Там усе так само спалахували й гасли, спалахували й гасали вогні* (Gaiman, 2016).

In all these examples, we can observe the transformation of replacement of word order that is caused by the need to bring the sentences to the norms of the Ukrainian language syntax where

in the conversational style it is customary to use inverted word order.

In the following examples, replacement is presupposed by the special rule of translating sentences with the construction *there is / there are* (in reverse order):

There was a sudden hissing noise from behind the stage (Gaiman, 2012) – *Зненацька з-за лаштунків щось люто засичало* (Gaiman, 2016).

There were seats between Coraline and the stage (Gaiman, 2012) – *Поміж Кораліною і сценою виділили сидіння* (Gaiman, 2016).

Rather often O. Mokrovolskyi applies the transformation of **inner partitioning** (rendering a simple sentence with the help of a complex one (Naumenko, 2011, P. 28)):

The new Miss Forcible wore a white dress and had flowers in her long yellow hair (Gaiman, 2012) – *Оновлена міс Форсібїлла красувалася в білій сукні, а її жовті коси були закосичені квітами* (Gaiman, 2016).

Coraline was woken by cold paws batting her face (Gaiman, 2012) – *Розбудили її чийсь холодні лапи, що грабали її лице* (Gaiman, 2016).

Coraline’s mother had spoken occasionally of replacing it with something newer (Gaiman, 2012) – *Мама казала час від часу, що треба б замінити його чимсь модернішим* (Gaiman, 2016).

As we can see, the original sentences are simple ones, expanded by the Infinitive, Participle, or Gerund. O. Mokrovolskyi translates them with the help of complex sentences, which is typical for the Ukrainian language when translating sentences with non-finite forms of verb.

The following sentences are composite – they consist of two parts. In Ukrainian translation they are of complex nature – they consist of three parts each and have homogeneous predicates:

He said it in a tight sort of way, urgently, so I did (Gaiman, 2012) – *Видихнув він ці слова напружено, це був наказ, і я послухалась* (Gaiman, 2016).

But the cat shrugged, in one smooth movement that started at the tip of its tail and ended in a raised movement of its whiskers (Gaiman, 2012) – *Але цей кіт стенив (плечима?) – і то був єдиний рух, що почався від кінчика хвоста, а скінчився підняттям котячих вусів* (Gaiman, 2016).

The transformation, reverse to partitioning, is **integration**.

Inner integration (a way of translating of a complex or compound sentence with a simple one (Naumenko, 2011, p. 30)) is also applied when translating the story into Ukrainian:

If that's what you want (Gaiman, 2012) – *Якщо ти цього бажаєш* (Gaiman, 2016).

The new Miss Spink was wearing green tights and high brown boots that went most of the way up her legs (Gaiman, 2012) – *Оновлена міс Примула була вбрана в зелене трико й високі коричневі чоботи з халявками мало не на все стегно* (Gaiman, 2016).

Both sentences above are rendered into Ukrainian with the help of inner integration in order to make them easier to comprehend by young audience.

The transformation of **compensation** – a method of translation by which the loss of meaning in one part of a sentence or text is compensated in another part (Naumenko, 2011, p. 26) – O. Mokrovolskyi applies to bring the structure of translated sentences closer to the norms of the Ukrainian language:

We could be friends, you know (Gaiman, 2012) – *Знаєш, ми... ми могли б стати друзями* (Gaiman, 2016)

It wasn't the best place to go for a walk, really (Gaiman, 2012) – *Як по правді, то було не найкраще місце для прогулянки* (Gaiman, 2016)

I haven't got all day, you know (Gaiman, 2012) – *Знаєш, не можу я цілий день простовбичити перед тобою* (Gaiman, 2016).

The Ukrainian language is characterized by the use of an introductory construction at the beginning or in the first part of a sentence to reinforce certain information.

Outer partitioning (a method of translation by which one complex sentence is rendered with two or more simple ones (Naumenko, 2011, p. 28)) is illustrated by the following examples from “Caroline”:

Then it went down into a low crouch and moved slowly forward, two or three steps. (Gaiman, 2012) – *Тоді низько пригнувся і потихеньку почав скрадатися. Ступив два чи три кроки.* (Gaiman, 2016).

She stood blinking on the other side of the velvet curtains, in a poorly lit theatre. (Gaiman, 2012) – *Кораліна стала, видивляючись туди, за оксамитові завіси. Це був ледь освітлений театр.* (Gaiman, 2016).

She told me she was my other mamma, but I never saw my true mamma again. (Gaiman, 2012) – *Сказала мені, буцім вона – моя «інша мама». Але я більш ніколи не бачив моєї справжньої матері.* (Gaiman, 2016).

To make the translated text easier for the Ukrainian recipient to understand, O. Mokrovolskyi resorts to simplification and applies outer partitioning.

Outer integration (a method of translation by which two or more simple sentences are combined into one complex one (Naumenko, 2011, p. 30)) is applied in the translation of “Coraline” very rarely but we can single out some examples:

Miss Forcible skipped on behind her, holding a basket of flowers. She scattered the flower petals across the stage as she went. (Gaiman, 2012) – *Міс Форсібілла скоком-боком виступала слідком за нею, несучи кошика з квітами й засипаючи сцену квітковими пелюстками* (Gaiman, 2016).

In the given example, O. Mokrovolskyi combines two sentences into one complex one, while also applying inner integration in the second part, thus simplifying the expression and making it more concise.

In the process of translation from English into Ukrainian, for various reasons, a translator has to replace one part of speech with another one. Such a replacement can be caused by the desire to make the translated text adequate, avoiding constructions that are not characteristic of the target language.

In the process of analysis of “Coraline” its Ukrainian translation, a significant number of morphological substitutions, caused by various factors, are revealed. Among the most important ones is the desire to overcome the differences between the system and the norm of the English and Ukrainian languages.

The most common morphological transformation applied by O. Mokrovolskyi is **transposition** (replacement of one part of speech by another one (Nedbailo, 2007)), which is manifested in translation of “Coraline” in all its types.

In the following examples: *she was exploring the Arctic* – *уявляла себе дослідницею Арктики*, *I am going exploring* – *я піду на свої розвідки*, *she was sure* – *дівчинка мала певність*, *strange-smelling furniture* – *меблі з їхнім чудним духом*, *carried on looking* – *продовжила пошуки*, *what do you think* – *на твою думку*, (Gaiman, 2012; Gaiman, 2016) – gerund and participle are rendered with a noun (**nominatization**), which

is typical for non-finite forms of verb translation into Ukrainian.

The **adjectivation** is observed in the following examples: *green and pinkness of the room* – *зелено-рожева гама кімнати*, *paper butterfly* – *паперового метелика*, *grandmother's furniture* – *бабусині меблі*, *with the lion's feet* – *на лев'ячих лапах*, *performed their show for ever* – *ставили свою вічну виставу*, *tennis court* – *тенісний корт*, *May morning* – *травневого ранку*, *the morning sun* – *ранкове сонце*, *winter's evening* – *зимового вечора*, *daytime sky* – *на денному небі*, *scullery door* – *кухонні двері* (Gaiman, 2012; Gaiman, 2016), where nouns are translated by adjectives. This is especially common while nouns in the Possessive Case and noun groups translating.

In the expressions *Out* – *Надворі*, *to one side* – *набік*, *unimpressed* – *байдуже*, *very long time* – *віддавна*, *дуже давно* (Gaiman, 2012; Gaiman, 2016) – English adjectives, nouns and prepositions are rendered into Ukrainian with the help of adverbs, which justifies such type of transposition as **adverbialization**.

And in the examples *with his tail high* – *задерши хвоста*, *Silence!* – *Мовчати!*, *she might have gone blind* – *а що, як вона осліпла*, *You were wrong!* – *Ти помилився!*, *it gave a shiver and a leap* – *мурлика як здригнеться, як стрибне*, *the breath has gone* – *перестанеш дихати*, *there was a pause* – *співрозмовник помовчав* (Gaiman, 2012; Gaiman, 2016) – **verbalization** is applied (a noun or an adjective is translated by a verb).

The replacement of places of tokens in a phrase or elements in a phrase is called **permutation** (Naumenko, 2011, p. 19). This transformation can be exemplified by the following word combinations: *Amazon rainforest* – *дощового лісу Амазонії*, *other Coraline's clothes* – *одяг «іної Кораліни»*, *future-warrior costume* – *костюм воїна з майбутнього*, *broom cupboard* – *ящик для віника*, *her father's study* – *кабінету свого «ішого тата»*, *snow-globe* – *кругла забавка зі снігом*, *flashing-lights door* – *двері з блискотливими вогнями*, *spiders' webs* – *павутина у павука* (Gaiman, 2012; Gaiman, 2016).

It is one more way to render a noun in the Possessive Case and noun group alongside with Ukrainian possessive adjectives.

But, in order to achieve adequacy – the main goal of translation – the translator applies several

transformations simultaneously, so we can speak about the **complex nature** of translation transformations. Thus, to translate the sentence *There were no proper clothes in the cupboard, though.* (Gaiman, 2012) – *Однак в гардеробі не було підходяжого вбрання.* (Gaiman, 2016) O. Mokrovolskyi applies the following grammatical transformations: compensation (the word *though* is replaces to the very beginning of the sentence) and replacement (inversed word order).

In the next example: *Coraline could hear the smile in his voice, and she tried extra hard to sound like an adult might sound, to make him take her seriously.* (Gaiman, 2012) – *Кораліна відчула глузливу посмішку в його голосі, й зробила особливе зусилля, щоб її слова звучали серйозно, як заява дорослого, – аби її сприйняли всерйоз.* (Gaiman, 2016) – the following transformations are applied: inner integration and two inner partitionings simultaneously while rendering infinitive into Ukrainian, two transpositions (nominalizations) while translating the adjective *hard* and the verb *sound* with nouns.

Let's analyse the next example:

When it was closer she saw the light was coming from a torch being carried in the mouth of a large black Scottie dog, its muzzle grey with age. (Gaiman, 2012) – *Коли те світельце досить наблизилось, дівчинка розгледіла: то світить ліхтарик, а несе його в пащі великий шотландський дог, чий писок посивів од віку.* (Gaiman, 2016)

In the process of the above sentence translation, O. Mokrovolskyi resorts to two inner integrations while participle constructions translating, three transpositions (verbalizations) when rendering adjectives *closer* and *grey* and the noun *light* with verbs, and replacement in the second part.

The translation of the next sentence: *She had the feeling that the door was looking back at her, which she knew was silly, and knew on a deeper level was somehow true.* (Gaiman, 2012) – *Мала відчуття: двері й собі дивляться на неї! Знала, що це дурниці, але відчувала, на якомусь глибшому рівні розуміння: якась правда в тім відчутті є!* (Gaiman, 2016) – is accompanied by outer partitioning, replacement in the last clause of the sentence, two nominalizations (adjectives *silly* and *true* are translated by nouns).

Conclusions. The problem of translation transformations in general and grammatical

transformations application in particular remains relevant, as transformations at any level are an integral part of translation activities and any professionally performed literary translation includes certain types of transformations used in order to improve the level of translation competence.

Summing up the analysis, we can conclude that in most cases the transformations are justified. The translator applies all kinds of grammatical transformations both of syntactic and morphological nature. Most often the transformations of replacement, inner and outer partitioning, adjectivation, nominalization and permutation are used, less often – outer integration, compensation and adverbialization. But in most cases transformations are of complex nature. The translator uses several transformations simultaneously in order to achieve adequacy.

Having analyzed the frequency and specificity of translation transformations application, we can draw a general conclusion that in the process of reproducing a work of art from English

to Ukrainian, transformations mainly occur at the syntactic level, namely, permutations, replacement, transition from reverse to direct word order, changing predicates during translation, partitioning of sentences, integration of sentences, the type of syntactic connection change. At the morphological level, in turn, the transposition of parts of speech and sometimes word-forming transformations are used.

At the same time, it can be asserted that, in addition to subjective and objective factors, the number of grammatical transformations aimed at achieving adequacy and semantic equivalence of literary translation is also significantly influenced by the current norms of the Ukrainian language. Therefore, a key component of a translator's professional competence and a guarantee of quality remains a perfect knowledge of the native language, its basics, features and subtleties, as well as awareness of modern trends, changes and innovations, which all together ensure the creation of a high-quality and adequate translation of any fiction work.

BIBLIOGRAPHY:

1. Демченко А. Граматичні трансформації в українському перекладі роману Ернеста Хемінгуея «І сходить сонце». URL: <https://ru.essays.club/Гуманитарные-науки/Литература/Граматичні-трансформації-в-146596.html>
2. Гейман Ніл. Кораліна / переклад з англ.: Олександр Мокровольський. Київ : КМ Publishing, 2016. 192 с. URL: <https://coollib.com/b/500449-nil-geyman-koralina/read>
3. Науменко Л. П., Гордєєва А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську : навч. посібник. Вінниця : Нова книга, 2011. 136 с.
4. Недбайло К. М. Причини та наслідки транспозиції в англо-українському перекладі. *Нова філологія*. Вип. 28. Запоріжжя : Вид-во Запорізького нац. ун-ту, 2007. С. 235–239.
5. Остапенко С., Горобей А. Порівняльний аналіз застосування граматичних трансформацій в процесі перекладу художнього твору. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Дрогобич, 2021. № 15. С. 131–135.
6. Neil Gaiman. Coraline. HarperCollins, 2012. 208 p. URL: <https://books-library.net/files/books-library.online-12292249Ms7Q9.pdf>

REFERENCES:

1. Demchenko A. (2018). Hramatychni transformatsii v ukrainskomu perekladi romanu Ernesta Kheminhueia "I skhodyt sontse" [Grammatical transformations in the Ukrainian translation of the novel "And the Sun Rises" by Ernest Hemingway]. URL: <https://ru.essays.club/Гуманитарные-науки/Литература/Граматичні-трансформації-в-146596.html> [in Ukrainian].
2. Gaiman Neil (2012). Coraline [Coraline] (O. Mokrovolskyi trsans.). Kyiv, KM Publishing. URL: <https://coollib.com/b/500449-nil-geyman-koralina/read> [in Ukrainian].
3. Naumenko L. P., Hordieieva A. Y. (2011). Praktychnyi kurs perekladu z anhliiskoi movy na ukrainsku: navch. posibnyk [Practical course of translation from English into Ukrainian: textbook]. Vinnytsia, Nova Knyha Publ [in Ukrainian].
4. Nedbailo K. M. (2007). Prychyny ta naslidky transpozysii v anhlo-ukrainskomu perekladi [Causes and consequences of transposition in English-Ukrainian translation]. *Nova filolohiia*, Issue 28, 235–239 [in Ukrainian].
5. Ostapenko S., Horobei A. (2021). Porivnialnyi analiz zastosuvannia hramatychnykh transformatsii v protsesi perekladu khudozhnogo tvoruv [Comparative analysis of grammatical transformations application in the process of fiction texts translation]. *Scientific Bulletin of Ivan Franko State Pedagogical University of Drohobych. Series: Philological sciences (linguistics)*. Drohobych, No. 15, 131–135. [in Ukrainian]
6. Gaiman, Neil (2012). Coraline. HarperCollins Publ. URL: <https://books-library.net/files/books-library.online-12292249Ms7Q9.pdf> [in English].

УДК 81'255:61=030.112.2=161.2

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-8>

Олена ПИЛИПЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України, вул. Героїв оборони, 15, м. Київ, Україна, 03041

ORCID: 0000-0002-6249-9121

Олена ВЕСЕЛОВА

студентка магістратури,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, вул. Героїв оборони, 15, м. Київ, Україна, 03041

Бібліографічний опис статті: Пилипенко, О., Веселова, О. (2022). Анатомічна номенклатура: становлення, способи словотвору і особливості перекладу. *Актуальні питання іноземної філології*, 17, 54–60, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-8>

**АНАТОМІЧНА НОМЕНКЛАТУРА:
СТАНОВЛЕННЯ, СПОСОБИ СЛОВОТВОРУ І ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ**

Анатомічна термінологія німецької мови – поняття багатовимірне, вона налічує близько 8000 міжнародно визначених назв анатомічних термінів. Із загального обсягу розглянутого матеріалу було відібрано понад 600 слів-термінів і словосполучень, що за семантичними критеріями відповідають галузі анатомії. Методом суцільної вибірки були проаналізовані німецькомовні анатомічні словники журналу серії *Prometheus* видавництва Georg Thieme Verlag (Stuttgart · New York), багатомовні словники, що містять термінологію латинською, українською та німецькою, лексикографічні джерела анатомічного спрямування та Інтернет ресурси (онлайн-словники), з яких було виокремлено терміни-слова та термінологічні словосполучення німецькомовної анатомічної терміносистеми. У статті було розглянуто структуру та особливості німецької анатомічної фахової мови, схарактеризовано її словотворчі формати. Проаналізовано морфологічні, морфолого-синтаксичні та семантичні способи словотвору анатомічно-гістологічної номенклатури. Виявлено найбільш продуктивні способи словотвору в галузі анатомії, до яких належать морфологічні методи, запозичення, словоскладання, калькування та аббревіація. Уточнено моделі німецьких багатокомпонентних анатомічних термінів. Детальне вивчення фахової анатомічної лексики дозволило авторам зробити висновок, що основними словотворчими прийомами розглянутої терміносистеми є запозичення і словоскладання. Так як анатомічні тексти характеризуються істотною наповненістю термінами, точний та еквівалентний переклад термінів є одним з найважливіших перекладацьких завдань, увага до деталей та вдумливий переклад анатомічних текстів можуть суттєво впливати на перебіг терапевтичних заходів, від яких почасти залежить здоров'я людини. Практична значущість роботи визначається її важливістю для поглиблення знань щодо виявлення джерел поповнення анатомічної терміносистеми німецької мови новими термінами, а також подальшої її систематизації та уніфікації.

Ключові слова: термін, анатомічна термінологія, лексика, лексико-семантична підсистема, термінологічна лексика.

Олена PYLYPENKO

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Foreign Philology and Translation, The National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, 15 Heroes of Defense str., Kyiv, Ukraine, 03041

ORCID: 0000-0002-6249-9121

Олена VESELOVA

Master's student, National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine, 15 Heroes of Defense str., Kyiv, Ukraine, 03041

To cite this article: Pylypenko, O., Veselova, O. Anatomichna nomenklatura: stanovlennia, sposoby slovtvoru i osoblyvosti perekladu [Anatomical terms: formation, methods of word formation and peculiarities of translation]. *Current Issues of Foreign Philology*, 17, 54–60, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-8>

ANATOMICAL TERMS: FORMATION, METHODS OF WORD FORMATION AND PECULIARITIES OF TRANSLATION

Anatomical terminology of the German language is a multidimensional concept, it includes about 8,000 internationally defined names of anatomical terms. More than 600 words-terms and word combinations were selected, which according to semantic criteria correspond to the field of anatomy. German-language anatomical dictionaries, journals of the Prometheus series published by Georg Thieme Verlag (Stuttgart · New York), multilingual dictionaries containing terminology in Latin, Ukrainian and German, Internet resources (online dictionaries) were analyzed, from which terms-words and terminological combinations of German language were selected anatomical terminology. The article considered the structure and features of the German anatomical professional language, characterized its word-formation formats. Morphological, morphological-syntactic and semantic methods of formation of anatomical-histological nomenclature are analyzed. The most productive methods of word formation in the field of anatomy have been identified, which include morphological methods, borrowing, word formation, tracing, and abbreviation. Models of German multicomponent anatomical terms have been clarified. A detailed study of the specialized anatomical vocabulary allowed the authors to conclude that the main word-forming techniques of the terminological system under consideration are borrowing and word formation. Since anatomical texts have a large number of terms, accurate and equivalent translation of terms is one of the most important translation tasks, attention to detail and thoughtful translation of anatomical texts can significantly affect therapeutic procedures, on which human health partly depends. The practical significance of the work is determined by its importance for deepening knowledge regarding the addition of new terms to the anatomical terminology of the German language, as well as its further systematization and unification.

Key words: term, anatomical terminology, vocabulary, lexical-semantic subsystem, terminological vocabulary.

Актуальність проблеми. Термінологія анатомічної номенклатури має провідне значення для правильного тлумачення певного органу. Питання анатомічної термінології як складової лексики досить широке, вона належить до найбільш трансформаційних частин словникового складу мови, що зумовлюється, перш за все, стрімким розвитком даної галузі та її міжнародною науковою інтеграцією. У сучасній лінгвістиці виникає необхідність дослідження перекладацьких трансформацій, які застосовуються при передачі анатомічних термінів з німецької мови на українську.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед досліджень, присвячених питанням анатомічної термінології, чільне місце належить визначенню способів та засобів термінотворення (В. Греб [5], Г. Шанаурова [11], I. Nortmeier), встановленню специфіки функціонування іншомовних анатомічних термінів (L. Becher, I. Wiese), висвітленню проблем їхньої етимології (I. Гнатишина [4]). Науковими розвідками з питань даної термінології займалися вітчизняні науковці С. Амеліна [1], Г. Арнаудов [2], А. Белогуб [3], Т. Кияк [6], О. Пилипенко [7], І. Троцюк [8], Д. Остич [9].

Потрібно зауважити, що анатомічні терміни походять переважно з латинської мови, тоді як назви хвороб у клінічній практиці мають грецьке походження, наприклад: Digitus quintus (п'ятий палець), від латинського "digitus" (палець); Polydaktylie (полідактилія) від грецького "daktylos" (палець). Існують анатомічні

терміни, що були запозичені з міфології, але вони настільки адаптувались до нового лінгвістичного оточення, що набули спеціалізованих значень. Анатомічні терміни у медицині зазвичай супроводжуються синонімами на латинській мові: viszerales Blatt der Serosa (Peritoneum viscerale), parietales Blatt der Serosa (Peritoneum parietale), zuführende Arterien (A. mesenterica superior), abführende Venen (V. mesenterica superior), Wurzel des Mesos (Radix mesenterii).

Об'єкт дослідження – термінологічна лексика німецької мови, яка вимагає всебічного лінгвістичного аналізу.

Предмет дослідження – німецька анатомічна терміносистема, яка складає вагому ланку загальної терміносистеми німецької мови.

Метою дослідження є аналіз функціонування даної термінології, особливостей її будови і перекладу. Це особливо важливо з огляду практичного перекладу даної фахової лексики в німецько-українському лінгвістичному просторі.

Термінологія анатомії має свої специфічні особливості, а саме: в основі багатьох німецьких анатомічних термінів лежать латинські та грецькі корені, що робить їх інтернаціональними; дані терміни характеризуються такими особливостями як: наявність дефініції, максимальна абстрактність, відсутність експресії та емоційного забарвлення, стилістична нейтральність, співвіднесеність зі спеціальними поняттями та суворі логічність; для поповнення термінології часто використовуються

терміни-епоніми. Анатомічна номенклатура являє собою складну систему, де функціонують термінологічні одиниці, запозичені з інших галузей людського знання – медицини, анатомії, біології, хімії, лікувальної справи, хірургії, гігієни, охорони здоров'я, педіатрії, онкології і використовуються також номінативні одиниці, що презентують фундаментальні поняття.

Серед анатомів існувала розбіжність і плутанина щодо вживання фахової термінології. Одні й ті самі структури описувалися різними назвами, залежно від шкіл анатомії та національних, культурних традицій. Народні переклади латинської та грецької мов, а також різні терміни-епоніми були перешкодою для ефективною міжнародною комунікації. У 1895 р. була створена *Nomina Anatomica* (NA), яка стала міжнародним стандартом анатомічної термінології людини. Наприкінці XIX ст. у *Nomina Anatomica* використовувалося близько 30 тисяч термінологічних одиниць.

У 1887 р. почалася робота над новою міжнародною системою анатомічної термінології, яка була схвалена в 1895 р. Дев'ятим конгресом анатомів у Базелі, Швейцарія. Система стала відома як *Basle Nomina Anatomica*, яка скоротила кількість анатомічних термінологічних одиниць з 50 000 до 5 000. *Basle Nomina Anatomica* переглядалася у 1933–1935 рр., у результаті чого була прийнята анатомами з багатьох країн, включаючи Іспанію та Сполучені Штати. Британські анатоми відокремилися від *Basle Nomina Anatomica* у 1933 р.

У 1935 р. вийшла нова редакція *Jena Nomina Anatomica*, яка запровадила проноградну (горизонтальну) вісь для використання загальної анатомії людей та інших хребетних. До 1955 р. стандартною міжнародною термінологією залишалися *Basle Nomina Anatomica* та її версії Бірмінгемський перегляд та *Jena Nomina Anatomica*.

У 1955 р. П'ятий конгрес анатомів заснував для роботи над стандартизованою анатомічною термінологією Міжнародний комітет анатомічної номенклатури (IANC). Редакція IANC BNA була схвалена у 1955 р. на 6-му конгресі анатомів, який зібрався в Парижі. Спочатку видання мало назву *Parisiensia Nomina Anatomica* (PNA), але пізніше було перейменовано у *Nomina Anatomica* (NA). У ньому містилося 5640 термінологічних записів, з яких

4286 були незмінними порівняно з BNA. Було надано перевагу ортоградній (вертикальній) орієнтації *Basle Nomina Anatomica* перед проноградною (горизонтальною) орієнтацією *Jena Nomina Anatomica*, що призвело до розколу між комітетом і анатомами та подальшої публікації *Nomina Anatomica Veterinaria* в 1968 р. У різних редакціях *Nomina Anatomica* була схвалена у Нью-Йорку в 1960 р., Вісбадені в 1965 р., Ленінграді в 1970 р., Токіо в 1975 р., Мехіко в 1980 р., Лондоні в 1985 р. 4-е видання термінів анатомічної номенклатури було презентовано як *Nomina Histologica* та *Nomina Embryologica*. 6-е та останнє видання *Nomina Anatomica* від 1989 р. містило близько 6400 термінів, після чого у 1998 р. було перейменовано у *Terminologia Anatomica* та було схвалено у Ріо-де-Жанейро з понад 9200 термінів.

Наразі міжнародним органом, який представляє анатомічні товариства з усього світу, є Міжнародна федерація асоціацій анатомів (*The International Federation of Associations of Anatomists – IFAA*). Перший федеративний міжнародний анатомічний конгрес зібрався в Женеві в 1903 р.

Анатомічні терміни є складовою частиною медичної термінології, яка поділяється на 3 групи термінів: I група – анатомічні терміни – назви частин тіла та їх складових органів: *der Fuß* – стопа, *die Vene* – вена, *die Lunge* – легені, *die Schulter* – плече, *der Kopf* – голова, *der Hohlraum* – порожнина, *die Gelenke* – суглоби, *die Muskeln* – м'язи, *die Nerven* – нерви, *die Arterien* – артерії; II група – клінічні терміни – слова чи словосполучення, що вказують на назви захворювання та методи обстеження, діагностику, лікування: *die Arteriosklerose* – артеріосклероз, *die Hämolyse* – гемоліз; III група – фармацевтичні терміни – назви хімічних речовин, лікарських препаратів, їх функції та дія на людський організм: *der Aspirin* – аспірин, *der Analgin* – анальгін тощо.

Анатомічна термінологія служить для точного опису розташування частин тіла, органів та інших анатомічних утворень в просторі і по відношенню один до одного. В анатомії людини та інших тварин з білатеральним типом симетрії тіла використовується ряд термінів. Причому, анатомічні терміни мають ряд певних мовних особливостей.

Залежно від позначуваного анатомічну термінологію умовно можна поділити на: 1) терміни на позначення ділянок тіла людини: der Kopf – голова, der Hals – шия, der Oberkörper – тулуб; 2) терміни на позначення органів та їх частин: der Magen – шлунок, das Herz – серце, die Lunge – легені; 3) терміни, що описують положення щодо центру мас і поздовжньої осі тіла або виросту тіла: abaxial – абаксальний, adaxial – адаксальний, apikal – апікальний, basal – базальний; 4) терміни, що описують положення щодо основних частин тіла: ventral – вентральний, dorsal – дорсальний; 5) терміни на позначення площин: vertikal – вертикальна, horizontal – горизонтальна; 6) терміни на позначення руху: beugen – згинатися, strecken – розгинатися.

Анатомічна лексика німецької мови передбачає такі лексичні групи:

1) **загальноживана лексика**: die Variabilität, die Norm, die Gestalt, die Struktur, die Bauprinzipien, der Flügel, die Öffnung, die Fläche, das Gebiet, die Kapsel;

2) **загальнонаукова лексика**, термінологія суміжних фахових дисциплін, а саме: фізики (Spannung, Druck, Überdruck, Unterdruck, Elastizität, Rheologie, Viskosität, Schwingung, Frequenz, Amplitude, Welle, Energie), хімії (Analyse, Synthese, Reaktion, Verbindung, Katalysator, Stoff, Säure, Base, Salz), біохімії і ботаніки (Zellwand, Cellulose, Plastiden, Proplastiden, Chloroplasten, Chlorophyll, Photosynthese, Autotrophie, Heterotrophie, Thallophyten, Kormophyten, Speicherorganellen, Oleosomen, Amyloplasten, Alkaloide), генетики (Gen, Genotyp, Genom, Gentechnologie), клітинної біології (Zytobiologie, Zellmorphologie, Zelle, Stammzelle, Zellorganelle), гістології (Gewebe, Keimblatt, Entoderm, Mesoderm, Ektoderm);

3) **спеціальна наукова лексика**: der Tränen-Nasenkanal – слізно-носовий канал, die Bindegewebskapsel сполучнотканинна капсула.

Основним способом утворення складних анатомічних термінологічних одиниць є **словоскладання**, що передбачає поєднання двох компонентів, а саме:

1) **іменник + іменник**: die Hornhaut – рогівка, das Zahnfleisch – ясна, die Ohrmuschel – вушна раковина, der Magenmund – шлунковий отвір, die Augenhöhle, die Kniescheibe – колінна чашечка, der Schleimbeutel – синовіальна сумка,

die Blutader – кровеносна вена, das Wadenbein – маломілкова кістка, die Handwurzel – зап'ястя, Mastdarm – пряма кишка;

2) **прикметник + іменник**: der Blinddarm – сліпа кишка, die Großhirnrinde – кора головного мозку, die Einzelsegmente – окремі сегменти, Frontalschnitte – фронтальні вирізи.

3) **прийменник + іменник**: der Hinterkopf, der Unterschenkel, Oberkiefer, der Oberbauch, Unterkiefer, die Zwischensehnen, die Nebenniere, die Unterfläche, Oberbauchsituation, Unterbauchsituation, die Nebenschilddrüse.

Трапляються й трикомпонентні утворення, а саме:

1) **іменник + іменник + іменник**: die Hauptschlagader – аорта, die Bindegewebshülle – сполучнотканинна оболонка, die Hüftgelenkspfanne – кульшова западина, die Lederhautschicht – вертлюжна западина, die Bauchspeicheldrüse – підшлункова залоза, die Handwurzelknochen – кістки зап'ястя, der Darmbeinkamm – гребінь клубової кістки;

2) **іменник + прийменник + іменник**: die Herzaußenhaut – зовнішня оболонка серця, der Knochenumbau – ремоделювання кістки.

Для правильного перекладу анатомічного терміну важливо знати його словотвірну і морфологічну структуру. Нижче подається основна класифікація анатомічних термінів за будовою:

1. **Прості терміни (однослівні)**, які складаються з одного слова: der Körper – тіло, das Gesicht (das Antlitz) – обличчя, die Stirn – лоб, die Schläfe – чоло, das Auge – око, die Wange – щока, die Backe, die Nase – ніс, der Mund – рот, das Kinn – підборіддя, die Kehle (die Gurgel) – горло, der Rumpf – тулуб, der Rücken – спина, die Schulter – плече, die Lende – попереk, das Kreuz, die Achsel, die Brust – груди, die Taille – талія, die Flanke – бік, die Hüfte – стегно, der Nabel – пупок, der Bauch – живіт, der Arm – рука, die Faust – кулак, der Daumen – великий палець, das Bein – нога, der Wirbel – хребці, der Knochen – кістки, die Muskeln – м'язи, das Knie – коліно.

2. **Складні терміни (двослівні)**, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс: der Stirnhöcker – лобовий горб, das Jochbein – вилиця, das Wangenbein – лобовий кут рота, der Mundwinkel – підборіддя (ямочка), das Kinngübchen (Grübchen) – підборіддя (ямочка), der Brustkorb – грудна клітка, das Nierenkörperchen – ниркові тільця, der

Brustwirbel грудний хребець, das Schulterblatt – лопатка. Зазвичай частиною складного терміну є назви анатомічних органів (die Gelenkpfanne, der Gelenkknorpel, Gelenkspalt, der Gelenkkopf, der Gelenkhöhle). Проте досить часто частиною анатомічного складного терміну виступають загальноживані слова, такі як: der Apparat (der Bewegungsapparat, der Genitalapparat), das System (das Atmungssystem, das Verdauungssystem, das Harnsystem), die Fläche (die Vorderfläche, die Rückfläche, die Handfläche, die Körperoberfläche), die Drüse (die Hirnanhangsdrüse, die Schilddrüse, Nebenschilddrüse), die Höhle (die Brusthöhle, die Bauchhöhle, die Beckenhöhle), der Raum (der Brustraum, der Bauchraum (Cavitas abdominalis), der Beckenraum (Cavitas pelvis), der Nasen-Rachen-Raum), die Ebene (die Frontalebene, die Transversalebene, die Sagittalebene, die Medianebene, die Mediosagittalebene), der Wuchs (der Zwergwuchs (Nanosomie), der Minderwuchs (Mikrosomie), der Hochwuchs (Makrosomie), der Riesenwuchs (Hypersomie, Gigantismus), die Seite (die Großzehenseite, die Kleinzehenseite).

3. **Багатокомпонентні терміни**, які мають у своєму складі три та більше слів: das Hinterhauptsbein – потилична кістка, der Zwischenscheitelbeinder – міжтім'яна кістка, die Harnleitennündung – отвір сечоводу, die Zwischenknochenmuskeln – міжкісткові м'язи, die Schildzungenbeinmuskeln – щитоподібні під'язикові м'язи, der Brustbeinwinkel – кут груднини, der Schienbeinknöchel – щиколотка великогомілкової кістки, der Wadenbeinknöchel – щиколотка малогомілкової кістки.

4. **Терміни-словосполучення**, які складаються із декількох компонентів: vorderes Keilbein – клиновидна кістка, Zentrales Nervensystem – центральна нервова система. Особливе місце посідають складні найменування, які презентують граматичну єдність і мають єдине значення: saurer Magensaft – шлунковий сік.

5. **Абревіатури**. У системі номінативних засобів анатомічної термінології є багато абревіатур: а саме є літерні, складові, змішані, усічені слова, запозичення, представлені греко-латинськими елементами та словами англійського походження, еліпси, які активно функціонують у європейському лінгвокультурному середовищі: ICR (Intercostalraum) – міжребер'я;

ASP: Arteria spinalis posterior – задня спинномозкова артерія; ASA: Arteria spinalis anterior – передня спинномозкова артерія; HWS, Halswirbelsäule – шийний відділ хребта; BWS, Brustwirbelsäule – грудний відділ хребта; LWS, Lendenwirbelsäule – поперековий відділ хребта; S1 – крижовий хребець; POL, periodontales Ligamen – періодонтальна зв'язка; ІМ-НН, Innenmeniskus-Hinterhorn – задній ріг внутрішнього меніска; АМ-НН, Aussenmeniskus-Hinterhorn – задній ріг зовнішнього меніска; RM, rechte Mamma –права молочна залоза; АС-Геленк – ключично-акроміальний суглоб; Х-Бейн – криві ноги (з повернутими всередину колінами); ZNS Zentralnervensystem – центральна нервова система; Zwischenwirbelraum X-Hüfte – міжхребцевий простір; WTG Weichteilgewebe – м'які тканини) [11].

Фахівці-анатоми послуговуються термінами епонімами, що пов'язуються з назвами органів: Ductus arteriosus Botalli – відкрита артеріальна протока, або Боталова протока; Vena cerebri magna Galeni – велика мозкова вена, або вена Галена; Zwischenkammerloch des Monro – міжшлуночковий отвір Монро; Aschoff-Tawara-Knoten, Nodus atrioventricularis, атріовентрикулярний вузол Ашоффа-Тавара – передсердно-шлуночковий вузол (названо на честь Людвіга Ашоффа та японського патолога Сунао Тавара); Lieberkün-Drüsen (Ліберкюнові залози) – мікроскопічні трубчасті залози, що розміщені у товщі слизової оболонки (названо на честь німецького анатома Йогана Ліберкюна, який описав їх у 1745 р.); Meckels Divertikel (дивертикул Меккеля) – найпоширеніша вроджена патологія (відкрито німецьким хірургом Фабрицієм Гільданом у XVI ст. і названо на честь Й. Ф. Меккеля, що пояснив його ембріологічне походження в 1809 р.); Peyser-Plaques (пейсерові пляшки) – невеликі лімфатичні вузлики, поодинокі розсіяні в стінці та по всій довжині тонкої кишки, крім дванадцятипалої, в яких проходять антиген-залежну спеціалізацію В-лімфоцити (названо на честь швейцарського анатома Йоганна Пеєра, який детально описав їх у 1673 р.); Kerckrings Falten (Керкінгові складки) – складки слизової оболонки тонкої кишки (названо на честь Керкрінг Теодора, голландського лікаря і анатома); Papilla Vateri oder Vatersche Papille (Фатерів сосочок) – великий сосочок дванадцятипалої кишки (названо

на честь німецького анатома Абрахама Фатера (Abraham Vater).

6. **Похідні терміни**, утворені способом афіксації. Найпоширенішими суфіксами у даній терміносистемі є суфікси: -tion, -ion, -ung: Verkalkung, Versteinerung, Karnifizierung, Zähnung, Pigmentierung, Mumifizierung, Sensibilisierung, -in: Kreatinin, Sturmatrophie, -ei: Freimaurerei, Zellkoma, Pneumoperitoneum, -tion: Obduktion, Strangulation, Resorption, Superinfektion, Reinfektion, Suffusion [12].

Способи словотворення слів у анатомічній номенклатурі є різними, а саме: за допомогою префікса та основи слова: Venöser Abfluss, rechter Vorhof;

за допомогою декількох основ і префіксів: Post-chole-cyst-ek-tomie-syn-drom;

за допомогою основи слова і суфіксів: **-throse**: Synarthrose, Hemiarthrose, Diarthrose; **-oin**:

Flexion, Extension, Anteversion, Retroversion, Elevation, Innenrotation, Außenrotation, Opposition, Pronation, Supination, Inversion, Eversion; **-sium**: Perimysium, Epimysium; **-tis**: Subcutis, Cutis; **-us**: Marksinus, Intermediärsinus, Marginalsinus; **-ex**: Cortex, Paracortex [13].

Висновки. Основними способами перекладу анатомічних термінів є транскодування (транскрипція, транслітерація), калькування, описовий переклад, переклад варіантним відповідником, переклад еквівалентом. Через деякі розбіжності у граматичних, синтаксичних та морфологічних будовах двох мов дуже часто доводиться при перекладі використовувати різного роду трансформації. Найбільш прийнятними для функціонування в анатомічній термінології вважаються ті слова, які визнані більшістю фахівців, зрозумілі всім та відтворюють суть явища або предмета.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амеліна, С., Вороніна, Д. (2015). Особливості перекладу ветеринарної лексики з німецької та англійської мов українською. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки*. Т. 215. С. 130–135.
2. Арнаутов, Г. (1976). Медицинская терминология на пяти языках. София : Медицина и физкультура.
3. Белогуб, А. (1995). Соціолінгвістичні передумови міграції термінологічної лексики : автореферат канд. філол. наук. Київ.
4. Гнатишена, І. (1996). Сучасна німецька медична термінологія: аспекти етимології, структури, інтернаціоналізації : автореферат канд. філол. наук. Київ.
5. Греб, В. (1982). Этимологические основы офтальмологической терминологии. *Труды Волгоград. мед. ин-та. Волгоград*. Т. 34. 99–102.
6. Кияк, Т., Науменко, А., Огуй, О. (2006). Теорія і практика перекладу. Вінниця.
7. Пилипенко, О., Гавріченкова, І. (2011). Лінгвістичний аналіз фахових мов(на матеріалі німецької медичної фахової мови). *Studia linguae: актуальні проблеми лінгвістики і методики викладання іноземних мов. збірник наукових праць*. Київ. Вип. 1. 16-19.
8. Троцюк, І. (1990). Структурно-семантичні особливості термінологічних словосполучень у мові медицини. *Проблеми мов для наукової та фахово-орієнтованої комунікації*. Київ. 144–145.
9. Остич, Д. (2016). Німецька медична термінологія: особливості перекладу на українську мову. *Матеріали щорічної підсумкової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземної філології ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*, 24–25 лютого 2016 року. Ужгород : ПП «Аутдор-шарк». С. 40–42.
10. Шанаурова, Г. (1969). Медицинский частотный словарь немецкого языка (терапия). Издательство Свердл. мед. ин-та, Свердловск.
11. Deller, T., Sebesteny T. (2016). Fotoatlas Neuroanatomie. Verlag : Elsevier Health Science.
12. Drake, Richard L., Vogl, Wayne A., Mitchell, Adam W. M. (2021). Gray's Atlas der Anatomie. Verlag : Elsevier Health Science.
13. Rengier, F., Jaschinski, C., Holtmann, H. (2012). Last Minute Anatomie Verlag : Elsevier Health.

REFERENCES:

1. Amelina, S., Voronina, D. (2015). Osoblyvosti perekladu veterynarnoi leksyky z nimetskoї ta anhliiskoї mov ukrainskoїu [Peculiarities of translation of veterinary vocabulary from German and English into Ukrainian]. *Naukovyi visnyk of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Serii: Philological sciences*. № 215. P. 130–135 [in Ukrainian].
2. Arnaudov, H. (1976). Medychna terminolohiia piatma movamy [Medical terminology in five languages]. *Sofya: "Medicine and Sports"* [in Russian].

3. Belohub, A. (1995). Sotsiolinhvistychni peredumovy mihratsii terminolohichnoi leksyky [Sociolinguistic prerequisites for the migration of terminological vocabulary]. (*Candidate's abstract philol. sciences*). Kyiv [in Ukrainian].
4. Hnatyshena, I. (1996). Suchasna nimetska medychna terminolohiia: aspekty etymolohii, struktury, internatsionalizatsii [Modern German medical terminology: aspects of etymology, structure, internationalization]. (*Candidate's abstract philol. sciences*). Kyiv [in Ukrainian].
5. Hreb, V. (1982). Etymolohichni zasady oftalmolohichnoi terminolohii [Etymological foundations of ophthalmic terminology]. *Volgograd Medical State University*. № 34. 99–102. [in Russian].
6. Kyiak, T., Naumenko, A., Ohui, O. (2006). Teoriia i praktyka perekladu [Theory and practice of translation]. Vinnytsia [in Ukrainian].
7. Pylypenko, O., Havrichenkova, I. (2011). Lihvistychnyi analiz fakhovykh mov (na materialy nimetskoi medychnoi fakhovoi movy) [Linguistic analysis of specialized languages (based on the material of the German medical specialized language)]. *Studia lingua: current problems of linguistics and methods of teaching foreign languages*. Kyiv. №. 1. P. 16–19 [in Ukrainian].
8. Trotsiuk, I. (1990). Strukturno-semantychni osoblyvosti terminolohichnykh slovospoluchen u movi medytsyny [Structural and semantic features of terminological phrases in the language of medicine]. *Problems of languages for scientific and professionally oriented communication*. Kyiv. 144–145 [in Ukrainian].
9. Ostych, D. (2016). Nimetska medychna terminolohiia: osoblyvosti perekladu na ukrainsku movu [German medical terminology: peculiarities of translation into Ukrainian]. *Materials of the annual final conference of the faculty of the Faculty of Foreign Philology of the Uzhhorod National University*. Uzhhorod : PP “Auldor-shark”. P. 40–42 [in Ukrainian].
10. Shanaurova, H. (1969). Medychnyi slovnyk nimetskoi movy (terapiia) [Medical frequency dictionary of the German language (therapy)]. *Sverdlovsk Medical University* [in Russian].
11. Deller, T., Sebesteny T. (2016). Fotoatlas Neuroanatomie. Verlag: Elsevier Health Science [in Deutsch].
12. Drake, Richard L., Vogl, Wayne A., Mitchell, Adam W. M. (2021). Grays Atlas der Anatomie. Verlag : Elsevier Health Science [in Deutsch].
13. Rengier, F., Jaschinski, C., Holtmann, H. (2012). Last Minute Anatomie. Verlag : Elsevier Health [in Deutsch].

УДК 81'272(038):378.147.091.31-059.1(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-9>

Наталя РИБАЛКА

асистент кафедри іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, вул. Трамвайна, 16, м. Кривий Ріг, Україна, 50005

ORCID: 0000-0003-3804-6875

Бібліографічний опис статті: Рибалка, Н. (2022). Глосарій як форма самостійної роботи студентів. *Актуальні питання іноземної філології*, 17, 61–66, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-9>

ГЛОСАРІЙ ЯК ФОРМА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

У статті розглядається поняття самостійної роботи студентів, її видів, цілей та форм організації цього виду діяльності для їх досягнення при вивченні іноземної мови. Більш детальну увагу акцентовано на такій формі організації позааудиторної самостійної роботи, як складання глосарію або тематичного словника, метою якого виступає систематизація досліджуваної професійної лексики для подальшого використання під час читання та перекладу іноземних текстів професійної спрямованості.

Засвоєння тематичної лексики – одне з найважливіших завдань щодо професійно-орієнтованого перекладу. Дослідники, які займалися проблемою складання глосарію, виявили основні переваги цього виду роботи у процесі засвоєння професійно-орієнтованого лексичного матеріалу, проаналізувавши які, ми дійшли висновку, що складання власних словників-глосаріїв: поповнює словниковий запас студента; носить індивідуальний характер; впливає на якість перекладів, тому автор наводить приклади складання глосаріїв та прийомів роботи з ними, що розширюють їх можливості як позааудиторний вид навчальної діяльності, та розкриває їх мотиваційний потенціал для активної пізнавальної діяльності студентів.

Ведення тематичного словника передбачає не простий переклад, а каталогізацію, структурування та систематизування незнайомих слів, що благотворно впливає на їхнє запам'ятовування. З цією ціллю автор статті наводить приклади сучасних програм, які найбільш доцільно використовувати у процесі організації самостійної роботи студентів для складання глосарію іноземною мовою.

Таким чином, встановлено, що глосарій – це корисний інструмент, що дозволяє перекладачеві легко знаходити необхідний еквівалент, уникати неточностей під час роботи зі спеціалізованою термінологією та безперервно підвищувати якість та швидкість своєї роботи під час перекладу.

Ключові слова: самостійна робота, глосарій, навчання лексичі, позааудиторна навчальна діяльність, тематичний словник.

Natalia RYBALKA

Assistant at the Department of Foreign Philology, Ukrainian Studies, Social and Law Disciplines, Donetsk National University of Economics and Trade of Mykhailo Tuhon-Baranovskyi, 16 Tramvaina str., Kryvyi Rih, Ukraine, 50005

ORCID: 0000-0003-3804-6875

To cite this article: Rybalka, N. (2022). Hlosarii yak forma samostiinoi roboty studentiv [Glossary as the form of students' self-directed activity]. *Current Issues of Foreign Philology*, 17, 61–66, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-9>

GLOSSARY AS THE FORM OF STUDENTS' SELF-DIRECTED ACTIVITY

The article deals with the concept of students' self-directed activities, its types, goals and forms of organization of this type of activity for their achievement while a foreign language mastering. More detailed attention is focused on the compiling a glossary or thematic vocabulary, the purpose of which is to systematize the studied professional vocabulary for further use in the process of reading and translating professional foreign texts.

Mastering the thematic vocabulary is one of the most important tasks for professionally oriented translation. Researchers who dealt with the problem of compiling a glossary identified the main advantages of this type of work in the process of assimilating professionally-oriented lexical material, after analyzing which, we came to the conclusion that compiling one's own dictionaries-glossaries: increases the student's vocabulary; has an individual character; affects the quality of translations, therefore the author gives examples of compiling glossaries and methods of working with them,

which expand their possibilities as an extracurricular type of educational activity, and reveals their motivational potential for active cognitive activity of students.

Keeping a thematic vocabulary involves not a simple translation, but the cataloging, structuring and systematization of unfamiliar words, which has a beneficial effect on their memorizing. For this purpose, the author of the article provides examples of modern programs that are most appropriate to use in the process of organizing students' independent work to compile a glossary in a foreign language.

Thus, it has been established that the glossary is a useful tool that allows the translator to find the necessary equivalent easily, avoid inaccuracies when working with specialized terminology, and continuously improve the quality and speed of his work during the translation process.

Key words: *self-directed activity, glossary, vocabulary learning, extracurricular activity, thematic vocabulary.*

Актуальність проблеми. Ставлення до дисципліни іноземна мова зазнає низку істотних змін на етапі розвитку системи вищої освіти. Необхідність формування здатності до самоосвіти і самонавчання та нові вимоги, що пред'являються сучасним суспільством до фахівця, мають значний вплив на навчальний процес у сучасному ВНЗ. Сучасний випускник вищої школи повинен володіти не тільки набором професійних знань, умінь і навичок, а й уміти мислити критично, самостійно та творчо вирішувати проблеми, що виникають. Для досягнення цих цілей необхідно надати студентам активну роль у процесі отримання знань. У цьому ракурсі самостійна робота стає важливим компонентом освітнього процесу.

Одним із основних завдань, які мають вирішуватися у процесі навчання, є розширення словникового запасу учнів. Роль лексики для оволодіння іноземною мовою так само важлива, як роль граматики, оскільки саме лексика передає безпосередній предмет думки. Але знання значення слова недостатньо, не меншу роль виконує володіння зв'язками слова, його формами, вживанням та утворенням словосполучень на їх основі. У зв'язку з цим питання формування навичок самостійної роботи, мотивації до самонавчання, а також умінь складати власні глосарії і активно користуватися ними на практиці набувають все більшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання створення термінологічних словників та глосаріїв вивчали такі вітчизняні й зарубіжні науковці, як Ф. Важева, Д. Добровольський, Р. Іваницький, В. Карабан, Т. Кияк, В. Лейчик, Д. Мейс, Б. Шуневич та інші.

Дані дослідники зазначають, що сенс одного й того ж слова в мові часто може бути передано різними словами або словосполученнями, які можуть суттєво відрізнятися за значенням. У деяких випадках особливо важливо використовувати конкретне значення терміна і не допускати будь-яких варіацій. Таким чином,

глосарії допомагають мінімізувати неточності під час перекладу. Це дуже важливо, оскільки ціна помилки перекладача може бути дуже високою (Іваницький, 1995).

Крім того вони зазначають, що перекладацький глосарій спрямований на виявлення значень «проблемних» з погляду перекладу лексичних одиниць, значень, що актуалізуються в даному контексті. Як правило, у перекладацькому глосарії, об'єднаному вузькою тематикою, розробляється якесь одне значення певного слова чи словосполучення (Білозерська, 2010). У зв'язку з цим в глосарій до спеціального тексту входить переклад слова у контексті, а не всі можливі переклади терміна. Це допомагає не заплутатися у значеннях терміну та сприяє тому, що перекладач дотримується однаковості термінології під час перекладу.

Мета дослідження – розглянути поняття глосарія та самостійної роботи студентів при навчанні іноземним мовам; ознайомити з цілями позааудиторної самостійної роботи та формами організації цього виду діяльності; описати основні переваги даного виду роботи у процесі засвоєння студентами професійно-орієнтованого лексичного матеріалу; навести приклади складання глосаріїв та прийомів роботи з ними з метою розширити їх можливості як позааудиторний вид навчальної діяльності та розкрити їх мотиваційний потенціал для активної пізнавальної діяльності студентів; ознайомити з прикладами сучасних програм, які найбільш доцільно використовувати у процесі організації самостійної роботи студентів для складання глосарію іноземною мовою.

Виклад основного матеріалу дослідження. У широкому значенні слова, самостійна робота студентів – це вид цілеспрямованої та структурованої діяльності, який здійснюється в рамках процесу навчання під керівництвом та контролем з боку викладача (Козаков, 1990). Ефективність самостійної роботи залежить від її включеності до навчального процесу, безперервності та поступового зростання склад-

ності. Правильно спланована самостійна робота сприяє розвитку відповідальності та організованості та водночас закладає навички творчого підходу до вирішення проблем навчального та професійного рівня. Успішний результат її застосування багато в чому залежить від вибору правильних форм організації самостійної роботи, що визначаються змістом навчальної дисципліни та ступенем підготовленості студентів. Кінцевою метою самостійної роботи виступає оволодіння фундаментальними знаннями, професійними вміннями та навичками, досвідом творчої та дослідницької діяльності.

У методиці викладання іноземної мови традиційно виділяють два види самостійної роботи: аудиторну та позааудиторну. «Аудиторна робота виконується на занятті за завданням викладача, у його присутності та за його безпосередньої участі» (Козаков, 1990). Позааудиторна самостійна робота студентів являє собою «виконання студентами завдань у позаурочний час без безпосередньої участі викладача» (Козаков, 1990). До позааудиторної самостійної роботи можна віднести не лише навчальну, а й навчально-дослідницьку та науково-дослідну діяльність студентів.

Серед цілей позааудиторної самостійної роботи можна виділити такі:

- формування загальних компетенцій,
- закріплення, поглиблення, розширення та систематизація знань,
- оволодіння культурою розумової праці,
- розвиток професійно значимих якостей особистості,
- розвиток дослідницьких здібностей,
- формування самостійного мислення, здатності до самовдосконалення та самореалізації.

Для досягнення цих цілей самостійна робота з іноземної мови повинна включати такі форми організації цього виду діяльності:

- письмовий переклад професійно-орієнтованих текстів,
- виконання завдань за текстом,
- підготовку переказу іншомовного тексту,
- написання творів, есе іноземною мовою,
- виконання реферування, анотування та рецензування,
- складання глосарію професійних термінів.

Ми пропонуємо зупинитися і більш детально розібрати одну із вище наведених форм позааудиторної самостійної роботи щодо професійно-орієнтованої лексики, а саме на складанні тема-

тичного словника або глосарію, метою якого виступає систематизація досліджуваної професійної лексики для подальшого використання під час читання та перекладу іноземних текстів професійної спрямованості.

Глосарій – це двомовний словник, що містить перелік спеціалізованих термінів, розташованих у строго алфавітному порядку з перекладом іншою мовою (Мага, 2018). Навчальний словник такого типу можна розглядати не тільки як корисний посібник для вивчення, закріплення та повторення лексики, що вивчається, але і для накопичення мовних зразків, пов'язаних з нею. Для досягнення максимальної ефективності можна запропонувати студентам вести особистий глосарій на протязі всього курсу вивчення мови.

Робота над глосарієм може бути умовно розділена на кілька етапів і залежить від рівня володіння мовою учнями. На початковому етапі глосарій може складатися зі слова, його транскрипції та перекладу. У міру набуття навички ведення тематичного словника та розвитку мовних навичок загалом студенти можуть додавати до словника синоніми та антоніми, різні стійкі словосполучення та мовні звороти.

Освоєння тематичної лексики – одне з найважливіших завдань щодо професійно-орієнтованого перекладу. Складання власних словників-глосаріїв не тільки поповнює словниковий запас студента, а й реалізує різні прийоми роботи з лексикою. Робота зі складання тематичного словника носить індивідуальний характер і при цьому істотно впливає на якість перекладів, так як метою здобувача освіти виступає не тільки внесення незнайомих термінів у свій словник, але і їх ретельне опрацювання.

Прийоми роботи з тематичним словником можуть бути різноманітними. На початковому етапі навчання професійно-орієнтованому перекладу викладач може дати студентам завдання виписувати як незнайомі, так і знайомі слова, присвячені одній тематиці, з перекладом рідною мовою. Надалі роботу з тематичним словником можна поступово ускладнювати. Викладач може запропонувати записувати визначення слів іноземною мовою (що неможливо без звернення до одномовних словників та передбачає дослідницьку роботу з пошуку та опрацювання дефініцій), внесення до словника прикладів вживання даного терміна (тобто прив'язування його до контексту, що значно спрощує роботу з цим

терміном під час перекладу текстів подібної тематики з рідної мови іноземною). Далі робота може бути доповнена внесенням до словника синонімів слова (якщо такі є) і антонімів.

Безперечно, робота з тематичним словником не проходить без контролю з боку викладача. У цьому плані можна відзначити, що ведення глосарію частково є аудиторною формою самостійної роботи. Після прочитання адаптованих чи неадаптованих текстів і статей певної тематики здобувачі освіти виписують у глосарій ті слова, які, на їх думку, відносяться до певної теми (зазвичай, це їх спеціалізація). Далі в аудиторії викладач перевіряє, які слова вони виписали. На цьому етапі відбувається систематизація слів – студенти діляться своїми знахідками та поповнюють словники. Таким чином, тематичний словник кожного студента буде повний, навіть якщо спочатку йому не вистачає знань, щоб визначити, чи відноситься конкретне слово до теми, що розглядається.

Після того, як слова визначені, та їх переклад виписано у словник, робота з ним не припиняється. Залежно від ступеня володіння мовою викладач може запропонувати учням виписати визначення слова іноземною мовою, знайти йому синоніми чи антоніми, виписати словосполучення, найчастіше вживані із цим словом чи приклади його використання (з урахуванням прочитаного тексту). Отже, відбувається як робота зі словником, так і ретельне опрацювання автентичного тексту. Як закріплюючи лексичний матеріал вправи можна також запропонувати студентам зробити переклад тексту з рідної мови на іноземну, користуючись своїм власним глосарієм.

Що цікаво, робота зі складання тематичного словника не вимагає великої кількості часу на занятті, хоч і передбачає достатній обсяг роботи вдома. Але переваги таких словників очевидні. Ретельне опрацювання професійно-

орієнтованої лексики надалі спрощує роботу над автентичними текстами та виступає гарною допомогою під час перекладу з рідної мови на іноземну.

На додаток до цього, здобувачі освіти можуть скористатися тематичним словником під час виконання різних вправ, метою яких є закріплення професійно-орієнтованої лексики, наприклад, вправи на заміну описових характеристик спеціалізованими термінами чи вправи на вживання синонімів/антонімів тих чи інших слів і висловів.

Безумовно, складання тематичного словника – досить трудомісткий процес і потребує вдумливої роботи з автентичними текстами, але, таким чином, процес засвоєння лексики переходить на наступний етап. Працюючи з автентичним текстом, так чи інакше студенти стикаються з деякою кількістю незнайомих слів, які вони повинні виписати і перекласти рідною мовою. Ведення тематичного словника передбачає не простий переклад, а каталогізацію, структурування та систематизування незнайомих слів, що благотворно впливає на їхнє запам'ятовування. У здобувачів освіти немає необхідності знову і знову виписувати нові слова в «нікуди». Постійна робота з тематичним словником, який від тексту до тексту поповнюється новими словами-термінами, призводить до того, що, накопичуючи слова у своєму власному словнику, той, хто навчається, отримує можливість швидко знайти потрібне слово і способи його вживання. Як відомо, багаторазове повторення одна із найважливіших умов закріплення мовного матеріалу та її міцного збереження у пам'яті. Таким чином, складання глосарію є ефективним способом освоєння та запам'ятовування професійної термінології.

Нижче наведено приклади таблиць для складання глосаріїв:

A.

№	Deutsch	Ukrainische Übersetzung

B.

№	Deutsch	Definition	Anwendungsbeispiele	Ukrainische Übersetzung

C.

№	Deutsch	Ukrainische Übersetzung	Anwendungsbeispiele	Verwandte Sätze

D.

№	Deutsch	Definition	Ukrainische Übersetzung	Synonyme	Antonyme

Слова в глосарії можуть розташовуватися в алфавітному порядку або додаватися в міру появи в тексті. У випадку, якщо студенти вивчають декілька іноземних мов одночасно, то глосарій взагалі може бути одномовним, двомовним та навіть багатомовним. Він також може містити необхідні коментарі, іноді навіть пояснення та приклади використання слів у контексті.

Глосарії дуже зручно складати за допомогою програми MS Excel, де в різних вкладках можуть розміститися словники з різних тем. Дана програма також дозволяє здійснювати пошук як за однією вкладкою так і по всіх таблицях. Крім того, існують різні програми для отримання термінології та розробки глосаріїв. Найбільш поширеними є Word Tabulator, MonoConc Pro, Lingvo.Pro, Concordancer for Windows, MultiTerm Extract, PROMT TerM та багато інших. Серед них є програми платні та безкоштовні; вони дозволяють складати глосарії шляхом використання термінів в одномовних та двомовних текстах, проводити ана-

ліз термінів у існуючих термінологічних базах, здійснювати автоматичний переклад знайдених термінів, а також можуть показувати контекст для знайденого терміна.

Висновки. Знання спеціальної термінології є важливим для випускників будь-якого напрямку вузівської підготовки. Складання тематичного глосарію є важливим етапом освоєння студентами професійно орієнтованої лексики, що є відображенням їхньої спеціалізації. За допомогою такого завдання вони не тільки отримують можливість значно розширити свій словниковий запас, а й дізнатися більше про поєднання слів в іноземній мові, що не менш необхідно сучасному фахівцю для грамотної побудови як писемного так і усного мовлення.

Таким чином, глосарій – це корисний інструмент, що дозволяє перекладачеві легко знаходити необхідний еквівалент, уникати неточностей під час роботи зі спеціалізованою термінологією та безперервно підвищувати якість та швидкість своєї роботи під час перекладу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад : навч. посібник для студентів філологічного напрямку підготовки. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с.
2. ДСТУ 3966-2000 Термінологія. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять. Київ : Держстандарт України, 2000. 32 с.
3. Іваницький Р. В. Лексикографічні аспекти нормалізації термінів : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 1995. 20 с.
4. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову : посіб.-довід. Вінниця : Нова книга, 2003. 606 с.
5. Козаков В. А. Самостійна робота студентів як дидактична проблема. Київ : НМК ВО, 1990. 62 с.
6. Мага Т. М. Критерії складання тематичних глосаріїв. *Перекладацькі інновації* : матеріали VIII всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (15–16 березня 2018 року). Суми : Сумський державний університет. 2018. С. 35–37. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/67203/1/Maha_tematychnyi_hlosarii.pdf
7. Шуневич Б. Про упорядкування нових терміносистем. *Вісник ДУ Львівська політехніка «Проблеми української термінології»* : матеріали 6-ї Міжнародної наукової конференції («СловоСвіт 2000»). 2000. № 402. С. 85–87.
8. Dobrovolskiy D. Phraseologie und Sprachliche Weltbuld (Vorarbeiten zum Thesaurus der Deutschen Idiomatik). *Deutsche Phraseologie in Sprachsystem und Sprachwendung*. 1992. S. 171–196.
9. Dubiner D. Using vocabulary notebooks for vocabulary acquisition and teaching. *ELT Journal*. 2017. № 71 (4). P. 456–466.
10. Schmitt N., Schmitt D. Vocabulary notebooks: Theoretical underpinnings and practical suggestions. *ELT Journal*. 1995. № 49 (2). P. 132–143.

REFERENCES:

1. Bilozerska, L. P. (2010). Terminolohiia ta pereklad: navch. posibnyk dlia studentiv filolohichnoho napriamu pidhovtovky [Terminology and translation: a study guide for philological students]. Vinnytsia, Nova Knyha Publ. [in Ukrainian].
2. DSTU 3966-2000. Terminolohiia. Zasady i pravyla rozroblennia standartiv na terminy ta vyznachennia poniat [State Standard of Ukraine 3966-2000. Terminology. Principles and rules of development of standards for terms and definition of concepts]. Kyiv, Derzhstandart Ukrainy Publ., 2000 [in Ukrainian].
3. Ivanytskyi, R. V. (1995). Leksykohrafichni aspekty normalizatsii terminiv : avtoref. dys. kand. filol. nauk: 10.02.04 [Lexicographic aspects of normalization of terms: Ph.D. philol. sci. diss.]. Lviv [in Ukrainian].

4. Karaban, V. I. (2003). *Teoriia i praktyka perekladu z ukrainskoi movy na anhliisku movu: posib.-dovid* [Theory and practice of translation from the Ukrainian language into the English language: reference manual]. Vinnytsia : Nova Knyha Publ [in Ukrainian].
5. Kozakov, V.A. (1990). *Samostiina robota studentiv yak dydaktychna problema* [Students' self-directed work as a didactic problem]. Kyiv, NMK VO Publ [in Ukrainian].
6. Maha, T.M. (2018). *Kryterii skladannia tematychnykh hlosariiv* [Criteria for compiling thematic glossaries]. *Translation innovations*. Materials of the VIII All-Ukrainian Student Scientific and Practical Conference (15-16 March 2018). Sumy : Sumy State University Publ. P. 35–37. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/67203/1/Maha_tematychnyi_hlosarii.pdf [in Ukrainian].
7. Shunevych, B. (2000). *Pro uporiadkuvannia novykh terminosystem* [About the arrangement of new term systems]. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University "Problems of Ukrainian terminology"* : materials of the 6th International Scientific Conference "SlovoSvit 2000". № 402. P. 85–87 [in Ukrainian].
8. Dobrovolskyi, D. (1992). *Phraseologie und Sprachliche Weltbuld (Vorarbeiten zum Thesaurus der Deutschen Idiomatik)*. *Deutsche Phraseologie in Sprachsystem und Sprachwendung*. P. 171–196 [in German].
9. Dubiner, D. (2017). Using vocabulary notebooks for vocabulary acquisition and teaching. *ELT Journal*. № 71 (4). P. 456–466.
10. Schmitt, N., Schmitt, D. (1995). Vocabulary notebooks: Theoretical underpinnings and practical suggestions. *ELT Journal*. № 49 (2). P. 132–143.

УДК 811.124'276.6:616.97

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-10>

Марія ТЕЛЕКИ

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов, Буковинський державний медичний університет, Театральна площа, 2, м. Чернівці, Україна, 58002

ORCID: 0000-0003-4161-4386

Валентина СИНІЦЯ

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов, Буковинський державний медичний університет, Театральна площа, 2, м. Чернівці, Україна, 58002

ORCID: ID 0000-0002-4132-7494

Бібліографічний опис статті: Телеки, М., Синиця, В. (2022). Тематична група статевих бактерійних інфекцій як складник венерологічної термінології. *Актуальні питання іноземної філології*, 17, 67–74, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-10>

ТЕМАТИЧНА ГРУПА СТАТЕВИХ БАКТЕРІЙНИХ ІНФЕКЦІЙ ЯК СКЛАДНИК ВЕНЕРОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Дослідження орієнтовано на аналіз термінів статевих бактерійних інфекцій як складової частини термінологічного фонду венерології. Мета дослідження – на матеріалі латинської мови висвітлити первісне та мотиваційне підґрунтя термінологічних одиниць на позначення інфекційних статевих хвороб, що спричиняють бактерійні інфекції. Основні методи вивчення термінів: вибірки, спостереження, етимологічний, компонентного, дефініційного аналізу, структурний, частково класифікаційний, семантичного моделювання, опису. Описана група термінів інфекційних статевих хвороб, зумовлених бактерійними інфекціями. З'ясовані первісні значення компонентів термінів та мотивація утворення термінологічних одиниць на позначення інфекцій, що передаються статевим шляхом. Проаналізовані різні за структурним складом термінологічні утворення. Означені семантико-структурні особливості та дериваційні способи і засоби утворення термінів. Схарактеризовані компоненти складних термінів, семантично цілісні термінологічні словосполучення. Зауважено лінгвокультурологічний аспект термінів. Підмічено, що термінам інфекційних статевих захворювань притаманна синонімія. Це пояснюється тим, що з розвитком венерологічної науки поряд зі застарілими назвами виникають нові поняття, які отримують нові номінації. Атрибути у синонімічних термінологічних словосполученнях доповнюють або уточнюють інформацію про захворювання. Таким чином визначено, що для називання термінологічної одиниці первісна семантика кожного зі словотвірних елементів стає мотиваційною ознакою, яка відображає ту або ту властивість, необхідну для мотивованої номінації хвороби бактерійного походження. Мотивацією для найменування захворювання слугують також епоніми, топоніми, номенклатурні назви бактерій, що спричиняють статеві бактерійні інфекції.

Ключові слова: тематична група, мотивація, первісне значення, терміноелемент, венерологія, статеві бактерійні інфекції, інфекційні статеві захворювання.

Mariia TELEKY

PhD in Philology, Associate Professor at the Department of Foreign Languages, Bukovinian State Medical University, 2 Teatralnaya Square, Chernivtsi, Ukraine, 58002

ORCID: 0000-0003-4161-4386

Valetntyna SYNYSIA

PhD in Philology, Associate Professor at the Department of Foreign Languages, Bukovinian State Medical University, 2 Teatralnaya Square, Chernivtsi, Ukraine, 58002

ORCID: 0000-0000-0002-4132-7494

To cite this article: Teleky, M., Synytsia, V. (2022). Tematychna hrupa statevykh bakteriinykh infektsii yak skladnyk venerolohichnoi terminolohii [Thematic group of Sexually Transmitted Bacterial Infections as a component of venerological terminology]. *Current Issues of Foreign Philology*, 17, 67–74, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-10>

THEMATIC GROUP OF SEXUALLY TRANSMITTED BACTERIAL INFECTIONS AS A COMPONENT OF VENEROLOGICAL TERMINOLOGY

The study is focused on the analysis of the terms of genital bacterial infections as an integral part of the terminological fund of venereology. The purpose of the study is to identify and describe the initial and motivation signs of terminological units for designating infectious sexual diseases that cause bacterial infections using the material of the Latin language. The object of the study is the Latin venereal terminology. Basic methods for studying terms: sampling, observation, etymological, component, definitional analysis, partly classification, semantic modeling, description.

The group of terms of Sexually transmitted bacterial infections is studied. Term components original meanings and motivation of terminological units formation to describe sexually transmitted infections have been figured out. Terminological formations of different composition are analyzed. Semantic-structural features, derivational methods and means of term formation are indicated. The components of complex terms, semantically integral terminological phrases are characterized. The linguocultural aspect of terms is indicated. It is noted that the terminology of infectious sexual diseases is characterized by synonymy. This is explained by the fact that with the development of venereological science, along with outdated names, new concepts arise that receive new nominations. Attributes in synonymous terminological word combinations supplement or clarify information about the disease. Conclusion. It is defined that for the naming of a terminological unit, the initial semantics of each of the word-forming elements becomes a motivational feature that reflects one or another property necessary for a motivated nomination of a disease of bacterial origin. The motivation for the name deformation of the disease is also eponyms, toponyms, nomenclatural names of bacteria that cause sexual infections, significantly enrich the volume of information about sexually transmitted diseases.

Key words: thematic group, motivation, original meaning, term element, venereology, sexually transmitted bacterial infections.

Актуальність проблеми. Людство у мирний період свого існування втрачає через інфекційні хвороби більше людей, ніж у будь-якій світовій війні. Захворювання провокують інфекційні процеси, спричинені біологічними факторами. Щоразу виникають нові інфекції, природу яких пізнає, осмислює й аналізує людина. Формується інформаційний світ знань і нових понять, відображений у термінах. У період несприятливих соціально-економічних умов прогресують так звані соціальні хвороби (ВІЛ/СНІД, туберкульоз, алкоголізм ін.). За показниками Всесвітньої організації охорони здоров'я кожного дня у всьому світі передається близько 1 млн статевих інфекцій. Виникає потреба у виявленні закономірностей розвитку термінології на позначення цих інфекцій і спричинених ними статевих захворювань, механізмів номінацій у підсистемах, що дозволить доповнити наявні відомості про термінологічну лексику у сфері знань про статеві інфекції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Медична термінологія охоплює значний масив термінів на позначення інфекційних захворювань. За останні п'ять років українські мовознавці здійснили низку досліджень термінологічних підсистем у сфері знань про інфекції, інфекційні хвороби. Звернемо увагу на окремі лінгвістичні розвідки науковців. Мовознавець В. В. Бебик на матеріалі англійської мови описала методологію аналізу термінологічної підсистеми «Інфектологія» з погляду висвітлення

основних структурно-семантичних характеристик термінологічних одиниць і критеріїв професійної та практичної цінності термінів. Н. І. Войткевич, М. О. Тесленко висвітлили специфіку семантики термінів інфектології й аналіз кодифікації нових терміноодиниць, які з'являються внаслідок асиміляції та запозичення за умови розвитку англійської медичного дискурсу та необхідності найменування новітніх понять галузі. Г. М. Лапа розглянула сучасний англійський професійний медичний дискурс, що виказує у найменуваннях тенденції до економії мовних засобів для спрощення форми викладу і впровадженні нової спеціалізованої інформації. Л. В. Стегніцька схарактеризувала прагматику англійських медичних аббревіатур, що виникли під впливом пандемії COVID-19. На матеріалі латинської мови мовознавець В. Г. Синиця проаналізувала лексико-семантичні та структурні особливості термінів на позначення інфекцій, спричинених сапронозами. Науковці В. Г. Синиця, М. М. Телеки здійснили порівняльний опис англійських та латинських термінів і термінологічних словосполучень, що функціонують в дискурсі інфектології на позначення гострих кишкових хвороб, спричинених протозойними. Найменше піддавались вивченню групи термінів на позначення статевих інфекцій.

Мета дослідження – на матеріалі латинської мови з'ясувати первісне та мотиваційне підґрунтя термінологічних одиниць на позначення

інфекційних хвороб, що передаються статевим шляхом, спричинених бактерійними інфекціями. Відповідно до мети слід розв'язати такі завдання: описати терміни тематичної групи інфекційних хвороб, зумовлених статевими бактерійними інфекціями; зазначити семантико-структурні особливості та дериваційні способи і засоби утворення термінів; виявити первісні форми і значення компонентів термінів та ознаки, що мотивують назви на позначення інфекційних статевих хвороб; зауважити лінгвокультурологічний аспект утворення деяких термінів.

Об'єктом дослідження є латинська венерологічна термінологія в її варіантних виявах.

Предметом дослідження є першоджерельні та мотиваційні ознаки у структурі термінологічних найменувань інфекційних статевих хвороб тематичної групи «статеві бактерійні інфекції».

Методи дослідження. У статті використані методи: спостереження; вибірки, опису, етимологічний, компонентного, дефініційного аналізу, структурний, частково класифікаційний, семантичного моделювання, опису.

Для реалізації мети дослідження використанні терміни та термінологічні словосполучення, відібрані зі спеціалізованих медичних словників, енциклопедій, а також із глобальної інформаційної мережі Інтернет (електронні енциклопедії): Англо-український ілюстрований медичний словник Дорланда у 2-х томах (Дорланд, 2003); Древнегреческо-русский словарь. Т. 1 А–Л; Т. 2. М–Ω (Дворецкий, 1958); Латинско-русский словарь (Дворецкий, 2008); Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник А–Я (Петрух, Головка, 2015); Латинсько-український медичний енциклопедичний словник (Беляєва, Ждан, Цісик, 2020); Online resources: Etymology Dictionary; Dictionary Whonamedit? A dictionary of medical eponyms.

Виклад основного матеріалу дослідження. Клінічна термінологія – розгалужена терміносистема, що формується на основі термінологій різних галузей знань медицини. До її складу увіходить венерологія – наука, що вивчає суто венеричні хвороби (лат. *morbus venereus*), тобто такі, що передаються тільки статевим шляхом, діагностику і методи їх лікування. Термін-компонент “*venereologia*” структурно має такі компоненти: лат. прикметник *venereus* який стосу-

ється богині Венери < лат. *Venus*, ёris f Венера (у стародавніх римлян – богиня кохання та любовних розваг) + давньогр. *λόγος* наука. Деякі хвороби, які відносять до хвороб, що передаються статевим шляхом, можуть мати й інші механізми і шляхи зараження: через кров (гепатит В лат. *virus hepatitis B*), через мікропошкодження шкіри (короста лат. *scabies*), вертикальний ВІЛ (вірус імунодефіциту людини лат. *virus immunodeficientis hominis*). Сьогодні медицині відомі понад 30 інфекцій, які можуть передаватися при статевому контакті з інфікованим партнером. Інфекцію викликають мікроорганізми, які проникають до здорової людини через кров, сперму або вагінальні виділення хворого.

Аналіз термінів на позначення статевих інфекцій показує різні за будовою терміни: прості непохідні, прості похідні, складні, складені (термінологічні словосполучення). Також слід взяти до уваги, що терміни представлені здебільшого іменниками, атрибутивними словосполученнями. У якості терміноелементів можуть виступати іменники, прикметники. Основним способом утворення термінів є основокладання. Поєднання кількох основ здійснюється за допомогою інтерфікса -o-. Результатом такого утворення є складні терміни, названі композиціями з двома і більше компонентами, що характеризуються цілісним оформленням і утворені шляхом складання (лат. *compositus* складний, складений з частин), як-от: *cytomegalovirus* (*cyt* + *o* + *megal* + *o* + *virus*) цитомегаловірус – вірус цитомегалії або герпесвірус людський (Петрух, Головка, 2015, с. 897).

Складні утворення формують терміноелементи греко-латинського походження. Для висвітлення значення кожного з термінів, що складається з іншомовних морфем, варто розглянути «значення кожного терміноелемента та скласти з них смислове ціле» (Місник, 2019, с. 262). Потреба у номінації понять задовольняється також утворенням синтаксичних конструкцій – семантично цілісних термінополучень, утворених з двох або більше термінологічних компонентів, як-от: лат. *paralysis progressiva* (*paralýsis* < давньогр. *παράλυσις* розслаблення, лат. *progressivus* < лат. *pro-gredi* (*progredior*) поступальний) – прогресивний параліч, форма перебігу пізнього сифілісу, яка супроводжується порушенням психічної сфери

з виникненням неврологічних і психічних розладів; характеризується, зокрема, слабкістю м'язів, проблемами з координацією рухів.

Реконструкція первісного значення терміна чи його складника розкриває семантику термінологічних одиниць й уможливило встановити найістотніші ознаки визначуваного поняття, відображеного у терміні. Важливим чинником для утворення термінологічної одиниці є з'ясування мотивації, виявлення причин, ознак спільних характеристик «внутрішньої форми і значення», наявності семантичного зв'язку між ними, віддзеркалення певної частки інформації (Д'яков, Кияк, Куделько, 2000, с. 76), що міститься у терміноелементах.

Унаслідок термінотворчого процесу у венерологічній термінології вибудовані за своєю суттю спеціальні термінологічні одиниці на позначення інфекційних статевих хвороб. За спільною тематичною співвіднесеністю «статева інфекція» терміни можна об'єднати у кілька тематичних груп: вірусні, бактерійні, протозойні, грибові інфекції; паразитарні захворювання. Група найменувань статевих вірусних інфекцій на матеріалі латинської та англійської мов відображена у праці “Lexical-semantic and etymological fundamental principle of some venereology terms” (Teleky, 2022). У нашому дослідженні зосередимо увагу на тематичній групі статевих бактерійних інфекцій, що зумовлюють інфекційні статеві захворювання.

За різноманітністю механізмів і шляхів передачі інфекцій збудниками, що провокують статеві інфекційні захворювання, група статевих бактерійних інфекцій найбільш чисельна. Назву *vacteria* бактерії (< давньогр. βακτήριον маленька паличка) запропонував у 1828 році Крістіан Еренберг (Christian Gottfried Ehrenberg, 1795–1876, німецький натураліст, зоолог, порівняльний анатом, геолог і мікроскопіст). Бактерії група одноклітинних мікроорганізмів. Разом бактерії становлять царство та надцарство прокаріотів (Палій, с. 24) – кулястої, паличко- або спіралевидної форми, які розмножуються поділом клітин (Петрух, Головка, 2015, с. 86). Своєю діяльністю викликають інфекційні захворювання і передаються від заражених осіб здоровим. Однак патогенні бактерії можуть поширюватися під час переливання продуктів крові, пересадки тканин і передаватися від матері дитині під час вагітності та пологів (сифіліс, хламідіоз, гонорея).

До статевих бактерійних інфекцій відносять кілька захворювань, що часто трапляються, названі у розмовному медичному дискурсі «венеричний букет». Це бактерійні інфекції, що викликають хвороби, які зазвичай передаються тільки статевим шляхом. До них належать: сифіліс; гонорея; м'який шанкр; хламідійна лімфогранульома; пахова гранульома:

– лат. *syphīlis, īdis f* сифіліс – венерична хвороба, яку спричинює збудник *Treponema pallidum*; проникає до тіла хазяїна через слабкі місця в епітеліальному шарі. Про страшні наслідки інфекційного зараження засвідчує латинська назва *lues, is f* – заразна хвороба, зараза (одного кореня з *lutum, i n* бруд, мул) (Дворецкий, 2008, с. 460). Захворювання відоме ще з 1493 року, коли моряки Христофора Колумба завезли її з Гаїті. З часом інфекція розповсюдилася по всьому світі. На той час «засобів було небагато й навряд чи ефективних, інфузії ртуттю та удушень, які люди терпіли, були болісними, і багато пацієнтів помирали від отруєння ртуттю» (Frith, 2012). Сифіліс має природжену (лат. *syphīlis congenīta* (в утробі матері) й набуту форми (лат. *syphīlis acquisīta*). Для найменування хвороби *syphīlis* слугувала мотиваційна ознака особи. Існують кілька пояснень мотивації: від імені сина Ніуби – пастуха Сіпіла (лат. *Sipylyus (-os), i m* < давньогр. Σίτυλος) (Дворецкий, 2008, с. 712), який хворів цією хворобою (за твором Овідія «Метаморфози»). Побутує інший варіант: персонаж твору поета, лікаря і астронома Джіроламо Фракастора «Сифіліс, або Про галльську хворобу» (1530), ім'я якого автор утворив приєднанням давньогрец. преф. *συν-* разом + давньогр. *φίλεω* любити, кохати. Словник Дорланда пояснює назву давньогрецьким словом *siphlos* кульгавий, покалічений (Дорланд, 2002, с. 2297), ймовірно виділяючи ознаку, яка притаманна хворобі у пізній період. Також розповсюджене пояснення факту того, що Д. Фракастору описав у міфологічній поемі образ свинопаса на ім'я Сифіл (давньогр. *σῦς* свиня, давньогр. *φίλος* любитель), який стверджував, що земні царі більш знатні й багатші власники тварин, ніж небесні божителі. За таке зухвальство боги Олімпу «нагородили» його страшною хворобою.

Зараз вважаються застарілими синонімічні назви сифілісу, однак досі застосованими термінологічні словосполучення з топонімічним

компонентом, які вказують на локацію поширення або виявлення захворювання: “*morbus Gallicus*”, тобто «галльська (французька) хвороба», “*morbus Hispanicus* іспанська хвороба», “*morbus Neopolitānus* неополітанська хвороба» (Беляєва, 2020, с. 149).

– лат. **gonorrhoea** (< давньогр. γόνος сім’яна рідина, сім’я + давньогр. ροή течія) – гонорея, хвороба сечових і статевих шляхів внаслідок зараження бактерією *Neisseria gonorrhoeae*. Мотивацією для називання слугувала процесуальна дія «текти», оскільки зі статевих органів витікає гнійна, жовто-зеленого кольору рідина. Цікаво, що синонімічна назва хвороби *triper* декотрі джерела пов’язують з нижньонімецьким, середньонімецьким «*Tripper*» < “*trippen*” капати, англ. “*dripper*”, з давньонімецького “*tropfo*» крапля (<https://lexicography.online/etymology>).

– лат. **ulcus molle** м’яка виразка, м’який шанкр **chancr**e (< фр. *chancr*e маленька виразка). Збудник інфекції – *Haemophilus ducreyi*, грамнегативна бактерія, яка проникає в пошкоджені ділянки слизових оболонок статевих органів, прямої кишки і рота, далі поширюється через лімфи. Наслідком зараження бактерією є утворення виразки, м’якої та болючої на дотик. Якраз ця ознака стала мотиваційною для назви захворювання.

– лат. **granulōma inguināle** (*granuloma* < лат. *granum*, *i n* букв. зерно, зернятко, зернина + давньогр. суф. *-ōma* пухлина будь-якого характеру; *inguinalis*, *e* < лат. *inguen*, *īnis n* пахва, ділянка (трикутник) між животом і стегнами), пахова гранульома – хронічна, ендемічна, повільно прогресуюча тропічна інфекційна хвороба статевих органів і періанальної області. Починається захворювання з появи плоских безболісних папул розміром з горошину. Підстави для назви – ознаки типової виразки: ззовні – зростаюча маса гранул, які нагадують пухлину зі зубчастими (хвилястими) краями і різкими межами, м’яка на дотик. Хвороба має синонімічні назви: лат. *lymphogranulomatōsis inguinālis* лімфогрануломатоз промежини; лат. *lymphogranulōma venereum* венерична лімфогранульома; лат. *morbus venereus quartus* хвороба венерична четверта.

– лат. **granulōma venereum** – венерична гранульома (syn. лат. *granulōma ulcerōsum tropicum*, *donovanōsis*, *morbus venereus quin-*

tus sin. тропічна виразкова гранульома, донованоз, п’ята венерична хвороба). Синонім *donovanōsis* < *donovan* + давньогр. суф. *-ōsis* ознака хвороби незапального характеру, пов’язаної з перевищенням норми), донованоз – найменування утворене від прізвища ірландського військового лікаря, бактеріолога Ч. Донована (*Donovan Charles*, 1863–1951), який у 1905 році відкрив збудника пахової гранульоми *Klebsiella granulomātis* (заст. *Calymmatobacterium granulomātis*) (Беляєва, 2020, с. 360). Прикметник *venereum* підкреслює віднесеність захворювання до статевих інфекцій. Венерична гранульома зумовлює ураження шкіри статевих органів у вигляді пустул, глибоких виразок, вегетацій; трапляється переважно у країнах з тропічним і субтропічним кліматом; хворіють переважно жінки.

– лат. **chlamidiōsis** хламідіоз (< давньогр. χλάμυς, ύδος плащ або мантия + *-ōsis*↑). Хламідіоз спричинює бактерія *Chlamydia trachomātis* D/UW-3/CX^d, яка в уражених клітинах утворює скупчення, оточені оболонкою, що нагадують форму мантиї – короткого плаща вершника. Ця ознака виявилась вирішальною для найменування збудника і спричиненою ним хвороби. На початку захворювання проявляється запальна реакція, що супроводжується рясними виділеннями з сечовипускного каналу. Хламідіоз у кілька разів перевищує захворювання на сифіліс; нерідко трапляється у чоловіків і навіть у новонароджених (зараження відбувається під час пологів). У них нерідко розвивається хламідійне запалення очей і легенів.

– лат. **lymphogranulōma (venereum) chlamydiāle** (лат. *lymphogranulōma* < лат. *lymph*a, *ae f* < давньогр. *lymph*a чиста, джерельна вода (лімфа – прозора жовта рідина, що відтікає від тканин і органів по лімфатичних судинах) + *granum*↑ + *-ōma*↑), хламідійна (венерична) лімфогранульома; характеризується переважно ураженням лімфатичних вузлів і м’яких тканин уrogenітальної області. На фоні хламідійної лімфогранульоми може розвиватися зараження ВІЛ (лат. *infectio viri immunodeficientis hominis*). Прикметники *venereum*, *chlamydiāle* уточнюють локалізацію та джерело зараження. Хвороба, зазвичай, передається серотипами L₁, L₂, L_{2a}, L₃ збудника *Chlamydia trachomātis* статевим шляхом. Трапляються випадки передачі через загальне використання інтимних або побутових

предметів, випадкового зараження в лабораторних умовах або при хірургічних маніпуляціях. Захворювання має кілька синонімічних назв. Звернемо увагу на деякі синонімічні словосполучення:

– syn. лат. **lymphopathia venerea** (лат. *lymp̄ha*, *ae f*† + давньогр. *pathia* < давньогр. πάθος хвороба + лат. *venereus*†) венерична лімфопатія; компонент-*pathia* у медичному дискурсі використовують як загальну інформацію про хворобу. Прикметник *venerea* вказує на захворювання саме статевої системи. Термін-компонит утворений шляхом поєднання основ з інтерфіксом -o- та флексії -ia.

– syn. лат. **lymphogranulōma inguināle** (лат. *lymphogranuloma* *lymp̄ha*† + *granum*† + *-ōma*† + *inguināle*†), пахова лімфогранульома. Компоненти терміносполучення: компонент *lymphogranulōma*, утворений складно-суфіксальним способом + латинський прикметник *inguinālis*, *e*. Ад’єктивне означення *inguināle* конкретизує місце інфекції.

– syn. лат. **lymphogranulomatōsis inguinālis** (*lymphogranulomatōsis* < давньогр. *lymp̄ha*† + *o* + лат. *granum*† + частина основи -*omat-* + давньогр. суф. -*ōsis*† + лат. *inguinālis*†), лімфогранульоматоз пахвовий, злоякісна гіперплазія (лат. *hyperplasia* давньогр. префікс ύπερ- над, надмірно + давньогр. πλάσις стосовно формування, утворення) лімфатичної тканини з утворенням лімфогранульом у лімфатичних вузлах і внутрішніх органах; зараження виникає через інфекцію, спричинену *Chlamydia trachomat̄is*, який проникає в кров і фіксується у лімфоїдній тканині. Найменування хвороби лат. *lymphogranulomatōsis* (*lymphogranulomat-* + *-ōsis*†) утворене від іменника середнього роду грецького походження *lymphogranulōma* (уродовому відмінку однини *lymphogranulomātis*, частина основи -*omat-* вказує на численні розростання лімфоїдної тканини пухлинного характеру). Серотипи збудника відрізняються від тих, що розмножуються у статевих інфекціях хламідіями.

– syn. лат. **morbis Durand-Nicolas-Favrei** хвороба Дюрана-Ніколя-Фавра; Мотивацією для називання хвороби слугували прізвища трьох дослідників: N. Joseph Durand (французький лікар, 1876), Joseph Nicolas (французький лікар, 1868–1960), Maurice Favre (французький дерматолог, 1876–1954), які у 1913 році пер-

шими описали лімфогранулематоз у Бюлетні Товариства лікарів паризьких лікарень (Whonamedit? A dictionary of medical eponyms).

– syn. лат. **bubon tropicus climaticus** (*bubon* < давньогр. βουβών пах; *tropicus* < давньогр. τροπικός поворотний, стосовно до регіонів Землі; *climaticus* < давньогр. κλίμα, ατός сторона світу, кліматичний пояс), кліматичний тропічний бубон; хвороба виникає унаслідок запалення поверхневого лімфовузла, який збільшуються, і схожий на величезну шкіряну мозолю, що з’являється в пахвовій западині, паху або шиї при захворюванні на бубонну чуму, гонорею, хламідіоз, шанкр або сифіліс. Прикметники *tropicus*, *climaticus* вказують на осередки захворювання у тропічних і субтропічних країнах, переважно Африки, Азії та Південної Америки.

– лат. **ureaplasmosis** (< лат. *urea*, *ae f* сечовина < давньогр. ούρου сеча + давньогр. πλάσμα, ατός букв. ліпне зображення, ліпнина + *ōsis*†), уреаплазмоз, син. новолат. **mycoplasmosis urogenitalis**: *mycoplasmosis* (< давньогр. μύκης, ητος гриб + давньогр. πλάσσω *plasso* ліпити, формувати, утворювати + давньогр. суф. -*ōsis*†, лат. *urogenitalis*, *e* статевий, який стосується народження < лат. *gigno*, *genitum* народжувати, породжувати), уrogenітальний мікоплазмоз (Беляєва, с. 339); хвороба сечової й статевої систем чоловіків і жінок, зумовлена збудниками *Mycoplasma hominis* або *Mycoplasma genitalium*. Інфекція може бути спровокована і побутовим шляхом, при народженні дитини через інфіковані родові шляхи матері. Мотивацією для найменування хвороб слугувало номенклатурне найменування бактерії та латинські й грецькі іменники для уточнення обмеження місця дії зараження інфекцією.

Варто зауважити, що венерологічній термінології для позначення інфекційних статевих захворювань властива синонімія. Це пояснюється тим, що з розвитком наук поряд зі застарілими назвами виникають нові поняття, які отримують нові номінації. Ад’єктивні означення у синонімічних термінологічних словосполученнях доповнюють або уточнюють інформацію про захворювання або збудника інфекції.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Відтак можна стверджувати, що терміни є результатом висвітлення дериваційними спо-

собами і засобами мотиваційних ознак, характерних для бактерійного зараження, на яких спирається дефініція терміна. Первинними джерелами семантико-структурних компонентів термінів, що мотивують назви на позначення інфекційних статевих хвороб, є словотвірні елементи латинського і грецького походження та загальноживаної лексики, що переходить у термінний фонд. Мотиваційною ознакою для найменування захворювань також стають епо-

німи, топоніми, номенклатурні назви бактерій, що спричиняють статеві бактерійні інфекції, значно збагачують об'єм інформації про статеві інфекційні захворювання.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні структурно-семантичних особливостей термінів на позначення інфекційних статевих хвороб тематичних груп протозойних і грибкових інфекцій та паразитарних захворювань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Англо-український ілюстрований медичний словник Дорланда у 2-х томах. Львів : Наутилус, 2003. Том 1. А–Л. XXVI. С. 1–1354; Том 2. М–Z. XXVI. С. 1355–2688 с.
2. Беляєва О. М., Ждан В. М., Цісик А. З. Латинсько-український медичний енциклопедичний словник : у 2-х т. Київ : ВСВ «Медицина». 2020. Т. 1. А–М. 344 с. Т. 2. N–W. 456 с.
3. Дворецкий И. Х. Древнегреческо-русский словарь (под ред. И. И. Соболевского). Москва: Государственное издательство иностранных и национальных словарей. 1958. Т. 1 А–Л. 1043 с.; Т. 2. М–Ω. 1904 с.
4. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь. 11-е изд., стереотип. Москва : Русс. яз. Медиа. 2008. 843 с.
5. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ : Вид. дім «KM Academia», 2000. 218 с.
6. Мікробіологія, вірусологія, імунологія, інфекційні хвороби : словник. Вид. друге, переробл. і доповн. / за ред. Г. К. Палія, В. Г. Палія. Київ : Здоров'я. 2004. 296 с.
7. Місник Н. В. Дери́ваційні процеси як аспект формування термінологічного фонду медичної науки. *Термінологічний вісник. Збірник наукових праць* / відп. ред. Л. В. Туровська. Київ : Інститут української мови НАНУ, 2019. Вип. 5. С. 261–267.
8. Петрух Л. І., Головка І. М. *Українсько-російсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник*. А–Я. / укладачі: Л. І. Петрух, І. М. Головка. Київ : ВСВ «Медицина». 2015. 968 с.
9. Teleky M. Lexical-semantic and etymological fundamental principle of some venereology terms. *Innovations and prospects of world science*. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2022. Pp. 228–233.
10. Frith John Syphilis – Its early history and Treatment until Penicillin and the Debate on its Origins. *JMVH*. 2012. 20 (4). Archived from the original on 30 January 2022. URL: <https://www.coursehero.com/file/89759053/Frithpdf/>. Retrieved 29 October 2022. (дата звернення: 29.10.2022).
11. Lexicography.online/etymology URL: https://lexicography.online/_etymology/vasmer/search?s=%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BF%D0%B5%D1%80
12. Online Etymology Dictionary by Douglas Harper. URL: <https://www.etymonline.com> (дата звернення: 10.08.2022).
13. Online Whonamedit? The dictionary of medical eponyms. URL: <https://www.whonamedit.com/> (дата звернення: 20.10.2022).

REFERENCES:

1. Anhlo-ukrainskyi iliustrovanyi medychnyi slovnyk Dorlanda u 2-kh tomakh (2003) [Dorland's English-Ukrainian Illustrated Medical Dictionary in 2th volumes]. Vol. 1. A–L. 26 th ed; Vol. 2. M–Z. 26 th ed. Nautilus Publishing House. Lviv, Ukraine.
2. Belyaeva, O. M., Zhdan, V. M., Tsisyk, A. Z. (2020), Latyns'ko-ukrayins'kyu medychnyu entsyklopedychnyu slovnyk: u 2-kh t. [Latin-Ukrainian medical encyclopedic dictionary: in 2 volumes: Vol. 1. A–M., Vol. 2. N–W]. VSV. "Medicine". Kiev. T. 1. A–M. 344 p., T. 2. N–W. 456 p. [in Latin-Ukrainian].
3. Dvoreckiy, I. Kh. (1958), Drevnegrechesko-russkij slovar' (pod red. I. I. Sobolevskogo) [Ancient Greek-Russian Dictionary (ed. I. I. Sobolevsky)]. Vol. 1 A–L; Vol. 2. M–Ω.]. Gosudarstvennoe izdatel'stvo inostrannyh i nacional'nyh slovarej. Moskva, Russia [in Greek-Russian].
4. Diakov, A. S., Kyiak, T. R., Kudelko, Z. B. (2000), Osnovy terminotvorennia: Semantychni ta sotsiolinhvistychni aspekty [Basics of term formation: Semantic and sociolinguistic aspects]. Kiev : Vyd. dim "KM Academia". 218 s. [in Ukrainian].
5. Dvoret'skiy, I. Kh. (2008), Latynsko-russkij slovar'. 11-e izd., stereotip [Latin-Russian dictionary 11th edition, stereotyped.]. Russian language, Media. Moscow, Russia [in Latin-Russian].

6. Mikrobiolohiia, virusolohiia, imunolohiia, infektsiini khvoroby. Slovnyk: vyd. druhe, pererobl. i dopovn (2004) / za red. H. K. Paliia, V. H. Paliia. [Microbiology, virology, immunology, infectious diseases. Dictionary: ed. second, rework and additional / Under the editorship G. K. Pali, V. G. Pali]. Kyiv : Zdorovia. 296 s. [in Ukrainian]
7. Misnyk, N. V. (2019), Deryvatsiini protsesy yak aspekt formuvannia terminolohichnoho fondu medychnoi nauky (2019). [Derivative processes as an aspect of the formation of the terminological fund of medical science]. *Terminolohichniy visnyk. Zbirnyk naukovykh prats / vidp. red. L. V. Turovska*. Kyiv : Instytut ukrainskoi movy NANU. Vyp. 5. S. 261–267. [in Ukrainian].
8. Petrukh, L. I., Golovko, I. M. (2015), Ukrainsko-latynsko-anhliiskyi medychnyi entsyklopedychnyi slovnyk: A–Я. [Ukrainian-Latin-English medical encyclopedic dictionary: A–Z]. Kiev : VSV “Medytsyna”. [in Ukrainian].
9. Teleky, M. (2022), Lexical-semantic and etymological fundamental principle of some venereology terms Innovations and prospects of world science. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. Pp. 228–233 [in English].
10. Frith, John (2012), Syphilis – Its early history and Treatment until Penicillin and the Debate on its Origins. *JMVH*. 20 (4). Archived from the original on 30 January 2022. Retrieved 29 October 2022 [in English].
11. Lexicography.online/etymology. URL: <https://lexicography.online/etymology/vasmer/search?s=%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BF%D0%B5%D1%80>
12. Online Etymology Dictionary by Douglas Harper. URL: <https://www.etymonline.com> (accessed 10.08.2022).
13. Online Whonamedit? The dictionary of medical eponyms. URL: <https://www.whonamedit.com/> (accessed 20.10.2022).

UDC 811.111-26

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-11>

Iryna KHOLMOHORTSEVA

PhD in Philology, Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Specific Purposes, V. N. Karazin Kharkiv National University, 4 Svobody Sq., Kharkiv, Ukraine, 61022

ORCID: 0000-0003-2935-5190

Natalia SAVCHENKO

PhD in Philology, Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Specific Purposes, V. N. Karazin Kharkiv National University, 4 Svobody Sq., Kharkiv, Ukraine, 61022

ORCID: 0000-0002-3356-1192

To cite this article: Kholmohortseva, I., Savchenko, N. (2022). Verbalization of evaluative component of the concept AIR POLLUTION in contemporary English media resources. *Current Issues of Foreign Philology*, 17, 75–81, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-11>

VERBALIZATION OF EVALUATIVE COMPONENT OF THE CONCEPT AIR POLLUTION IN CONTEMPORARY ENGLISH MEDIA RESOURCES

The article presents the analysis of cognitive and semantic means of representation of the evaluative component of AIR POLLUTION as it is an integral part of a global concept ENVIRONMENT. The work aims at revealing structural and semantic elements of the concept AIR POLLUTION, which depict axiological potential of the concept under investigation, and which are peculiar for the representatives of American English-speaking cultural group. The material of the study comprises 200 text pieces bearing conceptual information about air pollution, which were extracted from speeches and texts belonging to media discourse. The methodological basis of this study includes the theory of cognitive mechanisms of elaboration, extending, questioning and combining. These mechanisms are used to investigate language modifications experienced by meaningful elements within a particular discourse. The findings of the content analysis show that such structural topical elements as “climate”, “human’s health”, “scale of air pollution” and “sustainability” are of the highest axiological value as they are fixed in the mental representation of the concept AIR POLLUTION. The structures “climate”, “human’s health”, and “scale of air pollution” are characterized as bearing negative evaluation, whereas “sustainability” – a positive one. The assessment verbalization presupposes the combination of several cognitive mechanisms that accumulate the meaning and combine two and more topical structures in one context. The language analysis suggests that lexical means which are used for the verbalization of evaluative component of the concept AIR POLLUTION, belong to emotionally neutral vocabulary including scientific terms and words that are peculiar for industrial, medical and political discourses. Their combination accumulates and specifies problems associated with air pollution, and contributes to the appearance of negative connotation. On the contrary, lexical means used to describe “sustainability” acquire positive connotation.

Key words: air pollution, axiological potential, concept, media resource, negative connotation, evaluative component.

Ірина ХОЛМОГОРЦЕВА

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, майдан Свободи 4, Харків, Україна, 61022

ORCID: 0000-0003-2935-5190

Наталія САВЧЕНКО

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, майдан Свободи 4, Харків, Україна, 61022

ORCID: 0000-0002-3356-1192

Бібліографічний опис статті: Холмогорцева, І., Савченко, Н. (2022). Verbalization of evaluative component of the concept AIR POLLUTION in contemporary English media resources. *Актуальні питання іноземної філології*, 17, 75–81, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-11>

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЦІННІСНОГО КОМПОНЕНТУ КОНЦЕПТУ AIR POLLUTION У СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ МЕДІА-РЕСУРСАХ

У статті аналізуються когнітивні та семантичні способи репрезентації ціннісного компонента концепту AIR POLLUTION як невід'ємної частини глобального концепту ENVIRONMENT. Метою роботи є виявлення структурних та семантичних одиниць концепту AIR POLLUTION, що описують аксіологічний потенціал досліджуваного концепту, який є характерним для світогляду представників американської англомовної лінгвокультурної групи. Матеріалом роботи виступили 200 фрагментів, які містять концептуальну інформацію щодо забруднення повітря, та які було вилучено із текстів, що належать до медійного дискурсу. Підґрунтям методології роботи стала теорія когнітивних механізмів, що включає в себе нароцування, розгортання, зитовхування та зв'язування, та застосовується для аналізу мовних модифікацій, які зазнають смислові одиниці в межах певного дискурсу. В результаті аналізу мовного матеріалу було виявлено, що найбільше аксіологічне значення у ментальній репрезентації концепту AIR POLLUTION отримують такі структури, як «клімат», «здоров'я людини», «масштабність прояву забруднення повітря» та «екологічна відповідальність». Характерно, що для структур «клімат», «здоров'я людини», «масштабність прояву забруднення повітря» характерне негативне оцінювання, в той час як для «екологічної відповідальності» – позитивне. Вербалізація оцінки передбачає комбінацію декількох когнітивних механізмів, що акумулюють смисл та комбінують декілька ціннісних одиниць в одному контексті. Встановлено, що лексичні засоби, які використовуються для вербалізації ціннісного компонента концепту AIR POLLUTION належать до емоційно-нейтральної лексики, яка включає в себе наукові терміни, а також терміни, що характерні для промислового, медичного та політичного дискурсів. Їх комбінація та акумуляція специфікує проблеми, пов'язані із забрудненням повітря, і надає негативної конотації. Для опису «екологічної відповідальності», навпаки, застосовані лексичні засоби із нейтральною оцінкою набувають позитивної конотації.

Ключові слова: аксіологічний потенціал, забруднення повітря, концепт, медіа ресурс, негативне забарвлення, ціннісний компонент.

The concept AIR POLLUTION is of a special axiological significance in the concept sphere ENVIRONMENT, which is supported by the fact that any human being is a part and parcel of the environment they exist in, they are not able to live outside it. However, this co-existence has two faces: on the one hand, people's environment modifies and contributes to the ability to experience the world and to communicate this experience to other representatives of a language group; on the other hand, people's activity has an equal (if not more) influence on the environment itself. The awareness of this influence boosts the formation of a global concept sphere ENVIRONMENT, where the concept AIR POLLUTION exists.

Starting from the industrial revolution in Great Britain at the end of XVIII century, through the vigorous development of coal mining in XX century, the problem of air pollution has been discussed in newspapers. This fact has defined and sharpened the notion of pollution and its consequences in the English language world view. Trying to present this topic as expressive as possible, the media has been enriching the nominal sphere of AIR POLLUTION. Thus, **the relevance of this work** is stipulated by the need to identify the valuable image of the concept AIR POLLUTION as well as to study its structural and semantic peculiarities as represented by American English speaking media-resources.

Background. The research into global concept sphere ENVIRONMENT has involved mainly concepts adjacent to AIR POLLUTION. Scientists concentrated their attention on revealing the ways of verbalization of the notional aspect of the concepts of ECOLOGY (Бевзо, 2014) and NATURE (Пригодій, 2018), the ways of implementation of cognitive metaphors by means of the image aspect of the concepts ECOLOGICAL DAMAGE (Gong, 2019) and NATURAL DISASTER (Подуфалова, 2020), as well as analyzing axiological component of such concepts as ECOLOGICAL GLOBALIZATION (Петринська, 2015) via evaluative aspect. The notion of pollution has not been specified according to its area of influence. Instead, the concept POLLUTION itself was considered in terms of its notional component limited to the children's perception (Pruneau D. et al., 2005); whereas its image component was engaged in revealing the peculiarities of verbalizing noise in cities (Moreno-Garcia, 2021).

The concept AIR POLLUTION can be characterized as axiological, according to A. M. Prykhod'ko (Приходько, 2013, с. 45), as it reflects both national and worldwide matter of concern. Therefore, being an integral part of concept sphere ENVIRONMENT, it still needs investigating, which sets the **purpose of this work:** to reveal the structures of the concept AIR

POLLUTION that acquire axiological meaning in the subjective world view of the English language cultural group and to determine means of their verbalization. The **object** of the study is represented by the concept AIR POLLUTION, whereas the **subject** – the ways of verbalization of evaluative aspect of the concept in question.

Materials and methods. The present work is the case study of the evaluative component of the concept POLLUTION represented in the media discourse of American news networks such as CNN, NBC News, ABC News, Fox News Channel, and The USA Today for the last five years. Two hundred samples of texts were extracted by means of continuous sampling, thereafter they were examined for meaningful components which possess evaluative information relevant for the understanding the importance of the studied concept in the world view of American people.

The analysis presented in this work presupposes the use of two techniques: the description of cognitive operations involved in the formation of the concept as a mental structure of the notion “pollution” and the specification of valuable component of the concept. The idea of cognitive operations that are used for the analysis was introduced by J. Lakoff and M. Turner to investigate the ways of creating cognitive metaphors (Lakoff, Turner, 2003), and then adapted by S. Zhabotynska and N. Slyvka to research the modifications experienced by the speech act meanings within a particular discourse (Zhabotynska, Slyvks, 2020). These cognitive operations include **elaboration** as the specification of the information about the notion in question:

(1) *Natural gas, which typically emits less carbon dioxide than coal, is still a fossil fuel and is primarily made of methane – a significant contributor to the climate crisis* (CNN, 8 Sept, 2022). In this context, the media resource elaborates the notion of sources of air pollution by specifying the energy source (*natural gas, coal*), and the pollutant itself by indicating chemical substances that are known to be dangerous for the ozone layer (*carbon dioxide, methane*);

extending as attaching further information matching the context:

(2) *[Script] The climate crisis is about human security, economic security, environmental security, national security, and the very life on the planet* (ABC News, 11 Nov, 2022). The text

is extracted from J. Biden’s speech addressing UN COP27 Climate Summit to accelerate the transition from burning fossil fuels to clean energy. Emphasizing the danger of air pollution, the speaker stresses different types of security, which are affected by contaminations. Such way of lexical accumulation intensifies the urgency of the problem of climate change;

questioning as attaching information contradicting the context:

(3) *Ozone levels were expected to reach levels that could cause respiratory problems in sensitive individuals, [...]. Active children and adults and people with asthma and other lung diseases were advised to reduce prolonged or heavy outdoor exertion through Monday* (Fox News Channel, 6 Sept, 2022). In this case, we can notice disagreement between the negative context of shrinking of ozone layer as the reason of climate change, and following general opinion that the more ozone, the better are the climate conditions. However, the excess of ozone obviously leads to negative consequences for human health. Thus, we can see the opposition of the attitude (*good for :: bad for* and *more active :: less active*);

combining as a means of blending of individual pieces of information:

(4) *The world will still have demand for oil and the Gulf approach, at least in Saudi and UAE, is to produce a cleaner oil product that emits less carbon from flaring and that is more efficient in extraction methods* (CNN, 11 Nov, 2022). The text combines word combinations that belong to the economic and environmental discourses: they denote the global requirements for fossil fuels (*demand for oil, oil products*) as a supply for automobile industry as well as household, which is provided by the OPEC countries (*Saudi and UAE*). At the same time, the speaker introduces the idea of air pollution associated with fossil fuels by indicating the need to reduce the emission of pollutants (*emits less carbon, efficient extraction methods*). All together these meaningful pieces of information imply conceptual information – the need to reduce air pollution.

The next part of the analysis deals with underpinning what kind of information is mostly evaluated when talking about air pollution and discusses the involved language means, since the most expository technique of revealing the evaluating opinion of any cultural group to a phenomenon

is to analyze the constructions with evaluating connotation (evaluative predicates and other lexical means of emotions).

Results and Discussion. Language fixes any value feature of a concept. Moreover, cultural paradigm in linguistics presupposes that evaluative aspect is principal to notional and image ones as it traces the most relevant phenomena of the culture. Evaluative constructions used to describe air pollution reflect the ideas of English-speaking people about those realia that really matter for them and can be nominally divided into the following groups: climate, human health, scale, and sustainability. Emotionally, the speaker can express positive, neutral, and negative attitude toward the concept being described. However, negative attitude prevails when describing different aspects associated with air pollution.

Being the part of environment, **climate** issues are characterized as those having strong axiological meaning for humanity. It is the matter of global concern; therefore, it is constantly discussed in media resources. Lexically, this notion is verbalized by means of direct nomination with the noun itself (*climate*), compound nouns (*climate change*, *climate crisis*, *climate legislation*, *climate activists* etc.), complex noun constructions (*climate change concerns*, *climate crisis rate* etc.), and compound adjectives (*climate-related*, *climate-first* etc.). In the context, the notion of climate is closely connected with air pollution. This connection is often evaluated with language that describe man's activity and usually have negative connotation.

(5) ... *this week's **COP26 climate summit** was once again **failing** to produce longterm solutions to meaningfully address **global climate change*** (CNN, 2 Nov, 2021). The speaker criticizes the lack of people's activity in fighting and preventing climate crisis. By combining language means that belong to different discourses (*summit* – politics, *climate change* – ecology), the recipient may form an idea about the importance of the issue that is globally discussed on the highest level. At the same time, when processing information, the recipient notices a negative attitude of the speaker which highlights the failure of global community to resolve the problem of air pollution which results in global warming and climate change. Another reference to air pollution can be done with the help of extending its meaning to the pollutants affecting the climate.

(6) [Script] *Interviewer: How and what will you prioritize so that we can make the biggest dent in this **crisis** for people?*

*Gina McCarthy: Look, to reduce **greenhouse gas emissions** that cause climate, but the point I'm trying to make here is that we can do it in the way that **benefits people now*** (ABC News, 25 Apr, 2021). The extract explicitly shows the cause-and-effect relation between air pollution, which is verbalized by indirect nomination (*greenhouse gas emissions*) elaborating the central concept to the notion that represents its reason, and climate change crisis, which is verbalized in this text elliptically (*this crisis for people*). Thus, when assessing the influence of air pollution upon the climate, media resources tend to include scientific discourse to specify the reasons of pollution, and political discourse to reflect upon its consequences and the ways to fight and prevent climate crisis.

Human's health is the priority for any person, that is why this topic arises the most and causes concern, which activates such aspect of air pollution as its consequences. The material suggests two constituents that are characterized as values, i.e., physical condition and mental health.

(7) ... ***links to cancer like obesity, inactivity, diabetes, alcohol, smoking, environmental pollution** and Western diets high in red meat and added sugars ...* (CNN, 14 Oct, 2022). In this extract, the speaker ranks environmental pollution at the same level as other reasons that provoke cancer. Thus, using words with negative connotation in a row, the speaker extends the notion of pollution to bond it with dangerous diseases, and combines it with other vocabulary which bears negative evaluation to enhance the feeling of danger and, thus, to encourage recipients to counteract.

(8) *The report, published Monday in **The Lancet Planetary Health**, found **air pollution** was significantly **associated with** an increased risk of hospital admissions for several **neurological disorders, including Parkinson's disease, Alzheimer's disease and other dementia*** (The USA Today, 19 Oct, 2020). In this case, air pollution is linked to a number of mental diseases, which are presented by congenerous objects verbalized by complex noun constructions. The connection between the notion of air pollution and its consequences for health is embodied by respective verbs both in Active Voice (*cause, contribute to, increase, link to, endanger* etc.) and in Passive

Voice (*be linked to, be associated with, be related to etc.*).

The **scale** of polluting the environment is one of the most assessed issues of the concept POLLUTION. The relevance of this topic is preconditioned by the concern about the consequences of pollution both for people's health in particular and the climate in general. The scale of pollution is evaluated by means of numerals and nouns that reflect how widespread this phenomenon is. Numerals represent integers and percentage.

(9) *Long-term exposure to **ozone pollution** is responsible for **55,000** premature deaths annually in Europe, according to a 2019 study in the journal *Environmental Research Letters* (Foxnews, 19 July 2022).* In the extract, AIR POLLUTION is verbalized by elaborating the concept to the notion associated with its reason, specifying it to *ozone pollution*. The reference to the scale of pollution is represented by an integer (*55,000*) indicating the deathly consequences.

(10) *Trucks make up only **6% of vehicles** on America's roads but produce almost **60% of smog-forming emissions** and about **55% of particulate pollution** (CNN, 5 Oct, 2022).* Here, a subsequent usage of numerals, which refer to the percentage of pollution, is accompanied by the source of contaminants. It can be inferred that the global emission of pollutants by big vehicles is enormous as only 6% of American vehicles produce more than a half of air pollution within one country. Apart from numerals, the reference to the scale of air pollution is given with the help of nouns.

(11) *The outsized industry has made New Zealand unusual in that **about half of its greenhouse gas emissions** come from farms (The USA Today, 11 Oct, 2022).* The evaluation of the scale of pollution is carried out by indicating the volume of dangerous substances in the air within one country. The speaker uses the noun "*half*" with a complex noun construction, which contains two semes defining the reason of pollution and belonging to the same domain of global warming.

The scale of air pollution can assess both the volume of emissions and the level of spreading the consequences within one region, country, or the world in general. Their verbalization involves both nouns (common – *region, state, district, country, continent, world etc.*; proper – *the USA,*

Australia etc.), adjectives (*state-wide, regional, global, Hispanic etc.*) and an adverb (*worldwide*); for example:

(12) *While more than 40% of **the U.S.** population lived **in cities** where air pollution levels exceeded safe standards, **areas of the country** with the largest projected increases in heat-related deaths are 40% more likely to be **Black communities** (The USA Today, 26 Oct, 2022).* In this extract, we can notice the combination of references to the scale: both numeric (*40%*) and verbal. The scope of the latter includes language means denoting the country (*the U.S.*), its regions (*in cities, areas of the country*), and the race (*Black communities*).

Thus, when dealing with the concept AIR POLLUTION, namely, the scale, people tend to evaluate how much its consequences affect the environment and the health and how much this phenomenon is spread in the world. As the general estimation of AIR POLLUTION is negative, people are looking for the ways to improve the situation, thereby developing the notion of **sustainability**, or environmentally-friendly attitude. The notion of sustainability is positively evaluated and eagerly discussed by media resources with the help of appropriate vocabulary, which covers the notions of responsible attitude towards the environment, and which is represented mostly by adjectives (*environmentally-friendly, eco-friendly, climate-conscious, green, sustainable, zero-waste etc.*). So, evaluating sustainability is highly topical when discussing air pollution in terms of industrial processes and personal attitude.

(13) *He also noted that Americans 'want' more **environmentally-friendly energy sources**. "We can come up with a **greener** society much faster as Americans than the government can mandate it" (Foxnews, 23 March, 2022).* In this extract, the media resource combines two ideas – sources of energy and community, to show that fighting air pollution is a multi-sided process that involves both individuals and industries. The cognitive mechanism used to actualize AIR POLLUTION is questioning that enables the speaker to address the concept with the lexical means having opposite meaning.

(14) *So **climate-conscious** travelers may be tempted to buy an add-on to their ticket that claims **to reduce the environmental impact** of their flights (The USA Today, 17 Nov, 2022).* The speaker elaborates personal attitude, which is described

as *climate-conscious*, to particular purpose – *to reduce the environmental impact*. The latter also specifies the topic. Thus, when discussing the scale of air pollution and issue of sustainability, media resources tend to address to industrial discourse to identify the source of air pollution and to find out ways of solving this problem. At the same time, personal attitude is depicted with the vocabulary that belongs to the discourse of ecology.

Conclusions. The investigation of the concept AIR POLLUTION is the part of the global concept ENVIRONMENT. This work reveals axiological potential of the latter by highlighting those issues that are the matter of concern for English-speaking community on a small scale, and the world on a large scale. The issues that are mostly evaluated are climate, human health, scale, and sustainability. Cognitive mechanisms of elaboration, extending, questioning and combining contribute to their verbalization. The language involved includes lexical means, which belong to the concept sphere of AIR POLLUTION and denote both core (climate,

environment, consequences) and peripheral (health, industry, sustainability) notions. The vocabulary which is used to depict evaluated information covers emotionally neutral scientific terms, words belonging to industrial, medical and political discourses, however, their usage in the context of assessing environmental pollution, as well as their accumulation in one context, creates a negative evaluation of the concept discussed.

Climate, human health and the scale of air pollution are associated with negative emotions and are verbalized with the help of vocabulary that possesses negative connotation. The cognitive mechanisms concentrate the recipient's attention by accumulating and specifying factual information. Whereas sustainability is evaluated positively, thus, bonding the concept and this issue by their juxtaposition.

The perspective of AIR POLLUTION investigation is justified by the necessity to study its notional and image components within the general scope of the concept ENVIRONMENT.

BIBLIOGRAPHY:

1. Бевзо Г. А. Вербалізація концепту «ЕКОЛОГІЯ» в термінологічній системі англійської та української мов. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2014. Вип. 43. С. 28–31.
2. Петрінська Т. Вербалізація концепту ECOLOGICAL GLOBALIZATION в англійському публіцистичному дискурсі. *Наукові записки КДПУ. Серія: Філологічні науки (Мовознавство)* / ред. кол.: О.А. Семенюк та ін. Кіровоград : Видавець Лисенко В.Ф., 2015. Вип. 137. С. 509–514.
3. Подуфалова Т.В. Понятійний компонент концепту NATURAL DISASTER в американській лінгвокультурі. *Мовна освіта фахівця: сучасні виклики та тренди* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (27 лютого 2020 року). Харків : Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2020. С. 161–164.
4. Пригодій О. С. Концепт «ПРИРОДА» як ключовий концепт української лінгвокультури у творі Т. Прохасько «Спалене літо» та його переклад на англійську мову. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. Вип. 3. Том 3. С. 155–159.
5. Приходько А. Н. Концепты и концептосистемы. Днепропетровск : Белая Е. А., 2013. 307 с.
6. Gong H. A Corpus-based Critical Ecological Discourse Analysis of Corporate Annual Environmental Reports: China Three Gorges Corporation as an Example. Helsinki : University of Helsinki, 2019. 60 p.
7. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 2003. 276 p.
8. Moreno-Garcia J. et al. Generation of linguistic descriptions for daily noise pollution in urban areas [Electronic resource]. *2021 IEEE International Conference on Fuzzy Systems*. Luxembourg, 2021. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/9494388/citations#citations> (accessed 1 Oct, 2022).
9. Pruneau D. et al. The evolution of children's ideas on pollution in the framework of experiential and socioconstructivist activities. *Int. J. Environment and Sustainable Development*. 2005. Vol. 4. № 1. P. 17–34.
10. Zhabotynska S., Slyvka N. Emotive speech acts and their discourse modifications in the literary text. *Discourse and Interaction*. 2020. № 13(1). P. 113–136.

REFERENCES:

1. Bevzo H. A. (2014). Verbalizatsiya kontseptu "EKOLOHIYA" v terminolohichniy systemi anhliys'koyi ta ukrayins'koyi mov [The verbalization of the concept "ECOLOGY" in the terminological system of English and Ukrainian languages]. *Naukovi zapysky natsional'noho universytetu "Ostroz'ka akademiya". Seriya "Filolohichna" – Scientific Proceedings of Ostroh Academy National University. Section "Philology"*, 43, 28–31 [in Ukrainian].

2. Petryns'ka T. (2015). Verbalizatsiya kontseptu ECOLOGICAL GLOBALIZATION v anhlomovnomu publitsychnomu dyskursi [The verbalization of the concept ECOLOGICAL GLOBALIZATION in anglophonic journalistic discourse]. Semeniyuk O. A. et al. (Eds.). *Naukovi zapysky KDPU. Seriya: Filolohichni nauky (Movoznavstvo) – Scientific Proceedings of KSPU. Section: Philological Sciences (Linguistics)*, 137, 509–514 [in Ukrainian].
3. Podufalova T. V. (2020). Poniatiynyi komponent kontseptu NATURAL DISASTER v amerykans'kiy linhvokul'turi [The notional component of the concept NATURAL DISASTER in American lingvo-culture]. *Movna osvita fakhivtsia: suchasni vyklyky ta trendy : materialy III naukovo-praktychnoyi konferentsiyi z mizhnarodnoyu uchastyu – Language Education of Specialist: Current Challenges and Trends : Proceedings of III All-Ukrainian Scientific Practical Conference with International Participation*. P. 161–164. Kharkiv : Yaroslav Mudryi National Law University [in Ukrainian].
4. Pryhodij O. S. (2018). Kontsept “PRYRODA” jak kliuchovyy kontsept ukrayins'koyi linhvokul'tury u tvori T. Prokhas'ko “Spalene lito” ta yoho pereklad na anhliys'ku movu [The concept NATURE as a key concept of Ukrainian lingvo-culture in the work of T. Prokhas'ko “Burned summer” and its translation into English]. *Zakarpats'ki filolohichni studiyi – Zakarpattia philological studies*, 3, Vol. 3, 155–159 [in Ukrainian].
5. Prykhod'ko A. N. (2013). *Kontsepty i kontseptosistemy [Concepts and Concept Systems]*. Dnepropetrovsk : Belaya Ye. A. [In Russian].
6. Gong H. (2019). *A Corpus-based Critical Ecological Discourse Analysis of Corporate Annual Environmental Reports: China Three Gorges Corporation as an Example*. Helsinki : University of Helsinki.
7. Lakoff G. & Johnson M. (2003). *Metaphors We Live By*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
8. Moreno-Garcia J. et al. (2021). Generation of linguistic descriptions for daily noise pollution in urban areas. *2021 IEEE International Conference on Fuzzy Systems*. Luxembourg, Retrieved from <https://ieeexplore.ieee.org/document/9494388/citations#citations>.
9. Pruneau D. et al. (2005). The evolution of children's ideas on pollution in the framework of experiential and socio-constructivist activities. *Int. J. Environment and Sustainable Development*, 4(1), 17–34.
10. Zhabotynska S., & Slyvka N. (2020). Emotive speech acts and their discourse modifications in the literary text. *Discourse and Interaction*. 13(1), 113–136.

УДК 811.112.2'37

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-12>

Андрій ЦІСАР

аспірант, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-7740-5087

Оксана ЗУБАЧ

кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології,

Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025

ORCID: 0000-0003-1884-6875

Бібліографічний опис статті: Цісар А., Зубач О. (2022). Структурно-семантична специфіка номінативного поля концепту *Wahl* в сучасній німецькій мові. *Актуальні питання іноземної філології*, 17, 82–87, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-12>

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА СПЕЦИФІКА НОМІНАТИВНОГО ПОЛЯ КОНЦЕПТУ *WAHL* В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Наукове дослідження присвячено вивченню структурно-семантичної специфіки номінативного поля концепту *Wahl* в сучасній німецькій мові. У роботі висвітлено сучасні тенденції дослідження концепту *Wahl* та його номінативного поля, з'ясовано специфіку його сприйняття в індивідуальній та колективній свідомості мовної особистості цільової лінгвокультури. Дефініції концепту *Wahl* експлікують його денотативно-сигніфікативну ознаку та актуалізують у поняттєвій оболонці сему вільного або невільного волевиявлення. Специфіку формування досліджуваного концепту помічено й у значенневих ознаках лексем *Wahl* та *wählen*, де семантизуються функціональні, прагматичні, когнітивні та комунікативні властивості. У синонімічних рядах поняттєве ядро концепту *Wahl* координує дієслівні маркери (*suchen*, *aussuchen*, *vergleichen*, *prüfen*, *abwägen*). Метафоричність концепту *Wahl* експлікується крізь дієслова *treffen*, *kommen*, *gelangen*, *stehen*. Об'єктивація поняттєвої ознаки спостерігається у стійких дієслівних мікротекстах *in die engere Wahl kommen*, *gezogen werden*. Лінгвокультурне маркування концепту *Wahl* висвітлюється крізь ідеографічні функціональні мікроконцепти *beim Telefon durch Drücken der Taste*, *bei einer Wahl*, *durch Wahl*, *durch Abstimmung*. Вербалізація номінативного поля концепту *Wahl* актуалізується через механізми створення синонімічних рядів, словотворення у постпозиції *Berufswahl*, *Studienwahl*, *Partnerwahl* та препозиції *Wahlfach*, *Wahlfreiheit*, у словах-стимулах *Dilemma*, *Fingerzeig*, *Tipp*, *Rat* та у пареміях. Структурно-семантична специфіка висвітлює номінативне поле концепту *Wahl* з поміткою: вибір об'єктів або можливостей, вибір як шанс, вибір як засіб вирішення проблеми, вибір як спосіб досягнення бажань, вибір як процес відбору, вибір як потреба в оцінці, вибір як відчуття внутрішнього дискомфорту, вибір як привід для психічного занепокоєння мовної особистості.

Ключові слова: концепт, концептуальний простір, номінативне поле, лінгвокультура, прагматика.

Andrii TSISAR

Postgraduate Student, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-7740-5087

Oksana ZUBACH

PhD in Philology, Associate Professor at the Department of German Philology, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0003-1884-6875

To cite this article: Tsisar A., Zubach, O. (2022). Strukturno-semantyczna spetsyfika nominatyvnoho polia kontseptu *Wahl* v suchasni nimetskii movi [Structural and Semantic Specificity of Nominative Field of concept *Wahl* in Modern German]. *Current Issues of Foreign Philology*, 17, 82–87, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-12>

STRUCTURAL AND SEMANTIC SPECIFICITY OF NOMINATIVE FIELD OF CONCEPT *WAHL* IN MODERN GERMAN

The article is devoted to the study of the structural and semantic specificity of the nominative field of the Wahl concept in modern German. The work highlights the current trends in the study of the Wahl concept and its nominative field, and find out the specificity of its perception in the individual and collective consciousness of the linguistic personality of the target linguistic culture. Definitions of the Wahl concept explicate its denotative and significant feature and actualize in the conceptual slide the term of free or involuntary expression of will. The specificity of the formation of the concept under research is also noticed in the semantic features of the words Wahl and wählen, where functional, pragmatic, cognitive and communicative features influence the semantics of the concept. In synonymous series, the conceptual core of the Wahl concept coordinates verbal markers (suchen, aussuchen, vergleichen, prüfen, abwägen). The metaphorical nature of the Wahl concept is explicated through the verbs treffen, kommen, gelangen, stehen. The objectification of a conceptual sign is observed in stable verb microtexts in die engere Wahl kommen, gezogen werden. The linguo-cultural marking of the Wahl concept is highlighted through the ideographic functional micro-concepts beim Telefon durch Drücken der Taste, bei einer Wahl, durch Wahl, durch Abstimmung. The verbalization of the nominative field of the Wahl concept is actualized through the mechanisms of creating synonymous series, word formation in the postposition Berufswahl, Studienwahl, Partnerwahl and the preposition Wahlfach, Wahlfreiheit, in the stimulus words Dillema, Fingerzeig, Tipp, Rat, and in paremies. Structural and semantic specificity marks the nominative field of the Wahl concept with a note: choice of objects or opportunities, choice as a chance, choice as a means of solving a problem, choice as a way to achieve desires, choice as a selection process, choice as a need for evaluation, choice as a feeling of inner discomfort, choice as a reason for mental anxiety of the linguistic personality.

Key words: concept, conceptual space, nominative field, linguistic culture, pragmatics.

Постановка наукової проблеми та її значення. Цільова лінгвокультура інтерпретує досвід колективної свідомості концептуально категоризованими квантами знань, які є складовими елементами або конструктами Концептуальної картини світу задля розкриття своєрідності мовної картини світу та динаміки її розвитку в часовому зрізі. Аналіз мовних одиниць різних рівнів в лінгвістичній парадигмі сприяє отриманню дотику до ментального світу мовної особистості цільової лінгвокультури та, зокрема, лінгвокультури в цілому. Концепти як конструктивні утворення генерують відображення специфіки сприйняття навколишнього світу, колективного досвіду лінгвокультури та специфіку процесів стереотипізації комунікативної поведінки мовної особистості.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Невід'ємним елементом поля концепту є його номінація, словникові дефініції, які представляють поняттєве ядро концепту. Відбір концептів, їх комбінування та компонування залежить від багатьох комунікативних чинників – мовленевих інтенцій, соціорольової структури адресантно-адресатних відносин, тактико-стратегічних настанов тощо (Приходько, 2008, с. 248; Яковлев, 2019). Концепти постають у дискурсі як «згустки» смислу, як концентрати певної ідеї, що виникають у місцях перетину ліній асоціативних мереж (Приходько, 2008, с. 258), а будь-який концептуальний простір має ієрархічну будову (Кагановська, 2002, с. 46). Концепт

є утворенням з диференційними ознаками, які розкривають сутність зв'язку з мовою та мисленням та окреслюють динамічний характер відображення структурування знань (Жаботинська, 1997; Панасюк, 2014). Концепт – глобальна одиниця мисленнєвої діяльності, він є квантом структурованого знання. Концептам здебільшого властивий універсалізм, їхнє вираження не можна обмежити тільки мовою, але остання постає одним із найпотужніших засобів вияву концепту зокрема і концептосфери загалом (Загнітко, 2010, с. 12).

Мета й завдання статті. Мета розвідки полягає у виявленні структурно-семантичних властивостей поля концепту *Wahl*, який інтерпретує специфіку інтеріоризації світу та реальної дійсності з метою прагматизації міжкультурної комунікації. Об'єктом дослідження слугують мовні одиниці, які репрезентують різні рівні мовної парадигми. Предмет дослідження – механізми вербалізації ознак досліджуваного концепту на матеріалі лексикографічних та інтернет-джерел. У розвідці застосовано як загальнонаукові методи (спостереження, узагальнення, опису, індукції, дедукції), так і лінгвістичні (концептуальний аналіз, аналіз словникових дефініцій, компонентний аналіз).

Виклад основного матеріалу. Концептуальні ознаки поняття відображаються в індивідуальній та колективній свідомості мовної особистості цільової лінгвокультури як окремі

концепти, які актуалізують рівень абстракції універсального макроконцепту – домену *Wahl*. Результати дослідження засвідчили, що маркерами комунікативно-прагматичної релевантності макроконцепту *Wahl* визначено найбільш частотні лексичні одиниці, такі як іменник *Wahl* та дієслово *wählen*, які належать до 1000 найбільш вживаних слів корпусу Duden (Duden).

Ядром концепту *Wahl* слугують закарбовані в лексикографічних джерелах дефініції, які трактують його як: можливість прийняття рішення «*Möglichkeit der Entscheidung; das Sichentscheiden zwischen zwei oder mehreren Möglichkeiten*» (Duden), процес прийняття рішення «*Entscheidung zwischen zwei oder mehr Möglichkeiten, Dingen, Personen, Auswahl; Möglichkeit, unter mehreren auszusuchen, Bestimmung nach eigenem Ermessen, nach freiem Entschluß*» (DWDS) або результат власного рішення «*das Sichentscheiden für eine von mehreren Möglichkeiten*» (Duden, 2002, с. 1027). Досліджувані дефініції концепту *Wahl* експлікують його денотативно-сигніфікативні властивості, актуалізуючи у його поняттєвій конфігурації сему вільного волевиявлення щодо вибору та процесу його здійснення.

Специфіку формування досліджуваного концепту віддзеркалено й у значеннєвих ознаках лексеми *Wahl*, де семантизуються функціональні «*Abstimmung über die Berufung bestimmter Personen in bestimmte Ämter, Funktionen, über die Zusammensetzung bestimmter Gremien, Vertretungen, Körperschaften durch Stimmabgabe*» (Duden), прагматичні «*Abstimmung, durch die eine Person in ein Amt, in eine Funktion oder durch ein Gremium, eine Vertretungskörperschaft berufen wird*» (DWDS), когнітивні «*das Gewähltwerden, Berufung einer Person durch Abstimmung in ein bestimmtes Amt, zu einer bestimmten Funktion*» (Duden) та комунікативні «*Güte, Güterklasse*» (DWDS) властивості.

Процес посилення об'єктивації ядра концепту *Wahl* прагматизується полісемантичним насиченням дієслова *wählen*, в якому латентно передбачено вибір та можливості здійснення вибору, що неодмінно має спонукати до прийняття логічного рішення «*sich unter zwei oder mehreren Möglichkeiten für jemanden, etwas entscheiden; unter zwei oder mehreren Möglichkeiten der Entscheidung für jemanden, etwas prü-*

fend, abwägend, vergleichend suchen» (Duden), «*sich für eine von zwei oder mehr Möglichkeiten, Dingen, Personen entscheiden, etw. auswählen, aussuchen*», «*(unter mehreren Möglichkeiten) aussuchen, nach eigenem Ermessen bestimmen*» (DWDS).

Поняттєве ядро концепту *Wahl* може бути спрогнозовано формуванням синонімічного ряду елементів у категоріях дієслівної групи: пошук звичайний / ретельний (*suchen, aussuchen*), порівняння (*vergleichen*), перевірки або контроль (*prüfen*), визначеність або зважування (*abwägen, Bestimmung nach eigenem Ermessen*), альтернатива, вибір з поміж декількох пропозицій, речей та людей (*Auswahl, auswählen; zwei oder mehrere Möglichkeiten, Dinge, Personen*), вільне волевиявлення, рішення, визначеність (*freier Entschluss, Entscheidung, Sichentscheiden, sich entscheiden*).

Лінгвокультурне маркування концепту *Wahl* простежується крізь його елемент дієслівної групи *wählen*, який крізь призму категоріальних ознак висвітлює такі ідеографічні групи: здійснення телефонних розмов або користування телефоном як засобом /пристроєм для комунікації «*beim Telefon durch Drücken der Tasten bzw. durch Drehen der Wählscheibe mit den entsprechenden Ziffern die Telefonnummer eines anderen Teilnehmers zusammensetzen, um eine Verbindung herzustellen*»; використання права голосу або процес голосування з метою здійснення політичного вибору «*sich durch Abgeben seiner Stimme bei einer Wahl für jemanden, etwas entscheiden; durch Wahl bestimmen*», «*bei einer Wahl seine Stimme abgeben*» (Duden); можливість обирати та бути обраним задля виконання службових обов'язків «*durch Abstimmung eine Person in ein Amt, in eine Funktion berufen, ein Gremium, eine Vertretungskörperschaft berufen*» (DWDS).

Своєрідність номінативного поля концепту *Wahl* зафіксовано у експлікації його прямих номінацій, що вербалізується через такі механізми:

1) створення синонімічних рядів, враховуючи ознаки полісемантичності елементів репрезентантів концепту та його контекстуального оточення:

Alternative, Auswahl[möglichkeit], Entscheid[ung], EntschlieÙung, Entweder-oder, Option, Wahlmöglichkeit, Votum (bildungssprachlich) (Duden),

Auslese, Auswahl, Bevorzugung, Präferenz (fachsprachlich), Selektion (DWDS), Entschluss, Beschluss, Absicht, Vorsatz, Wille (Iglhaut, 2003, с. 127), Belieben, Willkür, Gutbefinden, Gutdünken, Wunsch, Ermessen, Bedünken (Textor, 1979, с. 172);

Abstimmung, Stimmabgabe, Urnengang (Textor, 1979, с. 173), Kür (veraltet), Wahlgang (DWDS), Willensäußerung, Willenserklärung, Resolution, Kommunikee (Iglhaut, 2003, с. 126) Schiedsspruch, Kundgebung, Urteil; Ernennung, Erwählung, Bestimmung (Textor, 1979, с. 172);

aussuchen, auswählen, seine Wahl treffen, eine Entscheidung treffen, sich entscheiden, sich entschließen, vorziehen, zu einer Entscheidung gelangen / kommen, auserkiesen (gehoben), auserwählen, auslesen (Duden), erkiesen, kiesen (veraltet), küren, optieren (für), entscheiden (DWDS), erküren, erwählen, mit sich ins Reine kommen, sich schlüssig werden, einen Entschluss fassen, sich aufraffen, sich ermannen, sich hochrappeln, sich aufrappeln, sich einen Stoß geben, sich aufschwingen, sich ein Herz fassen, sich zusammenraffen, sich zusammenreißen, sich zusammennehmen, sich aufrichten, sich durchringen, sich überwinden (Iglhaut, 2003, с. 419), erlesen (Textor, 1979, с. 172), eine Auswahl treffen;

abstimmen, eine Abstimmung vornehmen, seine Stimme abgeben, stimmen, zur Urne gehen, votieren (Duden), voten (umgangssprachlich) (DWDS), ernennen, bestimmen, berufen, bestellen, entsenden, beauftragen, ausersehen, abordnen (Textor, 1979, с. 172);

zusammenstellen, kombinieren, komponieren, anordnen, abstimmen (auf) (Textor, 1979, с. 172);

2) застосування словотворчих механізмів формування концептуальних ознак макроконцепту: *Wähler, Wählerin, wählerisch, wahllos, Wahllosigkeit, wahlweise, wahlfrei (Duden);*

3) формування концептуального простору з використанням композити *-wahl-* задля створення складних слів у постпозиції *Berufswahl, Studienwahl, Partnerwahl, Präsidentenwahl, Parlamentswahlen* та препозиції *Wahlfach, Wahlpflichtfach, Wahlpflichtgegenstand, Wahlfreiheit, Wahlmöglichkeit, Wahlschule, Wahlverwandtschaft, wahlentscheidend;*

3) виокремлення однокореневих слів, яка репрезентують різні частини мови: *alternativ, optional, möglich, entscheidend, Vorzug, vorzüglich, entschieden, entschlossen, beliebig;*

4) фіксація лексичних слів-стимулів, які виконують апелятивну функцію з метою посилення когнітивної ознаки концепту *Wahl: Dilemma, Fingerzeig, Tipp, Rat, Beratung, Empfehlung, Kann-Bestimmung, Palette, Vielfalt, Angebot, Angebotsvielfalt, Weli (увеіу.), das Für und Wider abwägen;*

5) посилення лінгвокультурної функції концепту *Wahl* у пареміях: *Wer die Wahl hat, hat die Qual (Duden), Vorm Beginnen sich besinnen macht gewinnen; Erst besinn's, dann beginn's; Schneller Entschluß bringt oft Verdruß; Besser vorbedacht als nachgedacht; Vorgesehen ist besser als nachgesehen; Erst wäge, dann wage .*

Комплексна візуалізація експліцитних рис концепту *Wahl* простежується крізь ознаки:

вибір об'єктів, засобів, механізмів за наявності альтернативи: *die Wahl der Mittel, eines geeigneten Ortes, Wohnorts, Zeitpunktes, Arztes, Berufs; zur Wahl stehen (Duden);*

вибір як шанс, можливість, засіб вирішення проблеми: *Wahlmöglichkeit, die Wahl haben, vor der Wahl stehen, sich vor die Wahl gestellt sehen (DWDS), die Wahl steht jemandem frei, seine Wahl treffen, eine Entscheidung treffen, zu einer Entscheidung kommen / gelangen (Duden), einen Entschluss fassen (Iglhaut, 2003, С. 419), die Wahl fällt (auf);*

вибір як засіб досягнення бажань тілесних або духовних: *der Mann ihrer Wahl (gehoben veraltend) (DWDS);*

вибір як процес відбору з певними обмеженнями: *in die engere Wahl kommen (zu denen gehören, die nach bereits erfolgter erster Auswahl auch weiterhin noch in Frage kommen) (DWDS), in die engere Wahl gezogen werden (Duden);*

вибір свободи / неволи, вільний/ невільний: *die Freiheit der Wahl, freie Wahl, keine [andere] Wahl haben (jemandem bleibt nichts anderes übrig; jemand kann sich nicht anders entscheiden), jemandem die Wahl lassen, vor die Wahl gestellt werden (DWDS), jemandem bleibt / es gibt keine [andere] Wahl (Duden),*

вибір як потреба у оцінці або оцінюванні: *(keine) richtige Wahl, (keine) schwere, schwierige Wahl, eine gute/ schlechte Wahl, (keine) kluge, törichte Wahl, eine (un)glückliche Wahl (Duden);*

вибір як відчуття внутрішнього дискомфорту, психічного занепокоєння мовної особистості: *die Qual der Wahl (Duden), mit sich ins Reine kommen, sich ein Herz fassen (Iglhaut, 2003, с. 419).*

Метафоричне забарвлення номінації концепту *Wahl* прагматизується у семантиці дієслівних словосполучень або конструкцій, де концепт *Wahl* обтяжується ознаками певного предмета, живої істоти, або істоти, яка здатна діяти (*fallen*). Посилення метафоричних ознак концепту проявляється у позначенні живої істоти, до якої спрямовані певні дії, що обумовлено вживанням дієслів *treffen, kommen, gelangen, stehen, gestellt werden*. Конкретизація елементів абстрактного поняття *Wahl* спостерігається у стійких дієслівних мікротекстах *in die engere Wahl kommen, gezogen werden*.

Отже, структурно-семантична специфіка номінативного поля концепту полягає у фор-

мування елементів його поля, у специфіці його сприйняття мовною особистістю у цільовій лінгвокультурі та механізмах концептуалізації міжкультурної комунікації. Структурно-семантична специфіка маркує номінативне поле концепту *Wahl* з поміткою: вибір об'єктів або можливостей, вибір як шанс, вибір як засіб вирішення проблеми, вибір як спосіб досягнення бажань, вибір як процес відбору, вибір як потреба у оцінці, вибір як відчуття внутрішнього дискомфорту, вибір як привід для психічного занепокоєння мовної особистості.

Перспективою дослідження передбачаємо вивчення дискурсивних ознак досліджуваного концепту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Жаботинская С. А. Когнитивная лингвистика: принципы концептуального моделирования. *Лингвистичні студії*. Черкаси, 1997. Вип. 2. С. 31–52.
2. Загнітко А. П. Класифікаційні типології концептів. *Лингвистичні студії*. Донецьк : ДонНУ, 2010. Вип. 21. С. 12–21.
3. Кагановська О. М. Текстові концепти художньої прози: монографія. Київ: ВЦ КНЛУ, 2002. 292 с.
4. Панасюк І. С. Концепт ВИБІР. Лінгвістичні механізми усвідомлення. *Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації*. 2014. Ч. 2. С. 127–132.
5. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. *Запоріжжя*, 2008. 332с.
6. Яковлев М. Дискурсивні конфігурації концептів у структурі терміносистем і концептополів політичної науки. *Вісник Львівського університету. Серія філос. політолог. студії*. 2019. Вип. 22. С. 216–221.
7. Iglhaut B. Deutsch Synonyme: bedeutungsgleiche Wörter, Redewendungen. Rund 100.000 Angaben. Genehmigte Sonderausgabe. 2003. 448 S.
8. Duden Bedeutungswörterbuch. Mannheim.Wien.Zürich : Dudenverlag, 2002. B. 10. 1103 S.
9. Duden online. URL: <http://www.duden.de> (abgerufen am: 20.04.2022).
10. DWDS: Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. URL: <http://www.dwds.de> (abgerufen am: 20.04.2022).
11. Textor A. M. Sag es treffender. Ein Handbuch mit 20000 sinnverwandten Wörtern und Ausdrücken für den täglichen Gebrauch in Büro, Schule und Haus. Reinbeck bei Hamburg : Rowohlt, 1979. 364 S.

REFERENCES:

1. Zhabotyńskaia, S. A. (1997). Kohnytyvnaia lynchvystyka: pryntsyipy kontseptualnoho modelyrovanyia [Cognitive linguistics: principles of conceptual modeling]. *Linhvistychni studii*. Cherkasy, 1997. Vyp. 2. S. 31–52. [in Ukrainian].
2. Zahnitko, A. P. (2010). Klyasyfikatsiini typolohii kontseptiv [Classification typologies of concepts]. *Linhvistychni studii*. Donetsk : DonNU, 2010. Vyp. 21. S. 12–21 [in Ukrainian].
3. Kahanovska, O. M. (2002). Tekstovi kontsepty khudozhnoi prozy [Text concepts of artistic prose]. Kyiv: VTs KNLU, 2002. 292 s. [in Ukrainian].
4. Panasiuk, I. S. (2014). Kontsept VYBIR. Linhvistychni mekhanizmy usvidomlennia [CHOICE concept. Linguistic mechanisms of awareness]. *Suchasni filolohichni doslidzhennia ta navchannia inozemnoi movy v konteksti mizhkulturnoi komunikatsii*. 2014. Ch. 2. S. 127–132 [in Ukrainian].
5. Prykhodko, A. M. (2008). Kontsepty i kontseptosystemy v kohnityvno-dyskursyvni paradyhmi linhvistyky [Concepts and conceptual systems in cognitive-discursive paradigm of linguistics]. *Zaporizhzhia*, 2008. 332 s. [in Ukrainian].
6. Yakovliev, M. (2019). Dyskursyvi konfihuratsii kontseptiv u strukturi terminosystem i kontseptopoliv politychnoi nauky [Discursive configuration of concepts in the structures of terminology systems and concepts' fields of political science]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filos.-politolog. studii*. Vyp. 22, 216–221 [in Ukrainian].
7. Iglhaut B. Deutsch Synonyme: bedeutungsgleiche Wörter, Redewendungen. Rund 100.000 Angaben. Genehmigte Sonderausgabe. 2003. 448 S.

8. Duden Bedeutungswörterbuch. Mannheim.Wien.Zürich : Dudenverlag, 2002. B. 10. 1103 S.
9. Duden online. URL: <http://www.duden.de> (abgerufen am: 20.04.2022).
10. DWDS: Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. URL: <http://www.dwds.de> (abgerufen am: 20.04.2022).
11. Textor A. M. Sag es treffender. Ein Handbuch mit 20000 sinnverwandten Wörtern und Ausdrücken für den täglichen Gebrauch in Büro, Schule und Haus. Reinbeck bei Hamburg : Rowohlt, 1979. 364 S.

УДК 811.111:81'42

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-13>

Vіта ЮРЧИШИН

доктор філософії, асистент кафедри англійської філології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, 76018

ORCID: 0000-0001-8481-1174

Бібліографічний опис статті: Юрчишин, В. (2022). Інконгруентність як спосіб реалізації діалектичного елемента сатири у британському медіа дискурсі. *Актуальні питання іноземної філології*, 17, 88–93, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-13>

ІНКОНГРУЕНТНІСТЬ ЯК СПОСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІАЛЕКТИЧНОГО ЕЛЕМЕНТА САТИРИ У БРИТАНСЬКОМУ МЕДІА ДИСКУРСІ

Стаття присвячена характеристиці інконгруентності як способу реалізації діалектичного елемента сатири у британському медіа дискурсі. Матеріалом дослідження слугували статті британського сатиричного журналу *Private Eye* за 2019-2022 рр. У ході дослідження використовувалися загальні та спеціальні наукові методи: описово-аналітичний метод, синтез, узагальнення, а також метод дискурс-аналізу та функціонально-прагматичний аналіз. Наукова новизна дослідження визначається тим, що в цьому дослідженні вперше було здійснено спробу охарактеризувати інконгруентність як спосіб реалізації діалектичного елемента сатири у британському медіа дискурсі, а також виокремлено основні прийоми порушення норм на лінгвоситуативному та лінгвальному рівнях на основі аналізу статей із британського сатиричного журналу *Private Eye*. Встановлено, що діалектичний елемент сатири формується на основі інконгруентності на обох рівнях – лінгвоситуативному, через порушення дискурсивних, текстово-жанрових, логіко-поняттєвих, онтологічних та валоративних норм за допомогою таких технік, як інтертекстуальність, дискурсивна інтеграція, стилістична несумісність, пародія, антитези, алогізми та зміщення ціннісних орієнтирів. Інконгруентність на лінгвальному рівні реалізується через порушення норм на: а) фонологічному рівні за допомогою омонімії, ономатопеї та рими; б) на морфологічному рівні за допомогою акронімів; в) на лексичному рівні за допомогою каламбурів; г) на синтаксичному рівні за допомогою порушення синтаксичних норм, а також за допомогою оказіоналізмів, неологізмів та сленгу на словотвірному рівні та за допомогою трансформованих сталих виразів та ідіом на фразеологічному рівні. Проаналізовано принцип передачі дисоціативного ставлення сатирика до об'єкта сатири і з'ясовано, що саме інконгруентність як спосіб реалізації діалектичного елемента сатири є тригером пошуку імпліцитно вираженого критичного ставлення сатирика до об'єкта сатиричної критики. Відтак, зроблено висновок, що діалектичний елемент, утворений за допомогою інконгруентності на всіх мовних рівнях, діє як обмануте очікування у британському медіа дискурсі та допомагає читачу розпізнати інтенції автора виразити критичне ставлення до невідповідності між ідеальним та актуальним станом речей.

Ключові слова: сатира, діалектичний елемент, інконгруентність, дисоціативне ставлення, медійний дискурс.

Vіта YURCHYSHYN

PhD in Philology, English Instructor at the Department of English Philology, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 57 Shevchenko St., Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76018

ORCID: 0000-0001-8481-1174

To cite this article: Yurchyshyn, V. (2022). Incongruentnist yak sposib realizatsii dialektychnoho elementa satyry u brytanskomu media dyskursi [Incongruity as a means of creation of the dialectic element of satire in British media discourse]. *Current Issues of Foreign Philology*, 17, 88–93, doi: <https://doi.org/10.32782/2410-0927-2022-17-13>

INCONGRUITY AS A MEANS OF CREATION OF THE DIALECTIC ELEMENT OF SATIRE IN BRITISH MEDIA DISCOURSE

The article characterizes incongruity as a means of creation of the dialectic element of satire in British media discourse. The material for the research includes texts from British satirical magazine *Private Eye* (2019-2022). To achieve the aim we turned to the general and specific scientific methods such as descriptive analyses, synthesis, generalisation and also the method of discourse analysis and functional pragmatic analysis. Scientific novelty of the research is defined by making

the attempts to characterize incongruity as a means creation of the dialectic element of satire in British media discourse and also by distinguishing the key techniques of norm violations on both linguasituational and linguistic levels based on the analyses of the articles from British satirical magazine Private Eye. The article establishes that the dialectic element of satire is created by means of incongruity on linguasituational level through violation of discursive, ontological, logical and evaluative norms, using such techniques as intertextuality, discursive integration, stylistic inconsistency, parody, antithesis, alogisms and shifting of value orientations. Incongruity on linguistic level is created by norm violations on phonological level by means of homophones, onomatopoeias and rhymes, on morphological level by means of acronyms, on lexical level by means of puns, on syntax level by means of violations of syntax rules, on wordbuilding level by means of occasionalisms, neologisms and slang and on phraseological level by means of transformed idioms and fixed expressions. The research analyzes principles of the satirist's dissociative attitude expression and establishes that incongruity as a means of dissociative attitude expression triggers search for implicitly expressed critical attitude towards the satirical target. Thus, the study concludes that the dialectic element, created by means of incongruity on all language levels, acts as a deceived expectation in British media discourse and helps the reader to recognize initial intentions of the satirist to express critical attitude towards inconsistencies between the ideal and the actual state of affairs.

Key words: satire, dialectic element, incongruity, dissociative attitude, media discourse.

Актуальність проблеми. Сатира є поширеним інструментом соціальної та політичної критики, який активно використовується в таких медіумах як художня література, газети, журнали, фільми, політичні мультфільми, телевізійні шоу, тощо (Nilsen et al., 2008; Simpson, 2003; Skalicky, 2019; Yurchyshyn, 2021). Попри достатню кількість уваги представників літературознавчого підходу до функціонування сатири в художній літературі (Гарачковської 2015, Шонь, 2009), особливості утворення сатири та її інтерпретації в медійному дискурсі є мало вивчені. Відтак, актуальність дослідження інконгруентності як способу реалізації діалектичного елемента сатири на матеріалі медійного дискурсу визначається тим, що саме медіа дискурс є найбільш динамічною сферою функціонування мови, який першим реагує на всі актуальні події, що відбуваються в суспільстві, а ці події нерідко стають об'єктом сатиричної критики (Юрчишин, 2020, с. 206; Юрчишин, 2021а, с. 136). При цьому, саме інконгруентність виступає тим тригером, який дозволяє рецепієнту сатири розпізнати дисоціативне ставлення автора до цих змін.

Аналіз основних досліджень і публікацій. В межах літературознавчого підходу сатира розглядається в системі універсальної категорії комічного, яка є «невід'ємною частиною багатьох сфер людського існування» і яка ґрунтується на інконгруентності, тобто невідповідності, несумісності із загальноприйнятими нормами (Nikonova, Voiko & Savina, 2019, с. 90). Відтак, важливою умовою для створення комічного є контраст, протиріччя, а також порушення різних типів стандартів (Дюрягіна, 2017; Koestler, 1964).

Представник лінгвістичного підходу до вивчення сатири П. Сімпсон стверджує, що сатира є «персуазивною формою гумористичного дискурсу, абстрактними структурними елементами якого є *прайм* та *діалектичний елемент*» (Simpson, 2003, с. 88, Юрчишин, 2021, с. 77). В той час як «*прайм* реалізується за допомогою активації попередніх реальних чи гіпотетичних подій, що могли мати форму якогось конкретного висловлення, тексту, іншого жанру чи якогось дискурсивного стилю» (Simpson, 2003, с. 93, Юрчишин, 2021б, с. 136), тобто є свого роду ехо-висловленням, відлунням певної думки чи ідеї, *діалектичний елемент* реалізується за допомогою інконгруентності на основі порушення загальноприйнятих норм та правил. Саме діалектичний елемент лежить в основі виявлення дисоціативного ставлення сатирика до об'єкта сатиричної критики» (Юрчишин, 2021в, с. 21, Юрчишин, 2021а, с. 237). *Отож, прайм та діалектичний елемент* діють як два полярні дискурсивні сегменти в організації тексту, які є взаємозалежними і взаємодія яких лежить в основі реалізації сатиричної критики (Юрчишин, 2021в, Simpson, 2003).

Мета дослідження полягає у характеристизації інконгруентності як способу реалізації діалектичного елемента сатири у британському медіа дискурсі на матеріалі сатиричного журналу Private Eye.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вважаючи сатиру одним із основних видів комічного, обов'язковим атрибутом якого є інконгруентність, ми послуговуємося визначенням інконгруентності, запропонованим В. Самохіною, яка розглядає інконгруентність як «порушення норм на двох рівнях – *лінгвоситуативному* та *лінгвальному*».

До *лінгвоситуативного* рівня відносяться порушення онтологічних, логіко-поняттєвих, валоративних, текстово-жанрових, дискурсивних норм.

До *лінгвального* рівня відносяться порушення мовних та мовленнєвих норм. Порушення цих норм, як твердить науковиця, виступають джерелом комічної тональності (Самохіна, 2011, с. 121).

Характерною ознакою сатири, яка відрізняє цей тип комічного від іронії, сарказму та жартів є те, що сатиричний текст в багатьох випадках побудований таким чином, що в ньому простежуються порушення норм на всіх рівнях за допомогою низки мовно-стилістичних прийомів. Відтак, ми виокремили такі найпоширеніші прийоми порушення норм на *лінгвоситуативному* рівні: 1) *інтертекстуальність*, *дискурсивна інтеграція* (порушення дискурсивних норм); 2) *стилістична несумісність*, *пародія* (порушення текстово-жанрових норм); 3) *антитези* (порушення онтологічних норм); 4) *порушення причинно-наслідкового зв'язку*, *алогізм* (порушення логіко-поняттєвих норм); 5) *зміщення ціннісних орієнтирів* (валоративних рівні). При цьому, для формування *діалектичного елемента* сатири в межах однієї статті автор може апелювати як до порушення окремих норм так і до порушення декількох норм одночасно.

Порушення декількох норм одночасно в межах однієї статті продемонструємо на прикладі стаття, яка є частиною постійної рубрики PE під назвою *Diary* і яка написана у формі записів щоденника видатного дизайнера К. Лагерфельда про перші враження від раю, куди він потрапив після смерті:

“Pearly gates are so yesterday, no? You have pearls, you have gates. But to combine them is so demode, hm?”

That is what I want to tell the concierge when he comes to deliver his oafish greetings.

I stare hard, through those cheap vulgar bourgeois gates, so cheap, so ugly. What sort of bourgeois venue is this that they have brought me to?

I am looking at the chest-tag this concierge is wearing. So barbaric, the chest tag....

“Saint Peter” it says. “Welcome. Bienvenue. Willkommen”. This branding is so yesterday.

Saint Peter has the beard, he has the deep voice, he has the awful flowing robe. It is a kaftan!

If you are driven to wear the kaftan, you have lost all control of your life...

...He signs me in. On his feet are the sandals with the open toes. Unforgivable, hm? I love the sandal, of course I do, but only as an accessory, perhaps turned into an earring. Never on the foot! When Cara wore the Chanel sandals on her ears for me in Paris in 2017, it was a triumph! Not bad, no? The world had never seen a sandal hanging from the ear before, but now everybody wants to do it, there are sandals hanging from every ear, it is so passe, so Bling, so 2017 ... He smiles. I wish he would not smile. Smiles are so 2007....

“I despise rejoicing. It gives you wrinkles. Rejoice elsewhere, if you must. And praising, too. Praising is so ageing. Look at Mother Theresa, hm?»

... We are joined by angels, such a bore. To have wings sprouting out of your back, this is not a good look. And the halo is so dull, so dreary, so ugly, no? My advice? Cut out the carbohydrates, get slim, and use it as a hula-hoop, no? (Private Eye 8 March – 21 March 2019, p. 33)

Діалектичний елемент цієї сатиричної статті побудований за допомогою всіх прийомів інконгруентності на *лінгвоситуативному* рівні. Зокрема, порушення дискурсивних норм реалізується за допомогою *дискурсивної інтеграції*, адже сатирик інтегрує типові критичні зауваження та поради К. Лагерфельда у дискурс щоденника (*My advice? Cut out the carbohydrates, get slim, and use it as a hula-hoop, no?*). Окрім того, вся сатирична стаття побудована за допомогою *інтертекстуальності*, адже сатирик, передаючи стиль та манеру критики К. Лагерфельда, оперує типовими, характерними саме цьому дизайнеру лексичними та стилістичними одиницями (*such a bore, not a good look*). При цьому, автор вдається до техніки повторів лексеми *“so”* у поєднанні із широким спектром прикметників із негативною конотацією (*Pearly gates are so yesterday, those cheap vulgar bourgeois gates, so cheap, so ugly, This branding is so yesterday. And the halo is so dull, so dreary, so ugly, no so passe, so Bling, so 2017*). Ці повтори також є прикладом *пародії* на своєрідний стиль К. Лігерфельда коментувати нові тренди у стилі потоку свідомості та гіперболізації. Ці *повтори та алогізми*, а також сам факт використання жанру щоденника, де записи представлені як коментарі стосовно інтер'єру раю, куди дизайнер

потрапив після його смерті є ілюстрацією порушення логіко-поняттєвих та валоративних норм. Змішання ціннісних орієнтирів стає очевидним вже на початку статті, коли сатирик вибирає об'єктом критики дизайнера сакральні цінності представників християнської релігії. Більше того, сатирик концентрується на окремих деталях, таких як Райські ворота, зовнішність Святого Петра та янголів, звертаючи увагу на такі деталі, як одяг та взуття Святого Петра (*Saint Peter has the beard, he has the deep voice, he has the awful flowing robe. It is a kaftan! If you are driven to wear the kaftan, you have lost all control of your life... On his feet are the sandals with the open toes. Unforgivable, hm?*), крила та ореол (*To have wings sprouting out of your back, this is not a good look. And the halo is so dull, so dreary, so ugly, no? My advice?*). Така увага до деталей підкреслює типовий стиль поведінки представників світу моди коли вони потрапляють в якесь нове місце і одразу намагаються дати свою оцінку певним предметам побуту, одягу чи аксесуарів, навіть коли це є абсолютно недоречно (*...I stare hard, through those cheap vulgar bourgeois gates, so cheap, so ugly. What sort of bourgeois venue is this that they have brought me to?... "Saint Peter" it says. "Welcome. Bienvenue. Willkommen". This branding is so yesterday...*)

Відтак, в межах однієї статті для формування діалектичного елементу сатирик порушує всі лінгвоситуативні норми. Ці приклади інконгруентності також виконують важливу прагматичну роль, адже вони відображують дисоціативне ставлення сатирика до типової поведінки представників світу моди, тобто тенденції дизайнерів критикувати все і всіх, навіть там де це є недоречно.

На лінгвальному рівні у сатирі простежується порушення норм на чотирьох основних мовних рівнях, виділених Е. Бенвенистом: а) на фонологічному; б) на морфологічному; в) на лексичному; г) на синтаксичному (Бенвенист, 1965), а також на проміжних мовних структурах, тобто на словотвірному та фразеологічному.

Інконгруентність на фонологічному рівні реалізується за допомогою:

а) омонимії: *Taught and Taut* (Private Eye, 17 September – 30 September 2021, p. 24); *Keir Hardly (Care – Sir Kair Starmer)* (Private Eye, 5 March – 18 March 2021, p. 11);

б) ономапопеї: *TikTok Schlock* (Private Eye, 22 May – 4 June 2020, p. 7); *Yes, It's Pro-*

Phew-Mo! (Private Eye 10 January – 23 Jan 2020, p. 29);

с) рими: *Eye Spy...* (Private Eye, 6 March – 19 March 2020, p. 17); *Cash and Carrie* (Private Eye, 6 March – 19 March 2020, p. 7); *Barmy Army* (Private Eye, 11 January – 24 Jan 2019, p. 5).

Інконгруентність на морфологічному рівні реалізується за допомогою акронімів: *Acronym News Much attention has been paid to the membership of SAGA, i.e., the committee that is responsible for giving scientific advice in emergencies to the Cabinet Office's which is unimprovably named COBRA. However, there are also other committees that are spawning faster than Boris Johnson.*

SAGA itself consults NERTAG, which is the NEW and Emerging Respiratory Virus Threats Advisory Group. It also receives advice on modelling from SPI-M, i.e., the Scientific Pandemic Influenza Group on Modelling, and on behavior from SPI-B. The latest ad-hoc group has been created to advise SAGA about the effect that children have on the epidemic. Thus, the scientists have decided to call it SPI-Kids (Private Eye, 8 May – 21 May 2020, p. 16).

На лексичному рівні інконгруентність реалізується за допомогою каламбурів, часто вже в імені автора сатиричної статті, наприклад у статті *by Our High Street Correspondent Ken Tagious* в імені її автора *High Street Welcomes Back Coronavirus* (Private Eye, 19 June – 2 July 2020, p. 30) чи в заголовках статей: *Deja-View (Deja-Vu)* (Private Eye, 19 March – 1 April 2021, p. 18), *Scotland at War Yes, It's Holyrude (Holywood +Rude)*, (Private Eye 5 March – 18 March 2021), *Fossil Fools* (Private Eye, 17 September – 30 September 2021, p. 10).

На синтаксичному рівні інконгруентність простежується через порушення основних синтаксичних норм, коли, наприклад, сатирик формує власне ім'я за допомогою повноцінного речення в імені автора статті *"Russia Today Gets Behind Alex Salmon" – by our media Staff Vladimir Putin-Whatever I tell you* (Private Eye, 8 February – 21 February 2019, p. 26). Також порушення синтаксичних норм є характерною ознакою постійної рубрики *Private Eye: Glenda Slagg – "THE CROWN – donchalovit!!!! Not the series (yawn!) – but the spicy soap opera BEHIND the scene! So there's three of them in that not-quite-marriage: scriptwriter Peter*

Morgan, his long-time lover and Thatcher impersonator, Gillian Anderson, and new ex-squeeze, Jemima Goldsmith!!! Blimey!!!.... (Private Eye, 12 November – 25 Nov 2021, p. 36).

На проміжному словотвірному рівні інконгруентність реалізується за допомогою:

а) okazіоналізмів: **AUSTRALIAN NOT OPEN Novax Djcovid goes to court...talks balls... wins...but then loses and goes home** (Private Eye, 21 January– 3 February 2022, p. 34); **Megxit (Megan Markle + Brexit)** (Private Eye, 19 March – 1 April 2021, p. 26); ... *We thought no one could be worse for Ukraine than the ex-US president Putinophile Donald Tramp. We were wrong....* (Private Eye, 17 September – 30 September 2021, p. 22).

б) неологізмів: **Booster Bozza (Booster + Boris Johnson) and Brexmas (Brexit + Christmas)** (Private Eye, 21 December – 9 Jan 2020, p. 26);

в) сленгу: *Why aren't the Sussexes on telly anymore? Just wondering. Marvelous Ms Markle's a natural for the gogglebox – and Hirsute Hunky Harry could charm the pants off this hard bitten hackette – if she was wearing any!!!???? (I told you to write about something else. Ed)* (Private Eye, 19 March – 1 April 2021, p. 29)

На фразеологічному рівні інконгруентність проявляється через трансформування сталих виразів та ідіом, часто таким чином, щоб вказати на об'єкта сатиричної критики: **Laughing Stocks (Laughing Stock + Stocks)** (Private Eye, 17 September – 30 September 2021, p. 9); **Selling her sole** (Private Eye, 11 January – 24 Jan 2019, p. 5); **Grape Expectations** (Private Eye 21 January – 3 February 2022, p. 21); **Freight Expectations (Seaborne Freight + Great Expectations)** (Private Eye, 11 January – 24 January, p. 5).

Отож, сатира у медіа дискурсі характеризується апеляцією до порушення всіх встановле-

них норм та правил на обох рівнях – лінгвоситуативному та лінгвальному для формування діалектичного елемента сатири, який діє як «обмануте очікування у дискурсі» (Юрчишин, 2021б, с. 238) та допомагає реципієнту сатири розпізнати сатиричні інтенції автора та ідентифікувати парадокс, тобто невідповідність між ідеальним та актуальним станом речей.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Відтак, діалектичний елемент сатири, який виступає тригером пошуку дисоціативного ставлення сатирика до об'єкта сатиричної критики формується на основі інконгруентності на обох рівнях – лінгвоситуативному, за допомогою таких технік, як: а) інтертекстуальність та дискурсивна інтеграція (порушення дискурсивних норм); б) стилістична несумісність та пародія (текстово-жанрових норм); в) антитези (порушення онтологічних норм); г) порушення причинно-наслідкового зв'язку, алогізму (порушення логіко-поняттєвих норм); д) зміщення ціннісних орієнтирів (валоративних норм) та лінгвальному, за допомогою: а) омонімії, ономапої та рими (на фонологічному рівні), б) акронімів (на морфологічному рівні), в) каламбурів (на лексичному рівні) та г) за допомогою порушення синтаксичних норм (на синтаксичному рівні), а також за допомогою okazіоналізмів, неологізмів та сленгу (на словотвірному рівні), та за допомогою трансформованих сталих виразів та ідіом (на фразеологічному рівні). Діалектичний елемент діє як обмануте очікування у медіа дискурсі та допомагає читачу розпізнати інтенції автора розкритикувати невідповідність між ідеальним та актуальним станом речей. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні ролі інконгруентності для формування дисоціативного ставлення в усному медійному дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бенвенист Є. Уровни лингвического анализа. Новое в лингвистике. Москва, 1965. 448 с.
2. Гарачковська О. О. Жанрово-стильові модифікації української віршованої сатири й гумору ХХ століття : автореф. дис ... д-ра філол. наук : 10.01.01. Київ, 2015. 36 с.
3. Дюрягіна І. В. Основні підходи до вивчення явища комічного. *Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації*, 2017. Вип. 10. С. 442–448.
4. Самохіна В. О. Англійський жарт: когніція, комунікація, текст. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2011. № 972. С. 119–129.
5. Шонь О. Б. Мовностилістичні засоби реалізації гумору, іронії і сатири в американських коротких оповіданнях: дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Тернопіль, 2003. 231 с.
6. Юрчишин В. М. Засоби реалізації структурних елементів сатири за методологією П. Сімпсона (на матеріалі Британського медіадискурсу) *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021а. Том 32 (71) № 1. С. 233–239.
7. Юрчишин В. М. Лінгвопрагматичні засоби реалізації сатиричних методів у британському медійному дискурсі. *Записки з романо-германської філології*. 2021б. Випуск 1 (46). С. 135–149.

8. Юрчишин В.М. Лінгвопрагматичні характеристики сатири в британському медійному дискурсі : дис. ... д-ра філософії : 035-філологія. Івано-Франківськ, 2021в. 255 с.
9. Юрчишин В. М. Роль контекстуальних ресурсів в інтерпретації сатиричних висловлень у Британському медійному дискурсі: лінгвопрагматичний підхід. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2020. № 46, том 2. С. 206–210.
10. Юрчишин В. М. Типологія сатиричних інтерпретацій у британському медійному дискурсі. *Синopsis: текст, контекст, медіа*. 2021. 27(2). С. 77–85.
11. Koestler A. *The Act of Creation*. New York : The Macmillan Company, 1964. 751 p.
12. Nilsen A., Nilsen D. Literature and humor. In V. Raskin (Ed.), *The primer of humor research*. New York, NY : Mouton de Gruyter, 2008. P. 243–280.
13. Nikonova V., Boiko Y., Savina Y. Incongruity-specific British and American humour from the perspective of translation studies. *Studies About Languages*. 2019. № 35. P. 89–103.
14. Simpson P. On the discourse of satire: Toward a stylistic model of satirical humor. Amsterdam, The Netherlands : John Benjamins Publishing Company, 2003. 256 p.
15. Skalicky S. Investigating satirical discourse processing and comprehension: The role of cognitive, demographic, and pragmatic features. *Language and Cognition*. Vol. 11. 2019. Issue 3. P. 499–525.
16. Yurchyshyn V. Linguopragmatic Features of Persuasive Power of Satire Based on *Private Eye Magazine*. *European Scientific Journal*. 2021. Issue 17(24), P. 10–27.

REFERENCES:

1. Benvenyst, Ye. (1965). Urovny lynchvycheskoho analyza. Novoe v lynchvystyke [Levels of linguistic analyses. New in Linguistics]. Moskva, 448 [in Russian].
2. Harachkovska, O. (2015). Zhanrovo-stylovi modyfikatsii ukrainskoi virshovanoi satyry y humoru XX stolittia [Genre and stylistic modifications in humour in XX century]. *avto-ref. dys ... d-ra filol. nauk : 10.01.01*. Kyiv, 36 [in Ukrainian].
3. Diuriahina, I. (2017). Osnovni pidkhody do vyvchennia yavyscha komichnoho [Main approaches to studying of comics]. *Suchasni filolohichni doslidzhennia ta navchannia inozemnoi movy v konteksti mizhkulturnoi komunikatsii*. Vyp. 10. P. 442–448. [in Ukrainian].
4. Samokhina, V. (2011). Anhlomovnyi zhart: kohnitsiia, komunikatsiia, tekst [English joke: cognition, communication, text]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina*. № 972. P. 119–129 [in Ukrainian].
5. Shon, O. (2003). Movnostylistychni zasoby realizatsii humoru, ironii i satyry v amerykanskykh korotkykh opovidanniakh [Linguostylistic means of realisation of humour, irony and satire in American short stories] : dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.04. Ternopil. P. 231 [in Ukrainian].
6. Yurchyshyn, V. (2021a). Zasoby realizatsii strukturnykh elementiv satyry za metodolohiieiu P. Simpsona (na materialii Brytanskoho mediadyskursu) [Means of realisation of structural elements of satire in British media discourse (based on P. Simpson's methodology)]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Zhurnalistyka*. Tom 32 (71) № 1, 233–239 [in Ukrainian].
7. Yurchyshyn, V. (2021b). Lihvoprahmatychni zasoby realizatsii satyrychnykh metodiv u brytanskomu mediinomu dyskursi [Linguapragmatic means of satirical methods realisation in British media discourse]. *Zapysky z romanohermanskoii filolohii*. № 1 (46). P. 135–149 [in Ukrainian].
8. Yurchyshyn, V. (2021v) Lihvoprahmatychni kharakterystyky satyry v brytanskomu mediinomu dyskursi [Linguistic characteristics of satire in British media discourse] : dys. ... d-ra filosofii : 035-filolohiia. Ivano-Frankivsk. P. 255 [in Ukrainian].
9. Yurchyshyn, V. (2020). Rol kontekstualnykh resursiv v interpretatsii satyrychnykh vysloven u Brytanskomu mediinomu dyskursi: lihvoprahmatychnyi pidkhid [The role of contextual sources in interpretation of satirical utterances in British media discourse: linguapragmatic approach]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia*. 2020. № 46, том 2. P. 206–210 [in Ukrainian].
10. Yurchyshyn, V. (2021h). Typolohiia satyrychnykh interpretatsii u brytanskomu mediinomu dyskursi [Types of satire interpretation in British media discourse]. *Synopsys: tekst, kontekst, media*. 27(2). P. 77–85. [in Ukrainian].
11. Koestler, A. (1964). *The Act of Creation*. New York : The Macmillan Company. P. 751.
12. Nilsen, A., Nilsen, D. (2008). Literature and humor. In V. Raskin (Ed.), *The primer of humor research*. New York, NY : Mouton de Gruyter. P. 243–280.
13. Nikonova, V., Boiko, Y., Savina, Y. (2019). Incongruity-specific British and American humour from the perspective of translation studies. *Studies About Languages*. № 35. P. 89–103.
14. Simpson, P. (2003). On the discourse of satire: Toward a stylistic model of satirical humor. Amsterdam, The Netherlands : John Benjamins Publishing Company, 256.
15. Skalicky, S. (2019). Investigating satirical discourse processing and comprehension: The role of cognitive, demographic, and pragmatic features. *Language and Cognition*. Vol. 11. Is. 3. P. 499–525.
16. Yurchyshyn, V. (2021). Linguopragmatic Features of Persuasive Power of Satire Based on *Private Eye Magazine*. *European Scientific Journal, ESJ*. № 17(24). P. 10. URL: <https://doi.org/10.19044/esj.2021.v17n24p10>

ЗМІСТ

Інна АПОНЕНКО, Катерина ШУБКІНА МОТИВАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ ПРИ ДИСТАНЦІЙНОМУ ВИКЛАДАННІ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ.....	3
Оксана БЄЛИХ, Максим КЛИМЮК СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	11
Олексій ДЕЙКУН МОДЕЛІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ МОВНИХ ЗАСОБІВ В АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ НОВИНИХ ЗАГОЛОВКАХ: ПОЗИЦІЯ УТРИМУВАННЯ УВАГИ.....	20
Ольга ЖУЛАВСЬКА, Анастасія ДОРОГОКУПЛЯ ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНИХ ЗАСОБІВ КОРПУСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ У ПЕРЕКЛАДІ ОФІЦІЙНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ.....	25
Марія ІВАНЧЕНКО СТРУКТУРНІ ПАРАМЕТРИ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ГРУПИ ОБМАН У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	36
Марта КАРП, Юлія КУЧЕР НЕВЕРБАЛЬНИЙ СКЛАДНИК У ГРАФІЧНОМУ РОМАНІ АЛАНА МУРА «ВАРТОВІ»: СЕМІОТИКО-НАРАТИВНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ.....	42
Svitlana OSTAPENKO GRAMMATICAL TRANSFORMATIONS APPLICATION IN THE UKRAINIAN TRANSLATION OF “CORALINE” BY NEIL GAIMAN.....	48
Олена ПИЛИПЕНКО, Олена ВЕСЕЛОВА АНАТОМІЧНА НОМЕНКЛАТУРА: СТАНОВЛЕННЯ, СПОСОБИ СЛОВОТВОРУ І ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ.....	54
Наталя РИБАЛКА ГЛОСАРІЙ ЯК ФОРМА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.....	61
Марія ТЕЛЕКИ, Валентина СИНИЦЯ ТЕМАТИЧНА ГРУПА СТАТЕВИХ БАКТЕРІЙНИХ ІНФЕКЦІЙ ЯК СКЛАДНИК ВЕНЕРОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	67
Iryna KHOLMOHORTSEVA, Natalia SAVCHENKO VERBALIZATION OF EVALUATIVE COMPONENT OF THE CONCEPT AIR POLLUTION IN CONTEMPORARY ENGLISH MEDIA RESOURCES.....	75
Андрій ЦІСАР, Оксана ЗУБАЧ СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА СПЕЦИФІКА НОМІНАТИВНОГО ПОЛЯ КОНЦЕПТУ <i>WANL</i> В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ.....	82
Віта ЮРЧИШИН ІНКОНГРУЕНТНІСТЬ ЯК СПОСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІАЛЕКТИЧНОГО ЕЛЕМЕНТА САТИРИ У БРИТАНСЬКОМУ МЕДІА ДИСКУРСІ.....	88

CONTENTS

Inna APONENKO, Kateryna SHUBKINA MOTIVATION OF FOREIGN MEDICAL UNDERGRADUATES AT THE PROCESS OF LATIN LANGUAGE DISTANCE TEACHING.....	3
Oksana BIELYKH, Maksym KLYMIUK STRUCTURAL-SEMANTIC AND TRANSLATION FEATURES OF GERMAN MILITARY TERMINOLOGY.....	11
Oleksii DEIKUN UKRAINIAN TRANSLATION PATTERNS OF LINGUISTIC MEANS IN ENGLISH NEWS HEADLINES: ATTENTION-KEEPING POSITION.....	20
Olha ZHULAVSKA, Anastasiia DOROHOKUPLIA APPLICATION OF CORPUS LINGUISTICS SOFTWARE IN TRANSLATION OF OFFICIAL DOCUMENTATION.....	25
Mariia IVANCHENKO STRUCTURAL PARAMETERS OF THE LEXICAL-SEMANTIC GROUP DECEPTION IN MODERN ENGLISH.....	36
Marta KARP, Yuliia KUCHER NONVERBAL COMPONENT IN GRAPHIC NOVEL “WATCHMEN” BY ALAN MOORE: SEMIOTIC-NARRATIVE INTERPRETATION.....	42
Svitlana OSTAPENKO GRAMMATICAL TRANSFORMATIONS APPLICATION IN THE UKRAINIAN TRANSLATION OF “CORALINE” BY NEIL GAIMAN.....	48
Olena PYLYPENKO, Olena VESELOVA ANATOMICAL TERMS: FORMATION, METHODS OF WORD FORMATION AND PECULIARITIES OF TRANSLATION.....	54
Natalia RYBALKA GLOSSARY AS THE FORM OF STUDENTS’ SELF-DIRECTED ACTIVITY.....	61
Mariia TELEKY, Valetntyna SYNYSIA THEMATIC GROUP OF SEXUALLY TRANSMITTED BACTERIAL INFECTIONS AS A COMPONENT OF VENEROLOGICAL TERMINOLOGY.....	67
Iryna KHOLMOHORTSEVA, Natalia SAVCHENKO VERBALIZATION OF EVALUATIVE COMPONENT OF THE CONCEPT AIR POLLUTION IN CONTEMPORARY ENGLISH MEDIA RESOURCES.....	75
Andrii TSISAR, Oksana ZUBACH STRUCTURAL AND SEMANTIC SPECIFICITY OF NOMINATIVE FIELD OF CONCEPT WAHL IN MODERN GERMAN.....	82
Vita YURCHYSHYN INCONGRUITY AS A MEANS OF CREATION OF THE DIALECTIC ELEMENT OF SATIRE IN BRITISH MEDIA DISCOURSE.....	88

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Випуск 17

Коректура • Ірина Миколаївна Чудеснова

Комп'ютерна верстка • Юлія Станіславівна Семенченко

Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 11,16. Замов. № 0223/085. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1

Телефон +38 (048) 709 38 69,

+38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.